

SÉD 28.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP
VI. évfolyam, 2020. 5. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2020. 5. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Vondervisztné Kapor Ágnes

Korrektor:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Bartuc Gabriella *színikritikus, újságíró*

Borbásné Gazdag Gabriella *zenetanár,
karnagy*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fürj Katalin *középiskolai magyartanár,
drámapedagógus*

Haász János *író, újságíró*

Hartmann Péter *karvezető, zenetudós*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Katona Lajos *geológus*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kovács Gáborján *művelődéstörténész*

Ladányi István *egyetemi docens, szerkesztő*

Lovizer Lilla *latin-magyar-történelem
szakos középiskolai tanár*

Lukács Elek *zenetanár, karnagy*

Martinovics Tibor *újságíró, szerkesztő*

Molnár Erzsébet *előadóművész*

Mórocz Anikó *újságíró*

Nyakas Krisztián *zenész*

Őrsi Ágnes *újságíró*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Somogyvári Lajos *neveléstörténész*

Szilágyi Éva Zoé *képzőművész*

Tömöry Péter *író-rendező*

Vikman Pál *karmester*

Vondervisztné Kapor Ágnes *középiskolai
magyartanár, művészettörténész*

- 2 Nyakas Krisztián
Lesz. Nem lesz. De mégis lesz!
Rozé, Rizling és Jazz Napok. Óváros tér,
2020. augusztus 16–23.
- 3 Kovács Attila
Jazz, rozé, rizling, 10. év, 6. nap
Rozé, Rizling és Jazz Napok – VeszprémFest.
Óváros tér, 2020. augusztus 22.
- 4 Haász János
Elégünk mind, és látod, élvezem nagyon
Vad Fruttik-koncert. Tiszafüred, 2020. augusztus 19.
- 6 Lukács Elek
Beethoven, Auer, Gluzman
Vadim Gluzman, Evgeny Sinaisky és a Mendelssohn Kamarazenekar
koncertje. Hangvilla, 2020. augusztus 14.
- 7 Rostetter Szilveszter
Auer hegedűje
Vadim Gluzman, Evgeny Sinaisky és a Mendelssohn Kamarazenekar
koncertje. Hangvilla, 2020. augusztus 14.

A borítón szereplő kép:

*HA DŐ –
Bozsik Yvette Társulat
előadása.
Fotó: Gáspár Gábor*

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.,
- Hangvilla
Veszprém, Bruszniai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém, Erzsébet sétány 1.
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
- Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táboraállítás park 1.,
- Szaléziánium –
Érsekségi Turisztikai Központ
Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 8 Hartmann Péter
Veszprémi derbi
Az Auer Trió hangversenye. Megyeháza, Szent István terem.
2020. augusztus 13.
- 10 Kovács Attila
Janoska-stílusban
Revolution. Janoska Ensemble. Közreműködő: Mendelssohn Kamarazenekar. Hangvilla, 2020. augusztus 15.
- 11 Kovács Gáborján
A Janoska Ensemble koncertje
Revolution. Janoska Ensemble. Közreműködő: Mendelssohn Kamarazenekar. Hangvilla, 2020. augusztus 15.
- 12 Lukács Elek
Szent Efrém Férfikar
A Szent Efrém Férfikar és a Mendelssohn Kamarazenekar koncertje.
Szent Mihály-bazilika, 2020. augusztus 14.
- 13 Borbásné Gazdag Gabriella
Az Éj királynője, aki maratont fut
Miklósa Erika és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye.
Szent Mihály-bazilika, 2020. augusztus 16.
- 14 Vikman Pál
Mi az irány, fiatalság?
Fischer Annie-ösztöndíjasok hangversenye. Előadók: Hartmann Domonkos (gordonka), Magyar Valentin (zongora).
Megyeháza, Szent István terem. 2020. augusztus 15.
- 15 Bartuc Gabriella
Ketrecben
XXII. Kortárs Nemzetközi Táncfesztivál.
Pannon Várszínház, 2020. szeptember 6–10.
- 17 Ladányi István
Wonder Woman
Zadam Társulat: Suprema. A Tánc Fesztiválja.
Latinovits–Bujtor Játékszín, 2020. szeptember 6.
- 19 Lovizer Lilla
A tánc nyelvén beszélő turistakalauz
HA DŐ – Bozsik Yvette Társulat. XXII. Országos és Nemzetközi Összművészeti Találkozó. Petőfi Színház,
2020. szeptember 7.
- 21 Kovács Gáborján
Tükör
Mirror – Duda Éva Társulat. XXII. Országos és Nemzetközi Összművészeti Találkozó. Hangvilla, 2020. szeptember 9.
- 22 Fürj Katalin
A létezés eufóriája
XXII. Országos és Nemzetközi Összművészeti Találkozó.
Pannon Várszínház, 2020. szeptember 6–10.
- 25 Áfrány Gábor
Fotóesszé Gáspár Gábor kiállításáról
- 28 Molnár Erzsébet
A betörő és a többiek
Molnár Ferenc: *A doktor úr.* Rendező: Szelle Dávid. A Pannon Várszínház bemutatója. Hangvilla, 2020. szeptember 11.
- 28 Huber Lilla Mária
A Nap ötödik házában
Mesterem nyomán – A Veszprémi Művész Céh kiállítása. Balatonfüred, Kisfaludy Galéria. 2020. szeptember 12. – október 31.
- 29 Szilágyi Éva Zoé
Toronydimenziók
Városáalom. Tungli Zsuzsanna alkotásai a Szilágyi László Utcagalériában. 2020. július
- 29 Somogyvári Lajos
Járvány idején
Iskolakultúra 2020. 9. szám. www.iskolakultura.hu
- 30 Martinovics Tibor
Fogyatkoznak a bárholok
Géczi János: *Szűz a gyermekkel,*
Szent Annával és egy számmal. Kalligram, 2020.
- 30 Tömöry Péter
A vas mítosza
Kilián László: *A vas mítosza – Niomé II.* Kalota Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó. Budapest, 2020. Bemutató: Utas és holdvilág Antikvárium, 2020. augusztus 28.
- 31 Örsi Ágnes
Séták Veszprémben
Múltba tekintő séták 5. A sétát vezette Pátkai Ádám régész (Laczó Dezső Múzeum) és Sebő József író, tanár, a Veszprém Megyei Irodalomtörténeti Társaság elnöke. 2020. augusztus 30.
Múltba tekintő séták 6. A sétát vezette: Márkusné Vörös Hajnalka. 2020. szeptember 20.
- 31 Örsi Ágnes
Krámer György kérdez
Dióssy László–Maróti Rezső–Porga Gyula. Utas és holdvilág Antikvárium, 2020. szeptember 29.
- 32 Farkasné Molnár Csilla
Elkezdődött 2023
Filmpiknik. Veszprém–Balatonfüred, 2020. szeptember 3–5.
- 33 Kovács Gáborján
Magdolna
Magdolna (játékfilm). Rendező: Buvári Tamás. Operatőr: Tóth Zsolt. A zenéjét Szirtes Edina Mókus szerezte. A gyermek Magdolnát Buvári Villó, a fiatal Magdolnát Nagy Katica alakítja. A filmet a Szeretfilm közösség készítette és forgalmazza.
Filmpiknik. Hangvilla, 2020. szeptember 4.
- 35 Vondervisztne Kapor Ágnes
Csúcsragadozók
Vad erdők, vad bércsek – A fantom nyomában. Rendező: Mosonyi Szabolcs. *Filmpiknik.* Hangvilla, 2020. szeptember 5.
- 35 Mórocz Anikó
Balatonfüred lesz a magyar Cannes?
- 36 Lovizer Lilla
Fenntarthatóságtól a kuflikupacig, kortárustól a folklórig
XVII. Meseesztivál a Kabóca Bábszínház szervezésében
- 37 Katona Lajos
Termésköveink
Miocén I. Az utolsó tenger Magyarországon
- 40 Botár Attila kézírata

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Az idei Rozé, Rizling és Jazz Napokat az tette igazán különlegessé, hogy úgy áhítottuk már, mint az eltévedt vándor az oázist a sivatagban. A végsőig reménykedett mindenki a megvalósításban, aki rajongója ennek a gasztro- és zenei fesztiválnak, pedig a járvány és a vele járó törvénykezési környezet egyáltalán nem tette egyértelművé a lehetőséget a megrendezésére. Komoly fejtörést okozhatott a rendezőknek is az esemény átszervezése, új időpontra helyezése és újratárgyalása a résztvevőkkel. Mindemellett az a pár alkalom, amikor az időjárás nem kedvezett a programok megtartásának, már csak apró veszteségnek volt elkönnyelhető.

Lesz. Nem lesz. De mégis lesz!

Rozé, Rizling és Jazz Napok. Óváros tér, 2020. augusztus 16–23.

Séd, 2018. 5. sz., 4. old.

Igyekeztem a lehető legtöbbször ellátogatni az Óváros tere. Természetesen szabadságot idén sem sikerült rezerválnom erre a hétre, de „az acélos szervezetem mindent kibír” jelszavával felvértezve indultam neki a programoknak, és úgy döntöttem, hogy matematikai alapokra helyezem a munka-pihenés-szórakozás totális egyensúlytalanságát: majd alszom a jövő héten, aztán átlagot vonok. (Naná, hogy a következő héten pedig az Utcazene gasztrófeszt következett, de a végtelenségig bővíthető időmennyiségből úgyis kellő méretű átlagot lehet vonni. Meg aztán én csak azt a statisztikai eredményt hiszem el, amit én alkotok magamnak. Ezt a példányt a magazinból pedig nem adom kölcsön a főnökömmnek.)

A fesztivált a mindenkori minőségében élvezhettük végig. A kapuban természetesen pisztolyos lázméréssel vártak minket, de ettől eltekintve semmi nem utalt arra, hogy kissé megváltozott a világ az elmúlt fél évben. Egyvalaki mégis hiányzott: nekem és a barátaim egy részének. Keresztes János volt „a” narrátora a rendezvénynek. Ismertük és szeretjük az orgánumát, az érdekes hangszlyait, amelyekkel nyomatékosította mondanójában a lényegét. János szerethető személyiség, Bence barátom még parodizálni is remekül tudja. A konferanszot ki nem hagyjuk volna két előadás között.

Jól megszokott ízek, illatok, isteni borok, s mintha az árak sem változtak volna, vagy csak alig észrevehetően. Barátok, régi-ek, újak, régen látottak, napiak. Olyan fórum ez a városban, ahol tíz napra összeverődhetünk, minőségi borokra lökhetünk némi étket, ami sokkal jobb minőségű, mint egy bazári sütődésnél, és egy színpadon végighallgathatjuk a minőségibb hazai pop-jazz-funk szcéna hosszanti metszetét a veszprémi, klasszikus jazzt interpretáló Swing-Swingtől egészen a legpörgősebb funkot játszó Romhányi Áron-Szakonyi Milán páros zenekaráig.

Nem vehettem részt minden napján a rendezvénynek, ezért csak kiragadni tudok egy-két produkciót. A második napon elsőként a veszprémi-balatonalmádi párost, Nagy Gergőt és Czuczor Tamást hallgattam meg. Kedvelem azokat a klasszikus bluesokat, amiket játszottak, stílushű előadást kaptunk, és a néhol egy, néhol két gitár által kísért, szájharmonikával színezett program Tamás kellemes, whiskeyízű hangjával nekem elhallgatható órákig. S bár eleredt az eső, a kitartóbb rajongókat ez nem tántorította el. Az időjárás miatt csak kevesen látogattak el a tere, de ők végig ott maradtak. Az utánuk következő két előadó koncertjét elmosa az eső, de talán majd jövőre bepótolhatják. A keddi napon Kiss Flóra énekes és Tóth Mátyas gitáros duóját lestem meg először. Hallhatóan két képzett jazzmuzikus talált egymásra, de ez olyan jól sikerült, hogy valami egészen éteri muzsikát kaphattunk. Flóra hangjának enyhe fátyolosságához tartozik egy érezhetően nagyon könnyed dallamkezelés, ami annyira játékos, hogy túlmutat a betanulhatón, és ez az ösztönös játékoság ugyanúgy jelen volt Mátyas gitárjátékában is. Süt róluk, hogy szárnyalnak muzsikálás közben. Az este zárókoncertje Gájer Bálinté volt. Kíváncsi voltam, mennyire fog lenyűgözni a Sinatra-jelenség hazai képviselője. Nos, túl

azon, hogy igen meggyőzően énekel, tökéletesen hozza ezt a tipikus amerikai jazzénekes formát, amit a fent említett iskolaalapítón kívül még Michael Bublé vagy Mario Biondi is olyan szívügyesleg tud alakítani. (El New Yorkban még egy nagy forma, Peter Cincotti néven, de órá tudnék egy egész cikket áldozni. Érdemes

rákeresni a videomegosztó csatornákon.) Szóval Gájer Bálintban még a legnagyobb rosszindulattal sem tudtam volna felfedezni semmi művit, tökéletes és ütős produkciót hozott.

A szerdai napot a már említett veszprémi Swing-Swing kezdte. Mivel van szerencsém a zenekar munkamódszereit belülről ismereni, itt és most végre leírhatom, mennyire lenyűgöz az az odaadó, minden részletre kiterjedő munka, amit a dalok kiválasztásának, áthangszerezésének szentelnek. Nem csak klasszikus jazzdarabokat játszanak ugyanis, hanem menő popdalokat is feldolgoznak a '60-as évektől napjainkig, klasszikus jazzfelállásban (bár itt két zongorista is muzsikál, ügyelnek arra, hogy a két azonos hangszer játéka ne üsse egymást), három női és egy férfi énekeskel, két szaxofonnal, egy klarinétal és legújabbban egy gitárossal kiegészülve. A befektetett munka és a rendszeres próbák bizony hallhatóak is, kiváló koncertet adtak. A Hajdú Klára Quartet elhozta azt a produkciót, ami elvárható egy olyan magyar zenekartól, akiről tudni lehet, hogy bárhol a világban megállnák a helyüket. A művésznő végigkoncertezte a fél világot, dalszerzőként is jegyez egy dalt Szakonyi Milánnal, amely A Dal 2019-ben is sikerrel szerepelt, és 12 éve alapította a saját zenekarát. Többségében angolul énekelt saját szerzeményeket, de belefért a repertoárba egy Queen-szerzemény is, sőt egy olyan saját dal, amit magyarul énekelt. Kis habkönnyű nyári sláger volt, de megállapítottuk a párommal, hogy nagyon jól áll neki, amikor magyarul énekel. A zenészei válogatottan jó muzikusok; bennem a hihetetlenül vékony kezű és hosszú ujjú bőgős könnyed játéka, illetve a dobos nagyon egyedi verőtartása és játékműve maradt meg érdekes emlékként. A napot a Garami Funky Staff zárta, Garami Gábor rádiós műsorvezetővel és zenekarvezetővel a dobok mögött, valamint a helyi kötődésű basszusgitár-kiválósággal, Temesi Bercivel. A műsoruk főleg funkylágerekből áll, a dalokat úgy megválogatva, hogy ne lehessen megállni tánc nélkül a hallgatásukat. Így is történt, minden talpalatnyi helyen mozogtak az emberek, ők pedig minden létező hangot eljátszottak.

21-én, pénteken csak Romhányi Áron és Szakonyi Milán közös koncertjére értünk oda. Ez megint egy olyan lehengerlő zenei

élmény volt, mint előző este Garamiék. Áron a United zongorista zeneszerzője – itt rapped is –, Milán pedig egy frissen felfedezett énekes reménység, jelenleg a Balázs Elemér Group frontembere. A szombatunkat a Dórika és a Rombolókkal indítottuk. Nem szenteltem osztatlan figyelmet a koncertnek, azonban megütötte a fülemet a kellemes popzene közepette feltűnő fuvolahang. Sikerült Behumi Dórinak egy olyan plusz szintet adni ehhez a muzsikához, hogy néha felkaptam a fejem, hogy nem Syriust hallok-e. Vicces volt, mert persze nem azt hallottam, de az érzet néha megjelent.

A Tóth Vera Quartet nekem egy nagy csoda és nagy talány. Talán ha két koncertjükön voltam eddig, de kezdem érteni, hogy Vera valószínűleg érzelmileg alapon választ zenesztársakat. A beatboxos Molnár Tibor az exsógora, a zongorista Bérces Viktor régóta kíséri, és nagyon nagy barátságban vannak, a hegedűs Duka Lászlóval pedig volt szerencsém a minap találkozni, és világi nagy fazon. Nem csoda, hogy ilyen emberek könnyen egymásra találnak. Tehát beatbox-zongora-hegedű kísérettel jött Vera hozzánk játszani, és gondolatnánk, hogy valami hibádzik, de nem. Viktor stabilan és virtuózan hozza a kíséretet, a beatbox úgy szól, mintha egy komplett ritmusszekció játszana, a hegedű pedig gyönyörűen diszít vagy épp virtuózan szólózik, s mindehhez már csak a művésznő mindenén átható hangja és felszabadult előadói stílusa kell, hogy elvarázsolja a közönséget. S lón. Elvarázsolódtunk.

A búcsúnap a veszprémieké volt. Talán tavaly is, ha jól emlékszem. Tulajdonképpen szép zárása ez a fesztiválnak, helyi művészekkel szórakoztatni a nagyérdeműt. Aznapi Soul and Emotionre értünk oda, akik stabilan hozták a tőlük elvárt funky- és soullágereket. Erre a zenére lehet táncolni hajnalig, ha ők is bírják. A záróesemény pedig a The Bluesberry Band volt, akik szintén nem okoztak csalódást a rajongóiknak. Ők már évek óta olyan minőségben szólalnak meg, hogy méltán járnak ki a Gronau Jazzfestre is, mert a produkció bárhol megállja a helyét.

Nyakas Krisztián

Jazz, rozé, rizling, 10. év, 6. nap

Rozé, Rizling és Jazz Napok – VeszprémFest. Óváros tér, 2020. augusztus 22.

Tizedik évfordulójához érkezett a Rozé, Rizling és Jazz fesztivál. Koronavírus ide vagy oda, megtelt az Óváros tér, jól összeprésoztunk, és a hangulat is emelkedett volt. Maszkot nem láttam, bár a lázat megmérték belépéskor, ez aztán biztonságot ad. Vagy nem!

Van finom bor, sör, pálinka és jó (drága) ételek, meg zene is, hogy jazz-e, arról nem vagyok teljesen meggyőzve, de a három koncertből kettőnél az a bizonyos borzongás elfogott időnként, ami feltétlenül jól jel, hiszen ezt csak olyan valami tudja kiváltani nálam, ami zenei értelemben színvonalas. Vannak persze egyénekként eltérő küszöbök, de sok-sok zenehallgatással és zenéléssel a hátam mögött ebben az érzékemben feltétlenül megbízom.

Három produkció szerepelt három különböző formációban azt est folyamán. Este fél hétkor nyitotta a programot a Just B'Coz háromtagú csapata. A frontember, Haddad Henrik első megszólalásánál nem győztem lesimítani a szőrt a karomon. Nagyon jól énekel, tiszta, manírmentes, zöngésen érces a tenor, és mint frontember is kiváló, kicsit talán bizalmaskodó a stílusa egy fiatal párral, de a közönség vevő rá. Oláh Antal a doboknál és a kongáknál. Érdekes a szerke, ilyen még nem láttam: félig dob, félig egyéb ütős hangszer. Viszont stabilan jól hozza az alapot, nem beszélve arról, hogy egy ütős (személy) elhagyásával ebben a vírusmarta kultúreltben mennyivel jobban eladható egy kisebb csapat. Egy taggal kevesebb. Barta Zsolt gitárja egyszerű, markáns ritmusú akkordozással egészíti ki a csapatot. A két hangszeres meg az énekes telt hangzást hoz, ami persze a hangosítóberendezésnek és – főleg – a keverőpult mögött ülő hangmérnöknek is köszönhető. Dicséretesen jó a hangkép, legalábbis ahol én ülök. A zene? Nos, a régi recept itt is működik, vegyél nagyon ismert számokat, hangszereld át egy gitárra és dobra, egy

nagyon jó énekkel máris sikered lesz. A Kiss, a Time After Time vagy a Volare és társaik, úgy tűnik, koncertpódiumon és lounge-music-ként is vonzzák és jókedvre derítik a közönséget. Ez az ő vállalásuk, és jól is csinálják, ennyit akarnak. Ebben a formációban nem is várható, hogy fergeteges szólókat halljunk, nincsenek is, az éneké a prím, mégis érdemes volt őket meghallgatni, még akkor is, ha jazzről szó sincs.

A következő csapat Dórika és a Rombolók. Fuvolával kiegészített hagyományos felállás, hagyományos a megszólalás is. Huszonöt évvel ezelőtt, a billentyűst kivéve a jazz tanszakon együtt végzett Behumi Dóri (ének-fuvola), Schneider Zoltán (gitár) – hú, első pillantásra mennyire hasonlított John Scofieldre –, Frey György (basszusgitár), Mike Zsolt (dob) kezdtek el együtt zenélni, most újra összeálltak, hogy Fésűs Tamás billentyűssel megalakítsák a Rombolók együttest. A név nekem nem annyira találó, zenéjük meghazudtolja ezt, túlságosan is konszolidáltak Schneider Zoltán dalai Behumi Dóra szövegével. Maga a zene sokszor fúziós, itt-ott R&B-s vagy reggae-s érzetet hordoz, de csak távolról. A gitáros improvizációi nem rosszak, de nem ütnek szíven, a fuvolán is játszó énekesnő szólói nem igazán intuitívak nekem – miért nem tudom kiverni a fejemből Flora Purimot –, a billentyűs csak párszor kap lehetőséget, de nem él vele igazán. Valahogy az egész koncertből hiányzik egyfajta sodrás, kevés a lendület. A zenészeken érezhető a rutin, de nem tudják felforrósítani a hangulatot, ehhez adalék, hogy a számok felvezetése, konferálása is

esetlen vagy inkább szégyenlős. Valljuk be, a közönség is érzi ezt, szórványos a taps. A saját dalokból összeállított repertoárban pedig vannak érdekes zenei elgondolások, miközben vannak teljesen banális (C – Am7 – Dm7 – G7) groove-ok (értsd: akkordmenetek) is. Nem rosszak a dallamívek, de ehhez egy nagyon karakteres, jazzes frazeálású énekes kellene. A legjobban két latin gyökerekből táplálkozó dal szól, a *Tücsök és a hangya* és a *Gyertek át* című, *Az eső és én* című Somló–Adamis-dalra feléled a közönség. A megszólalást tekintve nekem végig kevés volt a dob, és kissé hangosabb a keltetés a basszus.

Este 10 óra van, Tóth Vera kvartettje színpadon. Na, ez érdekes lesz, gondolom magamban a hangpróbánál, egy darab Yamaha Motif billentyű, egy hegedű, egy elektromos kütyü, ami innen letről nem látható, talán sampler (mint kiderül, beatbox a becsületos neve) és egy mikrofon. Érdekes is lett. Tóth Vera – ma Magyarország egyik legjobb popénekes – ezzel a formációval is hatalmas hangulatot teremt. Az ének mellett a billentyűsőkön dr. Bérces Viktor – amúgy jogászember – játszik jó sűrű zongorázással, muzáj, hiszen nincsenek más akkordhangszerek, sem basszus, szájdobok (igen, azon) Trap kapitány, alias Molnár Tibor, nem akármilyen tehetséggel, és Duka László hegedűn, zseniálisan. Ebben a műfajban az éneken a korona, simán oda is képzeltem, állandóan csillogott Tóth Verán. Miért is? Mert minőséget hoz minden hangja. Régóta ismerem őt, hiszen fiatalon még az én kis stúdióban is vettünk fel vele pár számot. Akkor csak azt tudtam, hogy nagyon tehetséges, mostanra ki is teljesedett. Amúgy

Elégünk mind, és látod, élvezem nagyon

Vad Fruttik-koncert. Tiszafüred, 2020. augusztus 19.

Hagyd kint a valóságot, mondja az egyik ismert fővárosi szórakozóhely szlogenje. Nézd meg jobban a valóságot, nézd a mi szemünkkel, hogy a sajátoddal lásd, mondja a kortárs rockzene. Legalábbis a kortárs rockzenének a nyolcvanas évek magyar underground, alternatív zenei világából kinőtt, szövegközpontú, irodalmi értékkel bíró szövegeket rockzenébe ágyazó irányzata.

Azoknak, akik szeretik az ilyen zenéket, az augusztus 20-i hosszú hétvége előestéje Tiszafüreden az év talán legjobb fesztiváli kínálatát nyújtotta. Egmás után lépett fel az Esti Kornél, a 30Y és a Vad Fruttik a Tisza-tónál megrendezett, kínos szójátékkal PótLAKE-nak elnevezett rendezvényen (a PótLAKE az eredetileg Tómeéknak is hívott Tisza-tavi Napok pótléka lett volna, de nem igazán derült ki az átnevezés oka).

Ha azt gondoljuk, hogy Pécs a kortárs magyar könnyűzene fővárosa, gondoljuk inkább azt, hogy Veszprém megye, hogy a 8-as főút menti tengely, hogy Várpalota és Ajka. Gondoljunk a bauxitszínű mindennapokra, Likó Marcellra, Kerekes Gergőre, a Hock testvérekre, a Beck testvérekre, Sárközy Papára. A száznál is több kocsmá városaira, lakóteleppé pofozott ruszki laktanyákra, csilleg monoton körforgására, zöld Maliziára, timföldgyárra és erőművek öblös kéményeire. Arra, hogy a pusztulásban mennyi szépség, mennyi báj van. Arra, hogy minden valóságban van egy másik valóság. Hogy a rossz, ha régen volt, talán nem is volt annyira rossz, hogy ne tűnhetne szebbnek annál a rossznál, ami kinőtt belőle.

Állunk a Tisza-parton, szűnyogfelhőben, elektronikusan felerősített dallamok felhőjében. Kinn hagynánk a valóságot, de a valóság minden pillanatban visszajön, beavázkodik a hangulatunkba, odaférfkőzik két akkord közé. A mennyországot keressük, azt mondják, szájon át. Azt mondjuk, fülön át. Úgy halljuk, fülön át.

Jó lenne távolságtartónak lenni. Elgondolkodni a szavak jelentésén, valóságon és annak olvasatain. A jelenségek sokaságán – a plafon a végtelen ég. Jó lenne elgondolkodni, de nem lehet. Van ennek a zenének, van ennek a zenekarnak egy olyan sodrása, olyan lüktetése, ami nem hagyja, hogy kiszakadjunk belőle. Nem tűri az elegáns, elgondolkodó távolságtartást, behú, ránk feszül. Torkon ragadnak harmonikus hangzatok. A valóságot odapöccintik az orrunk elé, aztán nyomban odébb, mire ráfókuszálunk, már máshol kell keresnünk.

Évek óta hallgattam már a Vad Fruttikat, de koncerten csak öt-hat éve jártam először – mások akkorra már negyven-ötven koncertelményen is túl voltak talán.

is kiváló harmóniaérzéke finomodott, frazeálásai mára mindent tudnak, beleértve a jazzes dirty tone-okat (szándékos hamiskás érzetet keltő énekmodor, blue notes), hangterjedelme megnőtt. Sorolhatnám, de minek, tessék meghallgatni. Bérces Viktor zongorázása egy-egy szólót eltekintve nagyon tömör, ritmikus, és stabilan adja az alapot, szólói talán nem kiemelkedőek, alapnak viszont kiválóak. Amitől viszont tényleg leesett az állam, az Trap kapitány szájdobolása, vagy nem is tudom, minek nevezzem. Ahol szólólehetőséget is kap, szinte elképzelhetetlenül gazdag ritmusú, pontos és átható. Duka László hegedűs, primás és még ki tudja mi, azzal az elsőpró technikával operál, amire csak roma zenészek képesek. Zseniális! Kaphatna több szerepet. Megvan hát a csapat, de miket játszanak? Tóth Vera négy albumáról válogatnak többnyire, de szól Dész László-, Somló Tamás-szerzemény, Cserháti Zsuzsa által énekelt László Attila- és Horváth Attila-kompozíció, és Szécsi Pál-dal is. Ebben az igencsak sodró zenezuhatagban néha jó is lett volna pár pihentető, intimebb pillanat, de nem lehet, ne lankadhasson az a fránya publikum. A stílusok váltakoznak, de a megszólalás már nem annyira, egy kicsit a végén már lankad a figyelmem. Az utolsó Whitney Houston és a ráadás Michael Jackson-blokk tetőzi az estet, minden van, csápolás, éneklés és persze taps.

Jazzt nem igazán, színvonalas produkciókat viszont kaptunk, és a borok is biztos jók voltak. Kell ennél több? Nem hiszem.

Kovács Attila

Féltem élőben látni, hallani őket, most már tudom, kár volt félni. Vannak zenekarok, akiknek stúdiólemeze és színpadi teljesítménye nem áll összhangban, jó dalokat nem tudnak jól előadni, vagy valódi alkotóerő nélkül, néha a múltukra alapozva nyomnak le profi színpadi show-t. Olajozottan duruzsolnak. A Vad Fruttik ezzel szemben önazonos zenekar – ahogy ennek a tiszafüredi estének mindhárom fellépője az volt –, amit mondanak, és ahogyan mondják, arra nem lehet nem odafigyelni, akár lemezen szól, akár koncerten. Amikor megszólalnak, a valóság mindig új és új értelmezési keretet kap, új kérdéseket szül minden állítás, már ha egyáltalán vannak állítások. Mert inkább csak kérdések vannak, befelé lesünk, odabent se látunk mást, csak.

Likó Marcell a kortárs magyar zene legelgondolkodtatóbb szövegíróinak egyike, és szövegei értelmezési kereteit továbbítja, irodalmi értékét erősíti a Géczy János József Attila-díjas költővel közös, lassan évtizedes munka. Persze a dalok attól még, hogy Géczy hangja is megjelenik bennük, Likó dalai. Amit kimond, azt ő mondja ki. Ha kimondja, fáj, mert véresre sebzí a száját.

Borzasztó energiák, kegyetlen önmarcangolás, elégünk mind, és látod, élvezem nagyon. Körülnézünk, mindenki élvezi nagyon, fájdalom, düh, harag csap át eufóriába, szíven lött vágó vadak vagyunk mindannyian. Huszonkét dal, ráadással, másfél óra. Negyven-ötven autentikus dalból bármelyik huszonkettő lehetett volna ez. Hogy mennyire erős a színpadon a zene mint előadás, hogy mennyi a felkészültség és rutin, mennyi a spontaneitás, itt mind nem számít. Lehet gépiesen működő szerkezetnek látni a zenekart, de közben annyi erő és elevenség van bennük, ezen a koncerten is, minden koncerten is, hogy az egész mégis természetesnek hat.

Kint hagyjuk a valóságot, bevonoztuk a valóságot, számos valóságot, mindenki a saját valóságát. Ki-ki más valóságot olvas ki ezekből a dalokból, ki azt, hogy a harag megszeli, ki azt, hogy minden szépen lassan szétesik. De amikor a vissza után már nincs újabb vissza, és elindulunk haza, közös az érzés: úgy ér véget, hogy nem ér véget. Hogy nem érhet véget ez soha már.

Haász János

Ludwig van Beethoven (1770–1827) a bécsi klasszikus triumvirátus legkésőbbi alakja. Idén ünnepeljük születésének 250. évfordulóját, melynek kapcsán az egész világon Beethoven tematikájú koncerteket és előadásokat rendeznek. Az Auer Fesztiválon is megemlékeztünk a német zseniről, ugyanis két ikonikus kompozícióját hallgatva bepillantást nyerhettünk szerteágazó életművébe.

Beethoven, Auer, Gluzman

Vadim Gluzman, Evgeny Sinaisky és a Mendelssohn Kamarazenekar koncertje. Hangvilla, 2020. augusztus 14.

Séd, 2017. ősz, 6. old.

Séd, 2018. 5. sz., 5-13. old.

Séd, 2019. 5. sz., 4. old.

Munkásságára már kortársai közül is sokan felfigyeltek, az elmúlt két és fél évszázad alatt pedig számos előadóművész és zeneszerző inspirálódott általa. Kilenc befejezett szimfóniájával, vonós-negyeseivel, egyéb kamarazenei műveivel, zongoradarabjaival, dalaival és versenyműveivel beírta magát az egyetemes zenetörténet legnagyobbjai közé, olyannyira, hogy némely zenetörténész a valaha volt legnagyobb zeneszerzőként hivatkozik rá. Az akkoriiban újfajta és akár még meglepőnek is mondható zeneszerzői eljárásaival kaput nyitott a romantikus zene irányába.

A jelen írás apropóját adó koncert sztárfellépője az 1973-ban született, ukrán származású, jelenleg Amerikában élő Vadim Gluzman hegedűművész. Az Auer Fesztivál megálmodója, Kováts Péter elmondta, hogy évek óta próbálták elhívni a művészt Veszprémbe, azonban ez eddig az időpont-egyeztetés sikertelensége miatt nem volt lehetséges. Idén azonban a rendkívüli helyzet miatt meg tudtak egyezni, így Gluzman el tudott látogatni városunkba. A koncert nem csak a fellépő és a műsor miatt volt izgalmas, ugyanis a művész Auer Lipót különleges Stradivari-hegedűjén játszik. Először hallhatta tehát a veszprémi közönség a Hangvilla színpadán azt a hangszert, amit anno Csajkovszkij és Glazunov is hallott Szentpéterváron, és amely hegedű különleges hangzása inspirálta őket, hogy saját hegedűversenyt komponáljanak. Minden szempontból történelmi jelentőségű eseménynek lehettünk tehát szem- és fültanúi.

A műsor első felében Ludwig van Beethoven op. 47-es *A-dúr szonátáját* hallgathattuk meg. Vadim Gluzman partnere Evgeny Sinaisky orosz zongoraművész volt. A mű – amit Beethoven Rodolphe

Kreutzer francia hegedűművésznek ajánlott – keletkezése az 1802–1803-as évekre tehető. A zeneszerző által kedves és jó embernek tartott Kreutzer azonban sohasem tűzte műsorára a művet, ezért 1803-ban Beethoven és George Bridgetower hegedűművész mutatták be a szonátát. Lev Tolsztoj *Kreutzer-szonáta* című novellája által a zenemű irodalmi fogalommal is vált mint a zene démoni hatalmának jelképe. Lehetséges, hogy ezen írás miatt vélekednek Beethoven elemzői közül némelyek kifejezetten lekicsinylően eme mesterműről. Kritikával illetik a virtuóz hegedűsölámlamot, valamint a második és harmadik tétel zenei megfogalmazásait.

Azonban nemcsak a hallgatóra gyakorolt befolyása vagy gazdag érzelemvilága miatt, hanem bizonyos analitikus szempontokat figyelembe véve is Beethoven egyik legkiemelkedőbb kompozíciójaként tekinthetünk eme szonátára. A kezdő presto tételt megelőző egy időtartamban hosszúra nyúló lassú bevezető szakasz. Ez az adagio rész hangnemi szempontból már a romantikára előremutató invenciókat is felvonultat. Az A-dúr induló hangnem után több moduláció (hangnemváltási folyamat) is történik, melynek a vége már előrevetíti, hogy a presto szakasz főhangneme nem a kijelölt A-dúr, hanem az azonos alaphangú a-moll lesz. Formai szempontból a beethoveni szonataszerkezettel találkozhatunk, ahol egyes szakaszok hosszabbra nyúlnak, mint a többi klasszikus szerzőnél, ezenkívül a konkrét formai határok is elmosódnak.

A második tétel az Andante variációkkal feliratot viseli, ami már a formai kereteket is rögzíti. Az első tételben kiemelkedő szerepet kapott hegedű itt háttérbe vonul, és a zongorának adja át a vezető szerepet. Az összesen négy variációt felvonultató zenemű követi a klasszikus variációs forma kereteit, tehát előrehaladva egyre inkább kolorált szólamokat hallhatunk, majd a harmadik variáció moll hangnemét követően visszatérünk a tétel alapjául szolgáló F-dúr hangnembe, melyet hosszabban dolgozott ki a szerző, és fantáziászerű utójátékot komponált hozzá. A harmadik tétel 6/8-os metrumban és újfent szonátaformában megírt, félig tarantella-, félig indulószerű zene. A tétel második, 2/4-es metrumú, elmélkedő jel-

legű zenei anyaga szép kontrasztban áll a kezdőtételével.

Vadim Gluzman rendkívül stílusosan interpretálta Beethoven gondolatait, azonban Evgeny Sinaisky zongorajátéka hagyott némi kívánnivalót maga után. A technikailag nehéz részeknél sokszor éreztem aszinkronitást a két előadó között, aminek okát a zongorafutások nem teljesen precíz megszólaltatásában véltem főképp felfedezni. Azonban a művész védelmében mindenképpen szeretném kiemelni, hogy a lírai szakaszoknál kifejezetten érzékeny, rendkívül érzelemdúsán szólaltatta meg Veszprém város Steinway zongoráját. Jelen sorok írójának a második tétel előadása tetszett a legjobban.

A szünet után Beethoven egyetlen hegedűversenyét hallgathattuk meg, melynek ősbemutatója 1806 decemberében volt Bécsben. Kifejezetten negatív, már-már ócsárló kritikát kapott a szerző a versenymű első elhangzása után. Bírálója egyhangúnak, összefüggéstelennek és fárasztónak ítélte meg Beethoven zenéjét, s azt üzent a szerzőnek, hogy ha „ezen az úton” halad tovább, akkor a közönség és ő maga is rosszul fog járni. Valószínűsíthető, hogy ez a rosszindulatú kritika nem a műre, hanem sokkal inkább az előadásra irányult, ugyanis a bemutatón játszó művész nem számított jó hegedűsnek. A mű sikerre vitelére egészen 1844-ig kellett várni, amikor is Joachim József és Felix Mendelssohn Londonban újból elővették és előadták. Ezt követően Joachim a kontinens több nagyvárosában is eljátszotta Beethoven hangjait. Érdekes kapcsolat Beethoven és Csajkovszkij között, hogy utóbbi szerző hegedűversenyének első kritikája szintén negatív volt. A kritikát pedig az a művész fogalmazta meg, akinek az orosz zeneszerző dedikálta versenyművét, aki pedig nem volt más, mint maga Auer Lipót.

Az első tétel a timpani szívdobbanás-szerű, markáns basszusával indul, mely után a zenekari bevezetőben szép lassan bontakoznak ki a kompozíció széles, nagy ívű témái. Beethoven alapvetően nem törődött a hegedű technikai lehetőségeivel, azonban a szóló virtuóz részei teljes mértékben hangszerűek. A szerző olykor a francia hegedűversenyek mintáit követte, ugyanis az, hogy a szólista a domináns hangnemben lép be, vagy a hosszú trillás

szakaszok jelenléte erre utalnak. A második tétel a *Kreutzer-szonátához* hasonlóan szintén variációs formájú, melyben a tematikus fejlesztéseket a zenekarra bízta a szerző. A harmadik tétel – mely rondó formában íródott – attacca kapcsolódik a második tételhez.

Nagyon stílusos Beethoven-muzsikát hallhattunk Vadim Gluzman és a Mendelssohn Kamarazenekar előadásában. Egy aprónak tűnő részlet azonban szeretnék még felhívítani, ami pedig nem más, mint a két saroktétel során hallott kadencia. A kadencia eredetileg egy improvizatív műfaj, ahol a szólistának lehetősége nyílik zenekari kíséret nélkül megmutatnia technikai képességét és muzikalitását. Azonban az elmúlt nagyjából másfél évszázadban elterjedt a megírt kadenciák használata, amit akár kimagasló tehetségű szólisták vagy akár maguk a zeneszerzők komponáltak meg. Beethoven hegedűversenyéhez a bevett előadói gyakorlat és hagyomány szerint alapvetően két leírt kadenciát szoktak játszani, Fritz Kreislerét vagy Joachim Józsefét. Jelen koncerten azonban egy XX. századi zeneszerző, Alfred Schnittke által megírt verziót hallhattunk. Schnittke azonban nem Beethoven, hanem a saját stílusában komponálta meg a kadenciát. Az orosz-német zeneszerző az első tétel egyik alapmotívumának számító szívdobbanás-szerű négy staccato (rövid) negyedhangra fűzte fel a zenei gondolatát, amit eleinte a szólistának balkezese pizzicato (pengetve) technikával, majd később arco (vonóval) kell megszólaltatnia. Ez még önmagában nem feltétlenül üt el Beethoven stílusától, azonban azok a zeneszerzői technikák, amik a kadencia során megjelennek, mint pl. egészhangúság, cluster (hangfűrt) technika, polimodalitás (több modális hangnem egymásutánja), feloldatlan diszsonanciák, valamint a klasszikus összhangzattantól eltérő modális pillanatok, mind-mind teljesen eltérnek a bécsi klasszikus stíluskörnyezettől. Sőt, ha komolyabban megvizsgáljuk a kadencia hangjait, felfedezhetünk benne Bach-,

Mozart-, Schönberg-, de még más Beethoven-utalásokat is. Ezenfelül különbségként megemlíthető az is, hogy mind a két saroktétel során hallható kadenciában nem csak a szólista játékát hallhatjuk, ugyanis az első tételben a timpanistának, a harmadikban pedig az említett ütőhangszeren kívül a vonószenekarnak is részt kell vennie.

Úgy gondolom, hogy ez a két kadencia minden zenei szempontot figyelembe véve önállóan megállja a helyét, a legnagyobb videomesztáros portálon Gidon Kremer előadásában meg lehet találni, ajánlom mindenkinek meghallgatásra. Azonban felvetődik a kérdés, hogy a teljes versenyművet figyelembe véve koherensen hat-e az eddig bemutatott jelenség. Bár jómagam kifejezetten kedvelője vagyok a 20. századi zenének, mégis úgy gondolom, hogy szervesen kapcsolódik ez a két kadencia a versenymű egészéhez. Engem kizökkentettek a zene hallgatása közben, és inkább meghökkenettek. Véleményem szerint az eklektikának megvan a maga helye és ideje. A tavalyi Auer Fesztiválon hallhattuk Terje Tønnesen Vivaldi *Négy évszak*-átiratát. Az a fajta stílusösszemosás megállta a helyét, mert a

norvég hegedűművész megfogott egy meglévő alapanyagot, és kreatív szellemi munkával egy teljesen új kompozíciót teremtett belőle. Véleményem szerint nem szabad a zeneszerző eredeti ötletével olyan módon szembeemenni, mint ahogy a Beethoven-hegedűverseny kapcsán Alfred Schnittke tette. Mert annak ellenére, hogy a kadenciák önmagukban megállják a helyüket, a globális képet tekintve kilógnak a zenei szövetből, és inkoherenciát okoznak.

A fent tárgyalt jelenséget leszámítva kifejezetten élveztem a koncertet. Felémelő érzés volt Auer Lipót hangszere a Hangvilla színpadán hallgatni, úgy gondolom, a jelenlévők átérezték ennek az eseménynek a történelmi súlyát és jelentőségét. Vadim Gluzman személyében egy nagyon muzikális, rendkívüli előadót ismerhettünk meg, szimpatikus volt a koncert folyamán mutatott azon attitűdje, ahogy először zongorista partneréhez, majd később a zenekarhoz viszonyult.

Veszprém város és zeneszerető közönsége szeretettel várja vissza a művészt és hangszereit is a Hangvillába.

Lukács Elek

Auer hegedűje

Vadim Gluzman a világ egyik legtöbbet foglalkoztatott művésze, aki eddig egyetlen alkalommal sem tudta elfogadni a meghívást az Auer Fesztiválra, pedig a szervezők minden követ megmozgattak ennek érdekében. Hogy miért?

Nos, Gluzman azon az Antonio Stradivari által 1690-ben készített hegedűn játszik, amely egykoron Auer Lipót hangszere volt. Így hát nem túlzás azt állítani, hogy ez a koncert volt az idei fesztivál legexkluzívabb hangversenye. Gluzman Auer-tanítványok tanítványainak volt növendéke mind az egykori Szovjetunióban, majd Oroszországban, mind az Egyesült Államokban, ezért aztán felmerül a kérdés: vajon az Auer-iskola gyökerein sarjadt kései generáció e kiválósága hogyan nyúl a mester egykori hegedűjéhez, játéka mennyiben más,

mint Aueré volt ugyanezen a hangszeren? Gluzman kivételes művész: játéka briliáns, egyszerű, maníroktól mentes, vonója könnyedén siklik: szinte össze van forrva hangszerével, mintha az testének egy darabja lenne. Gyönyörű lírai, vagy ha a textúra megkívánja, izgatott, vagy éppen drámai hang jellemzi e játékot, ám mindezt egyszerűen, pátosz nélkül, teli alázattal.

Azt est műsora különleges volt: az első részben kamarazenét, a másodikban hegedűversenyt hallottunk, s mivel Beethoven-év van, természetesen Beethovenét.

A hangverseny első részében Beethoven *Kreutzer-szonátája* szólalt meg, melyben Gluzman partnere Evgeny Sinaisky volt. Az összhang kettejük között tökéletes volt, legalábbis az első két tételben. A művet bevezető lassú hegedűsöló után a gyors főtéma indítása ugyan kissé „biztonságira” sikeredett, így a két zenei anyag közötti feszültség kisebb volt, mint megszoktuk, ezt azonban kárpótolta az intonáció pontossága még a legtechnikásabb futamokban is, s annak látványa, ahogy e két művész át tudta adni magát a zené-

nek, Beethovennek, ahogyan a muzsikálás során „ki tudták kapcsolni” a helyet, a közönséget, mintha magáért a muzsikáért élének. Az sem zavarta meg őket, hogy a közönség már az első tétel után hangos tetésnyilvánításba kezdett... (Itt megjegyzem, hogy Beethoven, de még Liszt, sőt Auer korában is a tételek közötti taps általánosan bevett szokás volt, sőt, az is előfordult, hogy az elhangzott tételt soron kívül újra kellett játszani, mint manapság olykor egy-egy operában a nagyária esetében.)

Nem szabad elhallgatni azonban a két hangszer arányának nem megfelelő voltát. A zongora teljesen nyitott állapotban az erőteljesebb passzázásokban tökéletesen elnyomta a hegedűt, hogy abból szinte semmit nem lehetett hallani. Ez azonban nem a művész hibája volt, Sinaisky kitűnő zongorista, minden rezdülésére reagált Gluzmannak, nem vele volt hát a hiba. A zongora is nagyszerű hangszer – önmagában. Csakhogy egy 330 éves hegedűvel együtt játszani egy még nem is tízéves zongorának, nem mindennapi odafigyelést igényel. Ismerjük Beethoven zongoráját (zongoráit), tudjuk, mekkora volt a hangja (a hangjuk). Tudjuk, az akkoriban újdonságszámba menő angol mechanikás

zongorák hangja megduplázódott a hagyományos, bécsi mechanikához képest. Nos, a mai zongorák hangja még ennek ötszöröse, ezzel még egy Stradivari sem képes felvenni a versenyt. Sokat javíthatott volna, ha a zongorát teljesen lecserélik, vagy csak résznyire engedik kinyitni.

A lassú tételt kezdő zongora beethoveni, súlytalan ütemrészre eső hangsúlyai érzésem szerint kissé erőszakoltak voltak, ami lehet, hogy éppen a zongora e kamaramuzsikáláshoz túlságosan is nagy hangjának következménye. Ezt ellensúlyozta az a gyöngéd hang, az a semmihez sem hasonlító szín, ami a hegedűből áradt.

Sajnos a harmadik tétel ritmikailag szétesett. Láthatóan (azaz hallhatóan) a két művész elfáradt. Ez alighanem annak az öt hónapos, koronavírus okozta szükségyszerű kihagyásnak a következménye, melynek következtében egyáltalán el tudták vállalni veszprémi fellépésüket. Hiszen nyilván már ki voltak éhezve a közönségre, ám kissé kiestek a rendszeres megmértetés gyakorlatából. A gyors jambikus lüktetésben ugyanis a két művész valósággal kergette egymást, ám végül a virtuozitás legyőzte ezt a kellemetlenséget, nagy-nagy sikert aratva a közönség körében. Ráadás-ként Schumann *Intermezzóját* adták elő.

A második részben Gluzman partnere nagyrészt a város által kivéreztetett néhai veszprémi konzi egykori növénydekeivel kiegészített Mendelssohn Kamarazenekart volt, mely e felállásban megközelítette a beethoveni szimfonikus zenekar méreteit. A rendkívül fűtött előadásban Kováts Péter pulzusszáma alighanem a szokottnál magasabb lehetett a pódiumon, ugyanis árnyalattal gyorsabb tempóban indította meg a négy üstdobütést, ami aztán az egész tétel hangnemét meghatározta. Ezért aztán az volt az érzé-

sem, mintha Gluzman olykor-olykor egy századmásodperccel később ért volna célba. Az első tételben így a (hegedű)verseny a zenekar nyerte... A 2–3. tételben aztán már helyreállt a tempó. A zenekar felnőtt e nemes és nehéz feladathoz: a világ egyik legnagyobb művészeivel játszani!

A hegedűverseny előadása során kiderült, hogy Gluzman Stradivarijának hangja egyáltalán nem kicsi, sőt! Uralja a zenekart, fölbe kerekedik, ahol szükséges, a zenekarnak nem kell semmi külön mutatványt végeznie ahhoz, hogy ne nyomja el a szólistát. Ehhez persze a hangszer felhangdúsága és a játék intenzitása is hozzájárul, de korántsem volt olyan érzésem vele kapcsolatban, mint a *Kreutzer-szonáta* kapcsán. A hangszer ugyanaz, ez tehát igazolja a zongorával kapcsolatos észrevételt.

A versenymű előadásához Gluzman Alfred Schnittke orosz zeneszerző kadenciát választotta, mely többekben némi nyugtalanságot keltett. Schnittke kétségkívül zseni, fantasztikus variációs ötletekkel, valóságos önálló kompozíciókká volt képes duzzasztani pár ütem alatt a tematikus anyagot, olykor a zenekar igénybevételével, igen izgalmas hanghatásokat okozva. Ám kérdés, hogy ez az – önmagában igen szellemes és frapánsan megfogalmazott – anyag stílusban milyen kapcsolatban van Beethovenel. A kadenciák indulása még Beethoven stílusában kezdődik, ám igen hamar elkezd elhajlani, s a végére már önálló Schnittke-művet hallunk. Ha e felépítés csak az utolsó tételt érintené, talán el tudnám fogadni. A mű egésze így stílusok halmazává válik, amiért egyesek lelkesednek, mások elutasítják. Ez izlés dolga. Én például nem eszem özpörköltet majonézzal, noha mindkettőt szeretem.

Gluzman ráadás-ként Bach *Sarabandéját* játszotta a *d-moll partitából*.

Rostetter Szilveszter

tett zeneműben. A három hangszer teljesen egyenrangú partnerként vett részt az együtt zenélésben.

A második tétel kényes, pókháló finomságú zenei szövetének megértéséhez elég csupán csak a zenét hallgatni. A tételen végigvonuló párbeszéd a hegedű és a cselló között finom és halk rezignációt teremtett, amely, kiegészülve a zongora finom megszólalásával, a teremben ülők számára végig érezhető volt. A téma bemutatása Varga István gondolkajátékának köszönhetően igazán élményszámba ment. A veszprémi közönséggel való legutóbbi találkozása óta csellójára másik húr tartó került, miáltal a hangszer hangjának sűrűsége, rezgése, ezzel együtt kifejezőmódja még nagyobb lehetőséget teremtett az igé-nyes interpretációra. Kováts Péter a téma súlyos és súlytalan részeinek összefűzésével pedig szinte kimerevítette azt a csodás zenei pillanatot, melyben Beethoven e tétel kényes finomságú zenei szövetét megalkotta. Fülei Balázs a két egymással „beszélgető” hangszer között könnyű futamokkal és akkordfelbontásokkal formált egyfajta hidat.

A harmadik tétel variációnak könnyed és felszabadult játékossága, majd szenvedélyessége még tovább fokozta a hangulatot. A „Gassenhauer” (fordításban „népszerű dallam”) melódiaja a korszak rendkívül népszerű komikus operájából származik, melynek címe: *A kalóz, avagy szerelem a tengerészek között*. Olyannyira elterjedt volt a szerző, Weigl főtémájának dallama, hogy már-már az utcán (németül „Gasse”) füttyült és dúdolta Bécs zene-szerető közönsége. Ezért is hatott annyira üdítően, hogy az utolsó tételben Beethoven az optimizmusából valamit felvillantva kilenc ragyogó variációt komponált ebből a – kompozíciós eredetétől már-már függetlenné váló – dallamból.

A korrekt interpretáció mellett az egyetlen hiányérzetem talán csak az volt, hogy az igazán halk epizódokat egy ilyen akusztikával rendelkező kamarateremben a művészek bátran játszhatták volna sokkal halkabban is. A variációkban a zongorának lehetősége volt néhány fordulatot, technikailag is látványos részlet bemutatására, ezzel a vonósok számára is nagy kedvet teremtve.

Az első félidő második opusaként Mendelssohn *c-moll No. 2, op. 66-os triója* csendült fel.

A Mendelssohn-triók nyitótételében a témák szélesen, áradó hangon énekelnek, ami a tételben jelen lévő jellegzetes nyugtalan alapkarakterrel együtt is szavatozja a bensőséges, lágy dallamformálást. Kováts Péter kontrollált játéka mellett Fülei Balázs briliáns magabiztossággal vitte az olykor-olykor a tempót erőteljesen meghatározó szólamát. Varga István csellójátékával mint a mérleg nyelve teremtette meg végül azt a hangzást, amely olykor uniszónó, gyakran pedig ellenpont játékkal egyfajta harmonikus egységként adott meghatározó zenei élményt az est közönségének.

Mendelssohn zenéje gazdag energia- és inspirációforrás, amely a megfelelő tisztaságú hangokat, az ideális tempókat,

karaktereket, dinamikai arányokat, zenében kifejezett lelkiállapotokat minden akadállyal dacolva a muzsikuskok ujjá hegyére varázsolta. Ezt a szinergiát tapasztalhattuk meg itt is egy olyan szerző tollából, aki a második tétel zenei szövetében ismét egy amolyan „dal szöveg nélkül”-t alkotott.

A harmadik, Scherzo tételben megkomponált hangzás fény-árnyék játékát a trió megpróbálta a technikai megvalósíthatóság határáig fokozni. Ez többnyire sikerült is nekik. A virtuóz előadásmód mellett a tétel játékosságát nagyon különlegessé tették a különböző hangszeres által hozott fanfárszerű felütések és a vonósok pizzicato játéka által keltett éteri hangzás.

Felix Mendelssohn manapság már egyre gyakrabban koncertkinálatba kerülő *No. 2 c-moll triójának* első és negyedik tételét látványosan pompás összejáratást kínált a koncerten játszó hegedűs és zongorista számára. Számomra a trió igazi tehetsége itt teljesedett ki. A finálé számos intim összjátékra, cizellált fordulatra, reflexióra, látványos, briliáns megoldásra kínált terepet.

A szünet után Brahms *C-dúr No. 2, op. 87-es triója* következett. Egy jól sikerült opus Johannes Brahmstól, a 19. századi romantikus zene nagy összegzőjétől, aki a szimfonikus zenétől a versenyműveken át a vokális zenéig és a kamarazenéig sok-sok remekművet alkotott, mint amilyen a *C-dúr trió* is.

Az első tétel Allegrójának beethoveni hangulata sodort bennünket, ugyanakkor romantikus mondanivalóját a közönség számára is érezhetően klasszikus és kiegyensúlyozott formaművészetel fejezte ki. A hangszeres szólístaként ismét kísérő hangszerként is fel-feltűntek, így önmagukat és egymást egyaránt szerephez juttatták.

Az Andante szép hangszerarányai, a széles ívű uniszónó dallamok megfogalmazása, a művészek felkiáltászerű párbeszédei egészen elvarázolták a fesztivál közönségét. Itt ismét élményszerű volt a cselló telt, dús hangzása, amely Varga István kifejező játékmódja mellett véleményem szerint egy technikai fejlesztésnek is köszönhető. Ez a forradalmi újítás – a hangszer rezgő felületének, azaz a húr tartó anyagának és formájának átalakítása – Tóth Károly és Várdai István közösen szabadalmaztatott találmánya, a TOVA Innovations vállalat fejlesztése.

A harmadik tétel fojtott, csendes és sebes játéka mutatta meg igazán az Auer Trió technikai és zenei tudását. A muzsikuskok között tökéletes volt az összhang. Egyfajta kötéltánc volt ez, amely az egyik kedvenc filmemet, Claude Lelouch *Partir, revenir* című alkotását juttatta eszembe. Azt a kötéltáncot, amelyet a filmben a sikeres író, a zongoraművész testvérével és családjával járt végig a francia vidék nyugalma és a koncentrációs tábor borzalmi között.

Az utolsó tétel az igazi romantikus Brahmsot mutatta meg. Zenéje telve volt derűvel, tisztasággal, játékossággal, melegséggel, ami a hallgatók eszébe juttathatta a zeneszerző szimfóniáit is. A darab vége felé közeledve a mester által megkomponált kadenciaszerű kiszélesítést az Auer Trió még így – a koncert végén – is igazán tudta élvezni, és ezzel még élvezetesebbé tette a művet.

A publikum nagy tapssal jutalmazta a trió játékát, és természetesen ráadásra ösztönözte a zenészeket, akik egy Mendelssohn-trióból idézve köszöntek el a koncertnek otthont adó Megyeháza közönségétől.

Hartmann Péter

Veszprémi derbi

Az Auer Trió hangversenye. Megyeháza, Szent István terem. 2020. augusztus 13.

Ahogy az „epsomi derbi” rajtja előtt az ott induló versenylóvakon, úgy a nyitókoncerten közreműködő zenészek is érezhető volt a rajt előtti pattanásig feszülő izgalom és akarás. Hihetetlen, de öt teljes hónap telt el az utolsó nyilvánosan megtartható hangverseny időpontja óta, amíg végre ismét együtt szólalhatott meg a veszprémi születésű Auer Lipót örökségét képviselő zongorás trió a fesztivál nyitókoncertjén.

A sok kamarazenei műfaj közül a zongorás trió az egyik nagy kedvencem.

Talán azért is van ez így, mert csak a legnagyobb szerzők mernek ehhez a könnyen érthető és szerethető műfajhoz nyúlni, amely nagyon hasonlít a vonósnegyesre, de a hangzása még annál is gazdagabb.

Ennek az intim műfajnak a bemutatására remek választásnak bizonyult a Megyeháza Szent István terme. A gyönyörű korinthoszi pilaszterek és oszlopok tagolta falak, a kazettadíszes síkmennyezet és a díszített üvegablakok által körülhatárolt térben elhelyezett színpad akusztikailag meglepően jól vizsgázott. Az amúgy csengő-bongó hangzású hatalmas térben végig élvezhető volt a magas hangfekvésben megszólaló hegedű, ennek gyakran ellenpontjaként, gyakran kísérőjeként a gordonka, és persze a zongora, ami a vonósok köré hol szimfonikus harmóniasűrűséget produkált, hol pedig ütőhangszerként működött. Így az est

közönségének – a hangszeres hangszín-különbözőségének köszönhetően – teljes audiovizuális élményben volt része. A gyakori koncertlátogató számára talán furcsa és hiányérzetet keltő volt, hogy ez alkalommal nem volt az estnek olyan szereplője, aki a hangversenyen a résztvevőket bemutatta, a koncerten hallható műveket pedig ismertette volna.

Elsőként Beethoven: *B-dúr No. 4 „Gassenhauer” op. 11-es trió* ját szövegezték el a zenészek.

A trió első tételének klasszikus arányait, nagyszerű, egymásnak felelgető dallamait élénk figyelemmel kísérte a fesztivál közönsége. Beethoven témáinak megfogalmazásában egyszerű, ugyanakkor szélsőséges gesztusokkal élt, mondhatni vastagabb ecsetvonásokkal dolgozott. Ezeket a jellemzőket hallhattuk rögtön a koncert elején. A kifinomultság keveredése a robusztus hangzásformákkal és az ékesszóló fogalmazásmód helyett elemi egyszerűsége törekvés fejeződött ki a trió által hitelesen közvetít-

Janoska-stílusban

Revolution. Janoska Ensemble. Közreműködő: Mendelssohn Kamarazenekar.
Hangvilla, 2020. augusztus 15.

Az Auer Fesztivál harmadik napján a Janoska Ensemble hangversenye hangzik fel a Hangvilla nagytermében. A mintegy kétórás koncerten a František Janoska által megfogalmazott gondolat – „Zenei célkitűzésünk, a zenénk hallgatóságának lelkesítése, egybeesik alapvető szándékunkkal is” – megvalósult. Érezhetően lelkes, sőt forró volt a hangulat, az aranylemezes együttes újabb sikert könyvelhetett el magának Veszprémben is.

A három pozsonyi testvér, František (zongora), Roman (hegedű) és Ondrej (hegedű) Janoska, valamint sógoruk, Julius Darvas alkotta Janoska Ensemble az általuk „Janoska-stílus”-nak nevezett zenei értelemzésben hozták el a *Revolution* című CD-jük zenei anyagát. Mi is ez a Janoska-stílus? Végy nagyon ismert zenei darabokat, néhol többet is, vegyítsd egybe őket egy darabon belül, vedd elő az összes lehetséges zenei ösztönödet, és improvizáld meg ezeket, hol jazzben, hol „csak” úgy, a legjobb roma zenei hagyományok alapján, fűszerezd meg szimpatikus, néhol talán kissé hatásvadász megjelenéssel és játékkal, és a közönség „megmozgatása” máris biztosított. Ha bárki cinizmusra válna feltételezni a fenti mondatomban, téved. Van három fivér és egy sógor, kettőjük esetében (František és Roman) kimagasló zenei tehetséggel, összeállnak, hogy egy sajátos – sokszor túlfűtött – hangzásvilág segítségével hódítsák meg a koncerttermet. Mondjuk, bejött nekik itt, Veszprémben is.

Tehát a „Janoska-stílus”? Van három magas szintű klasszikus képzésen átesett muzsik, három testvér. A sógoruk játékában az est alapján ez a szint nem érzékelhető, ráadásul időnként ritmusban ki is esett a játéka, viszont konferanšiának kiválóan bizonyult. Ondrej a klasszikus dallamíveket játssza leginkább, ettől nem is igen távolodik el, de megkérdőjelezhetetlenül tisztán, nagy átéltséggel. Általában Roman és František az intuitív, improvizációs megszólalás. Mindketten nagyszerű technikával vagy inkább virtuozitással, átgondoltsággal közvetítik zenei gondolataikat. A zongorista a diatonikától nem eltávolodva, vertikálisan (a harmóniak mentén) rögtönöz, és könnyedén, magas technikai tudással képes a klasszikus mozzanatokat is közvetíteni. Romantikus alkantú zenész, és ő az, aki a hangszereléseket is készíti a csapat számára. Roman Janoska hegedűje mozog a legszélesebb skálán, a klasszikus interpretációtól kezdve a vertikális szerkezettől leginkább elrugaszzkodó hangzásvilágig mindent hordoz, a – nem ritkán túldíszített – roma játékmódot is leginkább az ő játéka tükrözi. Hegedűlése virtuozitásra kiélezett, azt hiszem, lehetetlen lenne több hangot játszani adott időegység alatt, ugyanakkor vannak nagyon ihletett pillanatai is.

A jól képzett muzikusaink tehát előveszik a mindenki által ismert zenei darabokat a klasszikus, a pop-, a jazz-, a

népzene világából, és áthangszerelik ezeket, sokszor egymásba fűzve őket, aztán rögtönöznek rá. Saját bevallásuk szerint minden koncertjük más, mindenhol az adott pillanat szüli a zenei momentumokat. En az érzék egy jó értelemben vett megkomponáltságot is. Az eredmény egy nagyon pezsdítő hangulatú, már-már szürreálisan sűrű zenei szövődék, amelynek a legátlagosabb fül sem képes ellenállni, maximum nem mindig érti. Nem is állt ellen senki, fűtty, taps, ováció kísért szinte minden számot. Pár esetben ugyanakkor túlzónak éreztem ezt az egymásba kapaszkodó, kissé mesterkélt egymásra tolt zenei fráziskavalkádot. Beethoven *Cisz moll szonátájának* és Cole Porter *Night and Day* dalának egymásba épülése František Janoska hangszerelésében érdekes, ugyanakkor nekem kissé erőltetett. Bach *D-Dúr zenekari szvitjéből* az *Air* címen elhíresült *Overture* tétel feldolgozása (ki ne ismerné) Roman Janoska szintő és roma hagyományokat alkalmazó játékában – bármennyire jó is volt – számomra már idegenül hatott.

Az est folyamán is ez a „Janoska-stílus” zúdult a hallgatóságra, tényleg lehengetlően. A Mendelssohn Kamarazenekar csak a koncert legelején, egyetlen darab (Mozart: *Figaro házassága*, nyitány) erejéig jelent meg a színpadon, talán azért is, hogy a Janoska Ensemble nevében Julius Darvas megköszönhesse a meghívást az Auer Fesztiválra, vagy, ahogy ő mondta: először jöhettek el Magyarországra, pont ide, Veszprémbe. Mit tehet egy veszprémi? Meghatódik, bezárja a szívébe a csapatot, és érzelmei által vezérelve akkor is tetszene minden, ha nem lenne jó. De hát jó, még akkor is, ha a PR-fogás, meg ügyes. Ehhez is érteni kell ám! A Mozart-nyitány meg nagyot durran, a Mendelssohn Kamarazenekar is odateszi, amit tőle elvártak.

A Janoska csapat nagyon kedveli a Beatles-dalokat, több is felhangzik, mindjárt másodikként Paul McCartney *Yesterday*-e, utolsó előttiként a *Let It Be*, és az első ráadásdarabban a Monti-csárdásba ágyazott, közönséget énekre sarkalló *Hey Jude*. A maguk kreálta stílustól elvárta a megírt hangszerelésre a zongorista František és a hegedűs Roman „odateszi” az – édeskés, vagy ha kell, elvontabb - improvizációt. Minden pillanaton érezni a hitvallásukat, a közönségért élni és neki zenélni. A zongorista Janoska *Hello Prince* című originális kompozíciója egy salsa, amelyet saját tánckedvelő fiának írt. A

dél-amerikai ritmusvilág természetesen mozgatja a lábukat és fejeket, az „imprók” is jók, talán itt távolodnak el leginkább a diatonikától, az akkordhelyettesítések felszabadítják az improvizációs ösztönöket. Szünet előtt egy Csajkovszkij-téma és Bizet *Carmen-fantáziája* hangzik fel, ez utóbbi esetén a konferanšié hangsúlyozza: a már eleve magas technikai igényű témára még rátesznek egy lapáttal. Roman Janoska meg is tett ezért mindent fölüyes hangszeres tudásával. A pauza után Kreisler *Preludium és Allegro Paganini-stílusban* és a korábban már említett *Air*, Bach tollából, következik. Sajnos azt nem tudom, hogy Paganini – az ördög hegedűse – hogy játszhatott, de az össz- és a szólójáték is nagyon hatásos, azt hiszem, méltó a nagy névhez. 7/8-ban íródott fiának várható megszületése miatti öröme nyomán Roman Janoska darabja, a *Leo's Dance*. Az aszimmetrikus metrum önmagában is érdekes, igazán felfokozottak a rögtönzések is. A *Let It Be*, Lennon–McCartney-dal, valamint Cole Porter *Night and Day* és Beethoven *Holdfénysonáta* témájának összevonásából származó *Cole Over Beethoven* František Janoska-kompozíció zárná a koncertet, ha a közönség hagy-ná. Persze, hogy nem hagyja. Jön még a Monti-csárdás feldolgozása a Beatles *Hey, Jude*-jának beágyazásával és a közönség megénekelésével, majd újabb tapsorkánra egy Piazzolla-tangófeldolgozás. Na, ekkorra már felkapcsolják a világítást a nézőtérben.

A jelenlegi zenei paradigma lehetővé teszi, hogy stílusértéssel vagy annak kísérletével valami más születhessen a koncertpódiumokon. Egyfajta útkeresés is lehet Janoskaék próbálkozása. Szinte állandóan voltak a zenetörténetben törekvések többféle zenei stílus ötvöztetésére, hiszen a népzene klasszikus zenébe olvadása eleve az, de gondoljunk csak Jacques Loussier Bach-interpretációira a jazz világában, vagy az Emerson Lake & Palmer trió, az Exception vagy a pozsonyi Marian Varga vezette Collegium Musicum együttes rockba ágyazott klasszikus zenei feldolgozásaira. Mindig is voltak, aki kedvelték ezt a megközelítést – az utóbbi három esetben jelen sorok írója is közéjük tartozik –, persze voltak olyanok is, akik fintorogva elfordultak. A Janoska Ensemble jelenleg figyelmet érdemlően és sikerrel koncertezik a saját maga által kielérett módon.

Kovács Attila

Az Auer Fesztiválon telt ház előtt játszott a Janoska Ensemble – később, a koncert végén megtudhattuk, hogy ez volt első magyarországi fellépésük. A közönség annyi szép koncertpillanat után kitörő lelkesedéssel fogadta ezt az információt.

A Janoska Ensemble koncertje

Mozart *Figaro házasságának* nyitányával kezdték estjüket. Már az első szám közben felmerült bennem, hogy most éppen az ellenkezőjét éljük meg annak, ami Liszt Ferencet annyira lelkesítette a magyar cigányzenészeket hallgatva. Ő népzenei gondolta azt, amit hallott, és ezt a zenei anyagot dolgozta fel és varázsolta a legnemesebb klasszikus zenévé – mi most a klasszikus zenéket hallhatjuk, nagyon magas színvonalon, cigányzenei díszítésekkel, nagy mesterségbeli tudásról tanúskodó, sok műfajban otthonosan mozgó improvizációkkal vegyítve. Az első számban vendéglátóként és vendégként a Mendelssohn Kamarazenekar kísért a négytagú csapat játékát. A további számokban bebizonyosodott, hogy Janoskaék négyen is erőteljes hatásokra képesek, összeszokott, együttgondolkodó zenészekként szinte nagyzenekari erővel tudják megszólaltatni a különböző dallamokat.

A nyitó szám után Julius Darvas magyarul köszöntötte a közönséget, majd bemutatta a zenekart. Rövid összefoglaló szövegeit, végig az est alatt, kedves humorral adta elő. Megtudhattuk, hogy a zenekar tagjai, a Janoska testvérek Pozsonyból származnak. Ő benősült a Janoska családba, és ezzel a zenekarba is.

A második darab John Lennon és Paul McCartney *Yesterday* című örökzöld slágere volt. A világ egyik talán legtöbbet feldolgozott dallamát sokszínűen játszotta a Janoska Ensemble, romantikus zongorazenei szimfonikus hangzásig váltakozott a hangszerelés, leginkább úgy lehetne jellemezni a zenekar megközelítésmódját, mint ahogy a némafilm korában a professzionális mozi-zongoristák dolgoztak: a film dramaturgiai váltásainál a zenét a mozgókép hangulatához kellett igazítani. Most film nélkül lépünk át egyik hangulattól a másikba.

Ezután František Janoska vezette be, szintén magyarul, a következő számot, amit

kisfiának, Leónak komponált. Leo ötévesen már csellón játszik, otthon lelkesen vezényel, és szeret táncolni is – leginkább salátát. A *Leo's Dance* gyors, energikus, latinus hangzású, Astor Piazzolla legjobb zenekari kompozícióinak gyors tételeire emlékeztető zongoraszólóval kezdődött, majd a sodró lendületű zongoraszóló kísérettel simult, és fölötté virtuóz hegedűszólót hallhattunk. Ezt a második tétel nem kevésbé virtuóz zongoraszólója követte. Az est egyik legizgalmasabb és legegységibb darabja volt František Janoska szerzeménye.

A következő „Csajkovszkij-feldolgozásban”, ahogy Julius Darvas fogalmazott zongoraszólója követte. Az est egyik legizgalmasabb és legegységibb darabja volt František Janoska szerzeménye. A következő „Csajkovszkij-feldolgozásban”, ahogy Julius Darvas fogalmazott zongoraszólója követte. Az est egyik legizgalmasabb és legegységibb darabja volt František Janoska szerzeménye.

Bizet *Carmen*-jét Julius Darvas úgy konferálta fel, hogy szeretnének miniket, a közönséget Spanyolországba elvinni egy nagyobb ívű kompozíció segítségével, amely végigveszi a *Carmen* fontosabb dallamait, közben hallhatunk majd egy virtuóz, nehéz szólót, amit, Julius Darvas bevallása szerint, szerettek volna még nehezebbé tenni. A tényleg nehéz technikai elemekkel teli hegedűszóló mellett még egy zongoraszólóval és egy visszafogottabb nagybőgőszólóval is megajándékoztak bennünket, közöttük pedig a nagyzenekari hangzást idéző nagyon erős és erejükkel felemelő hatást kiváltó tuttik követték egymást.

A szünet utáni első szám Kreisler Pugnani-stílusban komponált *Preludium és Allegro*-ja volt. Ezután Bach *Air*-je következett a *III. D-dúr zenekari szvit*-ből. A bevezetőben Julius Darvas elmesélte, hogy

egyszer megkérdezték tőlük, ki a kedvenc zeneszerzőjük. Ők egymástól függetlenül mind a négyen azt válaszolták: Johann Sebastian Bach. Ezt a vonzódásukat szerették volna bemutatni nekünk. A lírai lassú tétel Bach talán legismertebb dallama, felváltva játsszák esküvőkön és temetéseken, koncerteken, telefonhívás-várakoztatás közben, reklámok alatt és számtalan más alkalommal. Ha a koncert célja a közönség odaadásának teljes elérése, az *Air* jó választás. Hangulatában illett a jól szerkesztett műsorba. De itt már egy kicsit túlzónak tűnt a cigányzenei játékmód. Engem különösen a glissandók zavartak az amúgy is az érzélgősség határát súroló előadásban.

Nagyon jólesett utána egy újabb Janoska-szerzeményt hallani, melyet Roman Janoska komponált, amikor egy oroszországi turné idején megtudta, hogy felesége újabb gyermeküket hordja a szíve alatt. A kétfételes *Hello Prince* című szám üdítően aszimmetrikus, 7/8-os ritmusú szám volt. Ezután újra Beatles-dal, Paul McCartney *Let It Be* című slágerének feldolgozása következett, majd a hivatalos program befejező dallamként a bravúros technikával előadott, Beethoven és Cole Porter vegyítéséből született *Cole Over Beethoven*.

A közönség lelkes vastapsáért köszönetként a Monti-csárdást hallhattuk, itt már *Kék Duna keringő*, kacsatánc és egyéb kedvencek rövid részletei kergettek egymást, ha akarom, játékos ironiával, Beatles-dallamra még a közönség megénekelését is sikerült elérni. A számot követő, szünni nem akaró vastaps után második ráadás is következett. Astor Piazzolla *Adios Nonino* című szerzeményénél ismét kiderült, hogy mi az, amit igazán szívből játszik a Janoska Ensemble négy tagja, mi az a zenei hangzás, ami a legközelebb áll zenei gondolkodásukhoz.

A zenekar koncertjének beharangozójaként a Janoska Ensemble-ról azt

tudhatjuk meg, hogy „egyedi hangzást, egyedi stílust hozott létre, mely unikum a világban. Ilyen hangzás, ez a játékmód, a különböző stílusú zenék ilyen felhasználása és az improvizáció keverése az ő saját ötletük. De az ötlet persze kevés lenne, ha a megkérdőjelezhetetlen virtuozitás, a stílusban – jazz, népzene, latin és világzene – való tökéletes jártasság nem társulna hozzá.” Ez reklámszöveg. Nagyon régóta tudjuk, hogy a cigányzenészek, akár városi, akár falusi közösségekben, nagy zenei tudással, virtuozitással és zenei alkalmaz-

kodóképességgel játszanak bármely dallamot. Akár alapvetően jazz-zenészek, akár a városi folklór cigányzenészei, akár falusi közösségek ünnepi alkalmainak meghívott mulattatói, ének, füttyülés vagy címbemondás alapján szinte bármit képesek – saját stílusukkal átítatva – eljátszani. Klasszikus dallamok játékos keverése nem ritka jazzkoncerteken, a világzene egyik ismertetőjegye pedig, hogy (jó képeségű zenészek esetében) bármilyen zenét kever nagyobb probléma nélkül bármilyen zenével. Ilyen értelemben a Janoska

Ensemble repertoárja és stílusa nem volt kuriózum. Sikerüket a jól megválasztott, mindenki számára ismert klasszikus és mai slágerekből válogatott műsoruk mellett elsősorban virtuóz hangszertudásukkal érték el. Különösen a hegedűn játszó Roman Janoska és a zongorista František Janoska remekeltek szólóikkal. Mellettük a biztos zenei háttérrel adó konferanszié, Julius Darvas nagybögös és a második hegedűs Ondrej Janoska játéka segítette a telt zenekari hangzást.

Kovács Gáborján

Szent Efrém Férfikar

A Szent Efrém Férfikar és a Mendelssohn Kamarazenekar koncertje.

Szent Mihály-bazilika, 2020. augusztus 14.

„Ha egy napot nem gyakorolok, azt már észreveszem, ha kettőt nem, azt már a közönség is észreveszi.” Liszt Ferenc fogalmazta meg ezt az örökbecsű gondolatot a mindennapos gyakorlásról. A pandémia miatti hosszú, több hónapos leállás kapcsán nyilván két napnál jóval hosszabb időről beszélünk.

A nemzetközi zenei élet több lehetőséget is kipróbált arra, hogy milyen módon tudják az eddig végzett munkájukat folytatni. Legtöbbször online próbákat tartottak, azonban mindez jelenleg még nem ad lehetőséget a legapróbb részletek kidolgozására, magas művészi szintre hozatalára. Sokan viszont teljes mértékben feladták a próbákat. A jelen írás apropóját adó koncerten is hallható volt, hogy a fellépő kórusnak, a Szent Efrém Férfikarnak is hiányzott a világiárvány alatti folyamatos, személyes kontaktus.

A Szent Efrém Férfikart 2002-ben alapították az együttes Liszt-díjas karnagyja, Bubnó Tamás. Hitvallásuknak tekintik a bizánci rítusú keresztyén világ vokális művészetének népszerűsítését, bemutatását és kutatását. Mindezeket túl nagy hangsúlyt fektetnek az európai és a magyar férfikari hagyomány ápolására is. Szűk másfél évtizedes munkájuk elismeréseként 2014-ben Magyar Örökség-díjat vehettek át. A kórus jelenlegi tagjai: Bubnó Tamás, Rác Ambrus, Balázs Edgár, Bubnó Márk, Papp Viktor, Oláh Marcell, Tóth Péter és Bubnó Lőrinc.

A férfikar a most hallott koncerten négy különböző tematikájú blokkra bontotta műsorát. Az első részben Mária-énekeket, a másodikban egy grúz és három orosz nyelvű imádságot, a harmadikban könnyedebb hangvételű műveket, az utolsó blokkban pedig két vonószekari kísérettel ellátott kompozíciót hallgathattunk meg. A részek között pedig háromszor is elhangzott egy-egy úgynevezett harangima.

A koncert legelső műsorszámaként a férfikar a sekrestyéből indulva lassan, menet közben énekelve és harangozva vonult fel a bazilika lépcsőjére. Nagyon meghitt hangulatot teremtettek, érezni lehetett, hogy megállt a levegő a templomban. Ezt követően Udvardy György veszprémi érsek köszöntötte az egybegyűlteket, majd a második műsorszám elhangzása után

Bubnó Tamás együttesvezető is felszólt. Elmondta, hogy azért választották első blokkjukban a Mária-énekeket, mivel Nagyboldogasszony ünnepének előestéjén voltunk aznap, és ezáltal is szeretettek volna egyfajta ünnepi hangulatot teremteni.

A következő szárd karácsonyi altatót a kórus az oltár elé állva énekelte el. Alapvetően is elmondható a teljes koncertre, hogy a kórus nagyon sokat mozgott a lépcső és az oltár között. Azonban ez a sok mozgás mégsem vett el a koncertélményből, sőt volt, hogy lelki többlettartalommal is tudott szolgálni. Az első rész utolsó műsorszámaként Bubnó Tamás saját *Boldogasszony anyánk* című kompozíciója hangzott fel. Érdekes volt hallgatni a művet, sok különböző stilisztikai eszközt is felfedezni véltem a darabban, izgalmas kontrasztként hatott a kortárs kompozíció két 13. századi mű elhangzása után.

Ezt követte az első harangima. A kórus ének nélkül, meghatározott hangmagasságú harangokon játszott. Az előadók ezt a módszert átvezetőként és hangi pihe-nőként már évek óta alkalmazzák. E sorok írójának ez a három szövegtelen imádság tetszett a koncerten. A ritmikus lüktetés és a harangok gyönyörűen csengő, lágy hangja nagyon mély meditatív állapotba tudták juttatni a hallgatókat. A bevonuló imádság kívül ezeken a pontokon éreztem még azt a bizonyos „megállt a levegő” érzést. Nagyon szép élmény volt!

A második blokk első műsorszámaként – egy grúz Miatyánk-parafraízis – volt véleményem szerint a legjobban sikerült vokális produkció. Maga a zene is gyönyörű, az énekesek is fantasztikus teljesítményt nyújtottak. Azonban ezek után elindult egy minőségi romlás az előadásban. Az énekesek hallhatóan kezdtek elfáradni, és egyre többször lehetett alulintonálni te-nort, el-el-tűnő basszust és komoly szólamaránytalanságot hallani. A harmadik rész könnyedebb stílusú művei technikai szempontból nem

voltak könnyűek, így ott is komoly hiányérzetem maradt a műveket hallgatva. Illetve szeretném megemlíteni, hogy a felhangzott dél-afrikai sotho gospel, még ha zenei szempontból el is ment a bazilika falai közt, számomra elég meghökkentő volt az elmélyült, kontempláló imádságok után egy olyan kompozíciót hallgatni, ahol a közönség ritmikus megtapsoltatása is egy fontos elem. Véleményem szerint ez nem illett a műsor egészébe.

Az utolsó két műsorszám erejéig a Mendelssohn Kamarazenekar is csatlakozott a Szent Efrém Férfikarhoz, akik közösen Dmitrij Bortnyanszkij (orosz Mozart-kortárs zeneszerző) és Liszt Ferenc egy-egy kórusművét adták elő. Előbbi Philipp György, utóbbit Bubnó Tamás

hangszerelésében. Szép lezárása volt a koncertnek ez a két kompozíció. A vaspaps után ráadásaként a Bortnyanszkij-darab egy részletét és Kodály Zoltán *Esti dal* című híres kórusművét adta elő a férfikar. Úgy gondolom, az utóbbit az énekesek fáradtsága miatt már nem kellett volna megszólaltatni...

Nem mehetek el egy bosszantó esemény mellett. A koncert után közvetlenül elindultam a Hangvillába Vadim Gluzman koncertjére, azonban az újonnan nyílt Presszókert nevű szórakozóhelyről egy hatalmas hangrobbanás keretében indult be valami techno jellegű, zenének nem nevezhető zajszennyezés. Mindezzel nem csak az a baj, hogy a kóruskoncert élményét fél pillanat alatt mosta ki az ember füléből, ha-

nem a város jövőjére is gondolva (például EKF 2023) jómagam nem hiszem, hogy méltó lenne a vár történelmi falai közt ez a fajta „zene”, mert művészi és kulturális szempontból is silány és destruktív. Reménykedem benne, hogy a város kultúráért felelős személyei csak az igazán méltó produkciókat fogják a jövőben beengedni a várba! Úgy gondolom, hogy kultúrában a fő szempont nem a többségképeség...

A talán keménynek is tűnő kritikám ellenére úgy gondolom, hogy egy igen szép és igényes előadást hallhattunk a fellépők tolmácsolásában. A város vokális művészetét is rajongó közönsége jövőre is szívesen hallgatna legalább egy kóruskoncertet az Auer Fesztivál keretein belül.

Lukács Elek

Az Éj királynője, aki maratont fut

Miklósa Erika és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye.

Szent Mihály-bazilika, 2020. augusztus 16.

2014-ben a Magyar Televízióban komolyzenei tehetségkutató verseny indult Virtuózok címmel, amely a nem zenészek között is nagy népszerűségnek örvendett. A verseny zsűrijének tagját, Miklósa Erikát az egész ország szívébe zárta. Sokan, akik addig nem ismerték őt, talán nem is gondolták, hogy a kedves, szimpatikus, minden alkalommal a tehetséges fiatalokért lelkesedő, velük együtt örülő és síró empátiás hölgy napjaink egyik legnagyobb és Magyarország legnépszerűbb világhírű énekművésze.

Kossuth-díj, Liszt Ferenc- és Prima Primissima-díj, Európai Kultúra-díj a külföldi Éj királynőért, Magyar Köztársasági Erdemrend Kiskeresztje, Nemzetközi Fair Play-díj, valamint az önkéntesség magyarországi nagykövete elismerések mutatják, hogy ismertségét nemcsak világhírű énekesi karrierjének, hanem sokoldalú személyiségének is köszönheti. A szegedi Konzervatóriumban végzett Miklósa Erika minden idők legfiatalabb énekeseként, 19 évesen nyert felvételt a Magyar Állami Operaházba, majd 22 évesen már a nemzetközi karrierje is kezdetét vette.

A milánói Scalától a New York-i Metropolitanig jól ismert szopránénekes Mozart *A varázsfuvola* című operájának Éj királynője szerepével hódította meg Európát és Amerikát legkiemelkedőbb operaházait. Ő lett ebben a szerepben – amelyet már több mint ötszázszor énekelt – a legkeresettebb koloratúrszoprán.

A zenei karrierje mellett a sport is szerves része életének. Fiatal kora óta atletizál, majd egy sportbaleset miatt a maratoni futás lett a hobbija. Így vall erről a művészi: „Megcsináltam a karrierem, ám mindvégig sportoló maradtam. Mindegyik előadás olyan, mint egy verseny, amit meg kell nyernem, vagy legalábbis a legjobbat kihozni magamból!” A Los Angeles-i Operából egyenesen New Yorkba repült, hogy lefussa a futók álomvárosában a maratoni távot.

A veszprémi közönség is pillanatok alatt a szívébe zárta augusztus 16-án a Szent Mihály-bazilikában. A művésznő ajándéka volt az, hogy ezen az estén két koncertet is tartott, hogy városunk minden zenerajongója részese lehessen az élménynek. A Kovács Péter vezette Mendelssohn Kamarazenekart fiatal muzsiku-

sok, a sajnos már kapuit bezárt Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskola egykori növendékei egészítették ki, még nagyobb lendületet adva az előadásnak. Ismét meggyőződhetünk arról, hogy a városban felnőtt zenészgenerációk a mai napig gazdagítják Veszprém zenei életét.

Nagyon jó ötlet volt a koncert műsorának összeállítása, a négy géniusz – Vivaldi, Händel, Bach és Mozart – mindegyikétől 2–2 művet, illetve tételt hallgathattunk: egy instrumentális és egy vokálisat. Tulajdonképpen bő 60 év termésé, mégis kicsoda stílusbeli különbségeket mutatott ez az este!

A koncert nyitásként Antonio Vivaldi két művét hallgathattuk. A Velencei milíóját idéző *D-dúr Concertóval* (RV 121) indította az estet a zenekar. Antonio Vivaldi Velencében született, és életének nagy részét itt élte le. 25 éves korában pappá szentelték, de nem az egyház szolgálatát érezte a legfontosabb életügyének, hanem a zeneszerzést. 1706-ban a Pio Ospedale della Pieta lányárvaház hegedűtanára, s tevékenysége során egyre ismertebb zenekar működött az intézményben. Számukra komponálta és velük mutatta be műveit. 1723 és 1729 között 140 koncertet írt, ebből az időszakból való a D-dúr is. Az olasz város csillogása lüktetett a háromteteles műben, s az olasz maestro jól ismert szekvenciáit élettel telve szólaltatta meg a zenekar. Vivaldi *112. szoltárában* hallgathattuk először Miklósa Erikát. Ő a mű első tételét, a címadó *Laudate pueri Dominumot* választotta beköszöntőnek. A rövid tételben hallhattuk gyönyörű futamait, de a padosorokban mindenki nyújtogatta a nyakát, a művésznőt látni legalább akkora élmény volt, mint hallani.

Talán nem mindenki előtt ismert, hogy Händel *Messiasa* és más kiemelkedő oratóriumai kényszerből születtek. A szerző operái bukásai után a kor által kedvelt színpadi előadások nélküli vallásos témájú műfajhoz, az oratóriumhoz fordult. Huszonnégy nap alatt komponálta meg a *Messias* oratóriumot. Ahogyan a kor közönségét lenyűgözte a mű, bennünket is egy másik dimenzióba helyezett Miklósa Erika életörömmel és életszeretettel teli interpretációja a Rejoice greatly kezdetű áriában.

Ha két szóval jellemezhetném Mozart életművét, a drámaiság és életöröm lenne ez a két szó. A koncert csúcspontja a kontrasztokkal teli *c-moll adagio és fuga* és a határtalan életörömet közvetítő, a koncertlátogatók által kedvelt K 165. *Exultate jubilate* ária volt. A Mendelssohn Kamarazenekar az adagio drámai kontrasztjait mély átéléssel, majd a fűgát, a legmagasabb rendű zenei formát rendkívüli tudatossággal szólaltatta meg. A koncert befejező művében, az *Exultate jubilate* áriában hallgathattuk, láthattuk Miklósa Erika valódi művészi egyéniségét: a bravúros éneklést és a túlradó életszeretettel. Az éneklés számára nem munka, hanem a lényének természetes kifejezése, természetes állapota, amelynek minden egyes pillanatát élvezni – legyenek gyors futamok, melizmák vagy koloratúrallások.

Leuke mélyéből fakadt fel a „búcsúdál”: *Elindultam szép hazámból*. A Szent Mihály-bazilika közönsége néma csenddel adózott a világhírű énekes szívbe markoló hitvallásának.

Borbásné Gazdag Gabriella

A koncert hallgatása közben, valahogy önkéntelenül, Fellini 1982–83-ban forgatott filmje, az *És a hajó megy...* jutott eszembe.

Mi az irány, fiatalosság?

Fischer Annie-ösztöndíjasok hangversenye. Előadók: Hartmann Domonkos (gordonka), Magyar Valentin (zongora). Megyeháza, Szent István terem. 2020. augusztus 15.

Maga a rendező így nyilatkozik, még hónapokkal a bemutató előtt, Giacomo Gambetti vele készített interjújában: „... úgy érzem, az *És a hajó megy* nyugtalanító dolgokra utal. A tömegkommunikációs információtengerre például, a túltengő információkra, melyek leveszik az emberrel a felelősséget. A mass media mindent előntő lávafolyamára. Hozzászoktatja az embert ahhoz, hogy közvetett úton jusson csak hírekhez, ezért soha nem tudhatja meg, valójában mi történik a világban, mert csak a tévé tejüveg szemén át kaphat információkat... (A film egy) mese a hiperinformáltságról. ...A valóság, melyet állandóan különböző szempontok szerint mutatnak be és interpretálnak – s e szempontokon érződik a tolmácsolók tudatlansága, elbutultsága vagy lelkendezése –, nos, ez a valóság a legkomikusabb ellentmondásokat produkálja.” Kicsivel feljebb, egy másik filmjének tervével kapcsolatban: „Arra gondoltam: olyan korban, mint a miénk, amikor az ember valósággal megsemmisül, eltűnik a maga individualitásával, elnyeli valami csoport, kollektíva, kategória, érdekes és gondolatébresztő lehet egy olyan történet, melyben az ember még egyéniség volt, különös, rendkívüli, akiben természeti erők lakoztak, földi, tengeri, égi elemek” (*Filmvilág*, 1983/04 16–20. old. Ford. Székely Éva)

Aztán azon tűnődtem, vajon milyen mintákat követnek ezek a szupertehetű srácok, egyáltalán, miért érdekelheti őket – jó esetben – az örökkévalóságnak dedikált klasszikus zene, ha Fellininek igaz van. Mi több, 1983 óta ezek a globális gazdasági érdekekben gyökerező társadalmi folyamatok egyértelműen felgyorsultak, és mára extrém mértékben hatnak. Nyomukban mindent eltapos a divat, az új mítosza, melynek az örökkel semmi dolga, csak röhög mert számára egyedül a megfelelő pillanat gyümölcsöző, azt keresi. Én abban hiszek, hogy a Művészet soha nem hazudhat, és azt tapasztalom, hogy ezzel szemben a divat ma már nem engedheti meg magának, hogy igazat mondjon. Persze nem kizárólag az öltözködésnek van diktált divatja manapság, de a táplálkozásnak, a főzésnek (egész pontosan a főzködésnek), az építkezésnek, a vitának, a konfliktuskezelésnek, a gondolatok megfogalmazásának, de még a gondolkodásnak és – most kapaszkodjunk – az érzésnek is! A zongorázásnak és a csellózásnak vajon?

Aber natürlich! Mégis, lehetséges alig húszévesen ebben a fojtogató divatáradatban az Igazra, az Örökre figyelni? Előfordul. Nagyon ritkán, de annál feltűnőbb

jelenség, akkor is, ha már nem húszéves előadót, alkotót hallunk, látunk, olvasunk.

Hartmann Domonkosot ilyen művészek látom. Mindig éreztem zenei megnyilvánulásában ezt a – jobb szó híján – állapotot. Valami olyasfélé, amit nem lehet akarni, nem lehet vágyani rá, nem lehet megszerezni, megvásárolni, nem elég hinni, hogy bennem megvan, és nem elég kérni sem, mint az *Amadeus*-ban Salieri teszi. Van vagy nincs! Azt nem tudom, ez-e az, amit igazi tehetségnek hívunk, a maga mindent átjáró teljességében, vagy valami plusz, valami tehetség fölötti... Mindennek fényében remek dramaturgiai ötlet volt Kodály *Szólószonátájának* első tételével kezdeni a koncertet. Egy szál csellóval kell emberi hangon szólni, drámai feszültséget teremteni már az első hangtól, egészen az utolsóig. A mű rendkívül deklamatív, sokszor egészen recitativoszerű. Emiatt életbevágóan fontos a tagolás, a hangsúlyok helyének alapos átgondolása, és mindemellett egy így felépített mű nem lehet hiteltelen: Hartmann Domonkosnak saját alkotó lelkét-szellemét kompatibilissé kellett tennie Kodály alkotó lelkével-szellemével. Mindehhez néhány teleírt kottalap a segítség csupán... Akik ott voltunk, hallhattuk: egy nyelvet beszéltek, és Domonkosnak hála, mi, a közönség, akár akartuk, akár nem, értettük ezt a nyelvet. Kodály szonátája egyike a csellóirodalom legnehezebb műveinek. Nemcsak zeneileg, de technikailag is.

Biztosan akadnak olyan akrobaták, akik még ennél is virtuózábban vagy talán pontosabban intonálva játsszák az ehhez hasonló, technikailag nyaktörő műveket, egyiket a másik után, és – ide a rozsdás bököt – találunk köztük akár évekkal fiatalabbat is, nem egyet. Mert ez ma a klasszikus zenei előadó-művészetben „divat”: gyorsabban, hangosabban, agresszívebben, és ha lehet, már az óvodában.

Nyilvánvaló, a hangszeres játékban nélkülözhetetlen a stabil, megbízható technikai felkészültség, de megteremteni a Zenét a pusztán el- vagy lejátszásánál sokkal összetettebb folyamat, szóljon meg bár soha nem hallott virtuozitással.

Domonkos egész biztosan nagy jövő előtt áll, alázatos, játéka nem saját megdicsőülését szolgálja, sugárzik róla, hogy élte minden pillanatában körülöleli a zene, mint valami különös aura, ezért tűnhet végtelenül természetesnek és egyértelműnek, hogy jelen van minden egyes hangban, amit megszólaltat.

Magyar Valentin játékaival először találkoztam. Lenyűgöző „üzembiztonság”, odaadás, koncentrálttság, könnyedség, energia, ha az kell. Igen nehéz, romantikus műsort választott, fizikailag is megterhelő lehetett. Egyetlen hangszeren sem könnyű játszani, mindegyiknek megvan a maga saját nehézsége, a zongoráé talán leginkább abban rejlik, amiben többet tud sok más hangszerrel, nevezetesen, hogy egyszerre akár négy-öt szólam is megszólaltatható rajta viszonylag függetlenül. Megoszlik a figyelem, nem könnyű vezetni a szólamokat, plasztikussá tenni, kiemelni egy dallamot, hiszen minden szólam nem-hogy ugyanolyan hangszeren, de ugyanazon az instrumentumon szól meg, és bár egy zongora képes komplexitásban szinte zenekari hangzást produkálni, nem különíthetők el olyan egyértelműen hangszín alapján az egyes szólamok, mint a zenekarban, ahol különböző hangszerek játsszák azokat. Mégis, talán a legnehezebb feladat hangzásban tágas tér érzetét kelteni a gyakran sűrűn egymás mellett, egyidejűleg megszólaló hangok, szólamok között, uralni, differenciálni a hangzást.

Ahhoz, hogy erre a zongoristában megszülessen az igény, érettségre van szükség, ami egyenlő: idő. Ennek az időnek éreztem hiányát még Valentin játékában, de hasonló érettséget vár el a szép hanggal való folyamatos törődés és színeinek állandó gazdagítása is.

A kamaraművek hallgatásában az egyik legnagyobb élmény az összhang megtapasztalása az előadók között. Nem tudom, csak gondolom, sokat nem lehetett módjuk együtt próbálni, mert szinte halhali lehetett a koncentrációt, az egymásra figyelés feszültségét, de a játék egy pillanatra sem vált görcsössé vagy bizonytalanlanná, élő összhangot teremtettek, nem az

alatt, hanem a zenei előadó-művészetben „divat”: gyorsabban, hangosabban, agresszívebben, és ha lehet, már az óvodában.

unalomig begyakoroltat. Nagyon tetszett a szokatlan vagy élesen disszonáns együtt-hangzás finom, de határozott kiemelése egyes helyeken, tökéletesen együttműködve a kamarapartnerrel, melyhez hasonló nemigen hallottam híres művészek felvételein sem.

Hála istennek, elmaradt az az érzés, amire sajnos gyakran automatikusan hangolódom koncertek előtt, mert ezúttal az általában már fiatalon hatalmasra tupírozott egók látványos koreográfiája helyett nagyon tehetséges ifjú művészeket láthatam, hallhattam, tanulhattam tőlük, művészetükkel üzentek nekem.

Vikman Pál

Ketrecben

XXII. Kortárs Nemzetközi Táncfesztivál. Pannon Várszínház, 2020. szeptember 6–10.

Noha látszatra az emberi kapcsolatok lehetetlensége állt a XXII. veszprémi táncfesztivál középpontjában, nekem – ennél is továbbmenve – a bezártság vált közös nevezővé.

A koreográfusok sem gondolhatták, még talán a szervezők sem, milyen újabb réteggel gazdagodnak az előadások Magyarországon szeptember 1-jétől az életbe lépett járványügyi kormányrendelet kapcsán. Így aztán táncolhatott nekem a Szegedi Kortárs Balett a *Bernarda Alba házában* a szerelemtől elzárt nők vágyáról, a koreográfia nekem a mi izolációnkról szólt. Arról, hogy he vagyunk zárva egy országba. Arról, hogy ismét valóságossá váltak a határok, kézzelfoghatóan leereszkednek a sorompók, mint ahogyan Juro-nics koreográfiájában ott áll az üvegfal a színpadon elejétől végig. Ugyancsak a bezártságról, az ember önmagára ítéletességéről szólt nekem a fesztiváli nyitónap második előadása, a Frenák Pál Társulat Radikal Dance mutációjától a *Cage*. Azzal, hogy Frenákék pontosan tudják, nemcsak a külső, de a belső, a bennünk lévő korlátok is keményen beleszólnak az életünkbe, forgatnak bennünket rendesen. Végül is mindig a nézőn múlik, hogyan értelmezi a látottakat.

A járvány azért tagadhatatlanul keményen beleszólt az ide-i táncfesztiválba, először is nem lehetett a szokásos időpontban, tavasszal megtartani, szeptemberre halasztották. De akkorra már megint lefagyasztott bennünket a járvány egy szempillantás alatt. A külföldi fellépők nem utazhattak be, nyilván nem volt idő a két vírusesztre, az autóbuszokon, amelyeken bebumliztam Veszprémbe, a sofőr mögött piros-fehér szigetelőlással lezárt ülés-sorok fogadtak, gondolom, nem az SZFE iránti szolidaritásból, hanem higiéniai okokból. A színház ajtajában lázmérés, kézfer-tőtlenítés és mindenkin maszk. Így aztán nem is igazán szólunk egymáshoz mi nézők sem, ezzel az erővel le is ragaszthattuk volna a szájunkat. De hát végül is táncfesztiválon vagyunk, ahol a testbeszéd, a zene, a vizualitás dominál, fölösleges a szó. Ezen a fesztiválon mégis egy sikoltástól rázott ki a hideg és kezdtek el folyni a könnyeim. A háború halottjait sirató és a jövődöbéli háborúk áldozatainak életéért sikoltó, könyörgő asszonyi sikoly. Mintha azt kérdezte volna: Emberek, miért csináljátok ezt?! Az idős butoh táncos a darab végén végtelenül szelíd mozdulatokkal mintha ugyanezt a kérdést ismételné. Paranoiás vagyok? Lehet. Mindenesetre engem pont eltalált a Bozsik Yvette Társulat pacifista darabja, a *HA DŐ*, az egyik legnagyobb kortárs butoh táncos, Tadashi Endo koreográfiájában és részvételével. Közhe-lyes, mondták többen is. Nyilván, mert közérthetően akarja beléni égetni a képeket, a már meglévő képekre ráégetni újra és újra, hogy emlékezzünk a bűneinkre és a fájdalomunkra, mert a történelem ismétli önmagát. Majdnem minden munkedéknek kell egy háború? Ez tart kondícióban benneteket? De ha egyszer majd annyira felborul a világ, hogy már nem lesz kiút? Szeretem ezt a mozgásszínházi fesztivált nagyon, még ma is hihetetlen, hogy 22 évvel ezelőtt éppen Veszprémbe hozta létre a

Vándorfi–Krámer tandem, abban a városban, ahova sodort az élet a délszláv háború idején. Mert akkorra én már a mozgásszínház fenntartás nélküli híve voltam, a belgrádi BITEF, Nagy József Jel Színháza és Nada Kokotović szabadkai koreográfiái a nyolcvanas években meggyőztek arról, hogy a fizikai színház, a testszínház képes a legnagyobb ingereket kiváltani, nekik van a legnagyobb kisugárzásuk. És ezt ma is így gondolom. Amennyiben a *Tánc Fesztiválja* nem is képes a nemzetközi színházi tendenciák érzékeltesítésére (idén például, mint már említettem, a járvány miatt nem utazhattak be a külföldi előadók az országba), de követi a hazai törekvéseket, a független szcéna úttereseit, és annak a néhány koreográfusnak a megnyilvánulásait, akinek sikerült bejutni kőszínházi keretek közé.

Azt azért szögezzük le, soha nem volt annyi pénze a veszprémi fesztiválnak, hogy meghívjon mértékadó nemzetközi társulatokat, de talán majd most, 2023-ban, amikor Veszprém lesz Európa kulturális fővárosa (EKF). Az idei megnyitón Navracscics Tibor, az EKF kormánybiztosa már a tervezett programsor fontos részeként beszélt a *Tánc Fesztiváljáról*.

Ha a külföldi táncszínházak tevékenységébe nem is, de a hazai nagy műhelyek, a Trafó, Szegedi Kortárs Balett, Pécsi Balett, Közép-Európa Táncszínház, Frenák, Bozsik, Duda, Gangaray Dance Company munkájába betekinthetünk idén is. Láthatjuk, hogy tartják magukat, összegeznek, mint például Duda Éva társulata, illetve próbálkoznak a technikai/filozófiai megújulással (Bozsik Yvette Társulat), vagy egyértelműen fiatalítanak, mint például Frenák társulata a Radikal Dance-szel. Jönnek az újak, fiatalok másutt is, de sajnos nem mindig erős karakterrel és figyelemre méltó lelki kondíciókkal, inkább remek technikai tudással, fizikalitással, fiatalos energiákkal. Sok mindent tudnak, ami a modern tánc háza táján ismeretes, de ez még nem színház, nem színház, kellene valami plusz, amit csak ők mondhatnak el a nézőnek a világunkról. Mert ha csak úgy rutinból nyomják a táncot, az akár jégtáncgála is lehetne némi butoh-val és akrobatikával fűszerezve.

Frenák Pál Társulata, illetve annak a Radikal Dance csoportja most sem okozott csalódást, bár amióta nézem őket, mindig ugyanazzal az anyaggal, ugyanazzal az érzéssel dolgoznak, ugyanazt az ősfájdalmat boncolják hozzávetőlegesen ugyanazokkal az eszközökkel: a kommunikáció képtelenségét, a sors orvo-

solthatatlanságát. A *Cage* is arról szól, hogy nem értjük egymást, sőt önmagunkat sem. Ha darabokra szedjük is egymást, hogy megnézzük, mi romlott el bennünk, melyik apró alkatrész nem működik, azzal se megyünk sokra. Vagy lehet, hogy direkt szeretjük bántani egymást? Direkt akarjuk a feszültséget? Nem tudom. Mindenesetre próbálnak lazítani a táncosok, különféle „tudatmódosító kapszulákhoz” nyúlnak, amikre anyáink, nagyanyáink is lazultak, vagy éppen mi magunk, mint például Janis Joplin vagy Karády Katalin éneke, zenéje, egy-egy korszak nosztalgikus emlékképeihez fordulnak, de a vége mindennek abszurd paródia lesz. Már csak a röhögés és a sírás maradt. És ha nem kacsinatna ki a vörös estélyi ruhát viselő, meztelen felsőtestű férfitáncos, Eoin Mac Donncha a tapsrendnél cinkosan a közönségre, talán el se lehetne viselni visszamenőlegesen az erőszakosság, a magány leküzdhetetlenségének látványát/tudatát. Frenáknál minden mértani pontossággal kiszámított, nem tudom, ennek a bordélyhangulatot megidéző táncosnak ez a felmentő gesztusa véletlen rögtönzés-e, ahogy a görkorcsofolyán gördülő „tömeget” kitereli, alá, alá? Vagy tudatos koncepció? Mindenesetre nekem jól jött.

A darab címét adó „ketrec” szó szerint ott van a színpadon, rácsokkal, világítási trükkökkel, illúzióval, ahogy kell. Frenáknál egyébként a kötelek, rácsok szinte minden koreográfiában egyben mozgásszervező szerepet is kapnak, a kétségbeesett kapálózás és kapaszkodás, kitérés próbálkozás, repülés, elrugaszkodás és viszahullás kiinduló- és érzékesi pontjai. Mint a partra vetett halak, olyan mozdulatokat tesznek táncosai, ez jellegzetes mozgáselemüké vált az évtizedek során, és úgy látszik, a fiatalok viszik tovább. Ahogyan a Frenák-koreográfiák másik jellegzetességét, a meztelenséget is felvállalják, ami tabunélküliséget, félelemnélküliséget jelent, ugyanakkor bevált eszköz arra, hogy megmutassák, ilyenek vagyunk: szépek és csúnyák, szeretetre éhesek és visszautasítóak, könyörtelenek és ábrándozók, kegyetlenek és irgalmasak. A testi és lelki traumák így torzítanak el bennünket, a személyiségünket. Tabudöntögetés? Is. Mindenesetre olyasmikkel foglalkoznak, amikről nem igazán szokás beszélni. Olyan témákkal, amikre igazán kifejezések sincsenek, se szavak, se gesztusok.

Ehhez képest Frenák mégis komplex előadásokat dolgoz ki sajátos gesztusnyelvvél, képi és zenei világgal, aminek nagyon fontos része például a végtelenül érzékeny megvilágítás, olyan profizmus, amilyent a német színpadokon látni. Mindennek ered-

ményeként vannak különösen emlékezetes jelenetei a *Cage*-nek, például amikor Esterházy Fanni egy Janis Joplin-dalra karikírozza a hippiéletérzést, közben rugdosva a párját, vagy Mac Donncha Karády édesbús dalára megidéz – hogy nevétségessé tegye – a két világháború közötti manírt, vagy az előadás végén a két táncos polipszerű kavargása a sárban. Érdekes, hogy ezek a jelenetek mind a ketrecen kívül történnek, mert néha felemelkedik, leeszkedik vagy ledől az aranyketrec. De nehéz ezt leírni, mert óhatatlanul leegyszerűsödik, holott egy Frenák-koreográfia mindig több az elmesélhető történetnél. Azaz nincs is történet. Helyette többretegű, különleges atmoszférájú valamit kapunk, ami annyira pimasz, durva, kemény, brutális és pornográf, idegborzoló, meg-hökkentő, bizarr, mint a világ, amelyben élünk adatik.

Míg Frenáknál fontos a táncosok erős karaktere és az öszszetevészthetetlenül durva jelrendszer, amivel dolgozik, Juronics Tamás a Szegedi Kortárs Balettel sokkal inkább kesztyűs kézzel bánik a *Bernarda Alba* házában. Az eredmény egy szép, fogyasztható táncművelet, amit én szímplán bezártságélményként éltem meg a járvány miatt kialakult körülmények hatására. Ahogyan már Juronicstól megszokhattuk, a színpadképet nagyon ötletesen állítja a koreográfia szolgálatába. Egy átlátszó falú, hatszögletű házat emel a színpadra. A táncosok, az anya, illetve a társadalmi szokások által nyolc év gyászra kényszerített fiatal nők mindvégig az üveg mögött mozognak. Mint a sütemények vagy a gyümölcsök az üvegbúra alatt. Látványban még inkább: mint az üvegbúra alá zárt legyek. Feketék, karcsúk és nyugtalanok. A mozgásuk Manuel de Falla zenéjére a Juronics által már jól bejáratott, rutinosan alkalmazott látványos mintákat követi. Néha még a klasszikusokat is idézi, ezzel kifejezve a szépség, a szerelem utáni vágyat. És akkor képzeljük mellé még Manuel de Falla meghatározó zenéjét, kétségünk sem lehet afelől, hogy ezeknek a lányoknak szerelem kell. A koreográfia nem igazán ad karaktert a különböző szereplőknek, kivétel az anya figurája, aki bottal a kezében táncol,

és az Adelát megszemélyesítő Takács Zsófia, aki szabadjára engedheti minden szenvedélyét. A *Bernarda Alba háza*, ahogy olvashattuk, eredetileg egy trilógia része Szegeden, abban a kontextusban biztosan külön jelentéssel gazdagodik.

A test emlékezik. Tadashi Endo, a legnagyobb ma élő butoh táncos *HA DÓ (Hullámmozgás)* című koreográfiájában úgy dolgozik a múlt mozdulataival, mint ahogyan a gyermek játszik a homokozóban, egyik kezéből a másikba pörgetve a finom anyagot. Megállítja az időt azzal, hogy mindig újakezdi a leegyszerűsített mozdulatsorokat, amelyek az ember életét jellemzik. Sikoly, háború, szenvedés, halottak, siratás, egy kis boldogság, aztán megint újra minden. Vagyis szinte kollázs jellegűen mindig ugyanarról szól a mese: az emberiség nem képes tanulni saját történelméből, romok között bolyongunk. Minden táncmozdulat az első történetet variálja, ismétli, torzítja, törli darabokra. Tadashi Endo átdolgozza a butoh-t, mint ahogy Picasso átfesti Velázquez infánsnőjét. A Bozsik Yvette Társulat táncosai rendelkeznek is állnak a történetbe és a technikába. Csontjaikban és izmaikban a végtelen sajnó. Érezzük, az emberiség kultúrájának van egy mélyárama, kegyetlen mítoszokkal, áldozatokkal teli. Az előadás bevallottan a mindenkor háborúk szenvedőinek és halottainak mementója a programfüzet szerint. Azt már én teszem hozzá, hogy soha nem lehetünk biztosak abban, hogy velünk ez nem fordulhat elő, mert lám, lám. Vigasztalhatatlanul szomorú lennének, ha nem jelenne meg a darab végén Tadashi Endo afféle deus ex machinaként a színpad hátsó falára vetítve. Egy szikláról áll fel nagyon lassan, alatta talán a tenger, talán az idő hullámlázik. És a kézmozdulatival mintha azt kérdeznék: miért tesztelték ezt, emberek? Miért ölitek egymást? Az utolsó képsorban madárjáz húz el az égen. Én ezzel a képpel és ennek az idős butoh táncosnak az arcával szeretnék a 22. veszprémi táncfesztiválra emlékezni.

Bartuc Gabriella

Az ideai előadások közül is többen fölmerülnek az emberi kapcsolatok alapelemeinek kérdései, két ember közötti vonzódás, taszítás, a választások, két ember egymással való életküzdelleme, egy-egy pillanatot analizálva vagy egész folyamatokat színre víve, használva a test természetes adottságait és a hozzá rendelt civilizációs jelentéseket. Aztán vannak előadások, amelyek épp ezek a kulturális meghatározottságok ellenében vagy ezekről tudomást nem véve, az előadásban létrehozott jelrendszerrel születnek (a Frenák Pál Társulat előadásai jellemzően ilyenek, még ha az ideai bőven aktivizált és ironizált is kulturális sztereotípiákat).

Wonder Woman

Zadam Társulat: Suprema. A Tánc Fesztiválja.

Latinovits–Bujtor Játékszín, 2020. szeptember 6.

Sebestyén Tímea koreográfiája, Fehér Laura és Sebestyén Tímea előadása nem kapcsolatot, küzdelmet, vonzódást vagy taszítást vitt színre a két test játékában, hanem mintegy az ezeket megelőző feltételekről gondolkodik és készlet reflexióra a testek játékával. A személyiségképeinket, a testképeinket, a női lélekhez és testhez kapcsolódó elképzeléseket mozogják végig, és a két táncos dialógusa kifejezetten nézői önreflexióra hívó. „Muszaj” reagálni a látottakra és kérdőre vonni magunkat, hogy mit látunk, és ehhez hogyan viszonyulunk.

Az előadással való kapcsolatteremtést szolgálja az első percekben futó, képregénykockákból készített animáció, amely a William Moulton Marston amerikai pszichológus által 1941-ben kitalált képregénykarakterre, a Wonder Womanre hivatkozik – akinek eredetileg a szerző a Suprema nevet kívánta adni. Marston a saját pszichológusi tudását, illetve az emberi kultúrával kapcsolatos elképzeléseit aktivizálta a szuperkarakter megalkotásakor, a görög-római mitológiából kiindulva, egészen a saját házassági és szeretői kapcsolatában szerzett tapasztalatokig.

Sebestyén Tímea koreográfiája vállaltan női szemszögből közelíti a kérdéshez, ugyanakkor nem rendelkezésre álló ideológiák szerint, inkább ezeket is kérdőre vonva. Az európai kulturális önreflexió ezredéves közhelye a „tükröt tart” metafora, ma is elő-előkerül a színházi közírásban. Erre az előadásra mégis

bátorkodnám használni – mert itt nem a metaforában szereplő értelemben működik a tükroffektus. Nem az előadás mutat tükröt azáltal, hogy megmutatja, milyenek vagyunk, hanem alkalmat kínál arra, hogy a saját reakcióinkat láthassuk tükröződni a játék felületén. Szembesülhetünk azzal, hogyan látjuk az előadás elején Sebestyén Tímea karakterét harcos, ugyanakkor a kulturális beidegződéseink szerint egyáltalán nem nőies karakternek (akinek nőiségét nem is a keleti harcművészetek koreográfiája rejti, hanem bőre szabott, testét rejtő öltözéke), szemben az ő árnyékba helyeződése után Fehér Laura által el-táncolt karakterrel, aki a populáris kulturális sztereotípiáink szerint fogalmazott nőiséggel dominál a színen. Az így létrehozott karakterek azonban nem azért jönnek létre, hogy aztán jól felismerhetően képviseljék valamit az előadás egészében, hanem hogy folyamatos átváltozásaikkal szembesítsenek bennünket a saját pozícióinkkal. Ebben a külön-külön színre vitt jelenetek után különös jelentőséghez jut a két játékos karaktereinek egymásra vetülése, eggyé válása, amikor szorosan egymás mögött állva, együtt mozogva, egy testként oldják fel a koráb-

ban színre vitt különbségeket – persze nem valamiféle harmonikus feloldásra gondolva itt, hanem arra a pillanatra, amikor épp egy karakterben egyesülnek a sztereotípiák, vagy épp felszámolásuk, a test uniformizálódása kerül színre az előadás utolsó harmadában. Ebben a tükörjátékban erős vizuális jellel válik Sebestyén Tímea kezdőkarakterének lemeztenitése a korábbi külön táncokat követő közös jelenetükben, az előadás töréspontján, ahol korábbi ruháitól-jellemzőitől megszabadítva-megfosztva, szinte pőrén azt a kérdést is fölteszi: van-e egyáltalán pöre igazság, mi tudunk-e pőrén nézni?

Attól tartok, hogy nem tudunk.

Fény, videó, a konkrét előadás ritmusa, a 44 perc nagyon rendben volt. Ehhez hozzájárult az időkereteket és ezáltal a mozgásritmust is meghatározó zene. Igaz is: honnan szedik ezeket az elképesztően jó zenéket, tettük fel a kérdést az előadás után. A színlap szerint Jérôme Li-Thiao-Té a zeneszerző. A hozzám hasonlóan kevésbé beavatottnak az ő nevére is érdemes rákeresniük.

Ladányi István

A tánc nyelvén beszélő turistakalauz

HA DÓ – Borszik Yvette Társulat. XXII. Országos és Nemzetközi Összművészeti Találkozó. Petőfi Színház, 2020. szeptember 7.

„Az egész életemet a butoh-nak köszönhetem. Ha nincs a butoh, a bécsi főiskola után visszautaztam volna Japánba, és idegenvezetőként kezdtem volna dolgozni” – mondja Tadashi Endo, a Göttingenben élő táncmester, aki 70. születésnapjára HA DÓ (Hullámmozgás) címmel tervezett új táncoreográfiát. A darab nálunk tavaly március óta látható a Borszik Yvette Társulat előadásában, mely amelle, hogy gazdag szakmai múltjának, profi előadóművészeknek s korábbi veszprémi szerepléseinek köszönhetően nem szorul különösebb bemutatásra, az előadás magas színvonalát is garantálja.

A butoh hanyag fordításban nagyjából annyit tesz „a sötétség tánca”, mely a második világháború után nyíltan fordult szembe a japán táncesztétika kifinomultságra törekvő, konformista tradícióival. Ízlésvilága merőben új, progresszív felfogást képviselt a testi szépség vonatkozásában, s ehhez igazítva alakította ki saját mozgásnyelvét, mely előszeretettel választ magának provokatív témaköröket, s használ hozzájuk illő játékos, bizarr, akár egészen groteszk gesztusokat is. Az 1959-ben tartott, első japán butoh-előadás a homoszexualitás akkor még teljes társadalmi tabunak számító témakörét vitte színpadra, s akkora felháborodást keltett, hogy azonnal betiltották, szerzője (Tatsumi Hijikata) ellen pedig eljárás indult.

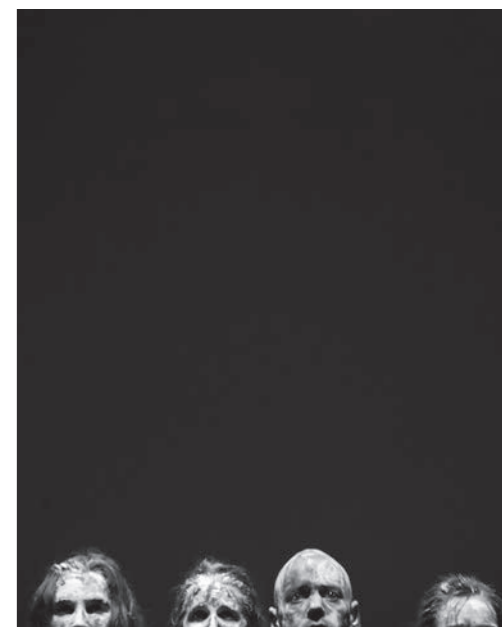
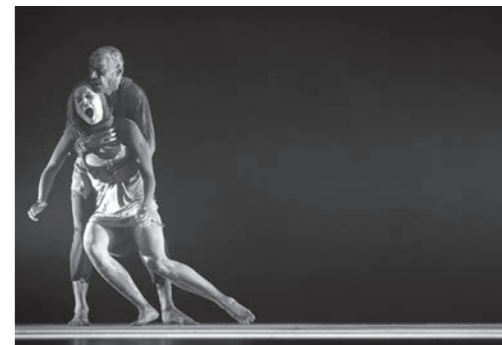
A HA DÓ, amit a Tánc Fesztiválja második napján, szeptember 7-én láthatott a veszprémi közönség, maga is híven követi a hajdani nagymester által meghatározott irányvonalat, s teszi ezt annak érdekében, hogy az emberi erőszak ártatlan áldozataira, az értelmetlen és jóvátehetetlen pusztításra irányítsa rá a figyelmet. Voltaképp ugyanezt a gondolatot öltözteti „hazai köntösbe” Ady Mag hó alatt című versének az a részlete is, mely a Nemzeti Táncszínház weboldalán az előadás motójaként olvasható, s amely maga is „egy új emberű, új világra” vágyik. Ám a rekonstruálási lehetősége(i) mellett a darab tökéletesen közvetíti azt a diszkrepanciát is, mely kifejezetten a szerző személyéhez kötött; a buddhista alapokon nyugvó zen szellemi nyitottságának és empátiájának a jóléti társadalmakat egyre inkább jellemző korlátoltsággal és részvétlenséggel való szembenállását.

A butoh értékvilágával eleve összeegyeztethetetlen az a fajta táncelőadásokkal kapcsolatos feltevés, mely szerint a kortárs táncszínháznak egyedüli feladata a gyönyörködtetés, s az élmények feldolgozását bármiféle konkrét jelentéstartalom közvetítése nélkül a befogadóra illik rábízni. A butoh természetétől ez a fajta laissez faire magatartás teljesen idegen. Sőt. A HA DÓ ilyen értelemben még messzebbre megy, amennyiben az előadás valódi célja, hogy általános borzalmat vagy legalábbis viszatetszést keltsen. Ennek a célnak ren-

delődik alá az egész koreográfia, az összes színpadi effekt és a teljes látványvilág – méghozzá sikerrel. Ebből a szempontból pedig valóban nem számít, hogy szűkebben: csak a távol-keleti, hullámsírba veszett menekültek, avagy tágabban: a mindenkori (jelenkori) háborúk, éhínségek, terrorizmus és kényszeremigráció áldozatainak mementójaként értelmezük-e a darabot. Jelöltjétől függetlenül maga a jel mindenképp bizonyos kényelmetlenséget jelent. Szintén ezt írja egy, a tavalyi premiert követően megjelent kritika, mely szerint „a magyar táncfogyasztó nagyközönség eléggé régóta álszépséges, mélygondolat-mentes, puhán esztétizáló látványosságokkal van elkényeztetve”, s ennek megfelelően nem is vár semmilyen komolyabb mondanót, midőn vasalt ingében táncszínházba megy. Az említett kritika mindennek fényében a darabnak túl nagy és/vagy tartós hazai sikert nem jóslol – s ezen jóslat cáfolatát jelen beszámoló szerzője sem vállalhatja fel.

Ámde mi van akkor, ha az átlag magyar táncfogyasztó táncművészetekben szégyellni valóan járatlan leánya vetődik el ugyanerre az előadásra? Ezt már bátrabban elmondhatom. Mert az igazság az, hogy ő bizony rögtön magának érzi az egész darabot első pillanatától kezdve. Őbenne a butoh-ra jellemző „sötét” mozgásvilág, társítva ezekkel a jelmezekkel, mimikával, színpadképekkel és zenével olyan intenzív asszociációs bázist hoz működésbe, mely amelle, hogy film- és olvasmányélmények sokaságát idézi meg, teljesen egyéni módon hordozza a darab belső üzenetét. Az átlag magyar táncfogyasztó egyszeri leánya épp ezért őszinte megbánással ezúton kér feloldozást Terpszikhoretól a hosszúra nyúlt közöny hübriszéért, egyben jó szívvel ajánlja a HA DÓ-t útikalauzként a hazai táncszínházhoz kevésbé szokott, illetve a szokatlant is vágyó, szokásos táncfogyasztó közönségnek.

Lovizer Lilla

Tükör

Mirror – Duda Éva Társulat. XXII. Országos és Nemzetközi Összművészeti Találkozó.
Hangvilla, 2020. szeptember 9.

Vállmagasságig leeresztett reflektorerdő fogadja a nézőket. Az előadás kezdetekor ez lassan felemelkedik, a színpadot oldalról befújtt füst és félhomály borítja.

Egy ember lassan belépke a háttérbe, utána még egy, aztán egy harmadik. Az első takarásában áll a most érkezett két ember, mintha háromszöget, hármasságot alkotnának. A negyedik érkező az egyik háromszög folytatásába áll, azt váránk, hogy az ötödik majd a másik háromszög szarát hosszabbítja, mintha vadludak lennének, de helyett úgy áll be, hogy a csoport hirtelen szűkös tömeggé válik. A hatodik ezt a tömeget sűríti, a hetedik ember pedig a csoport elé lép. Hét ember fekete ruhákban. A ruhák nem egyformák. Egyszerűek, az egyik férfin zakó, alatta trikó, a másikon ing. A nők közt ki rövid szoknyában, ki bő nadrágban, trikóban. A hetedik csak egy pillanatra pihenhet, mert innentől folyamatos szelíd előtérbe nyomulás kezdődik – egy mindig a többiek elé kerül, kézzel hátrattessékelve többeket. Közben folyamatosan, határozott fejtartással a közönség felé néznek. Ez a játék folytatódik, míg szét nem hull a csoport.

és lány hármasán van, akik szoros szimbiózisban változtatják kis csoportjuk formáit.

A fény a színpad előterének közepére irányul, a platinaszőke lány szőlőjét láthatjuk, szégyenlős erőfitogtatás és kitarulkozó megmutatkozni vágyás sugárzik a mozdulataiból. Ezt a szőlőt groteszk hangokkal kezdődő tangó oldja, amire a táncosok majdnem klasszikus, időnként mégis kifacsarodó tangólépésekkel táncolnak. Változnak a párok, mindenki sorra kerül.

A tangó után erőteljesen pulzáló gépzene következik, amire hirtelen rándulásokkal szaggatott lassított mozgásban, néha előke-lő taglejtésekkel járják be a teret a táncosok. Egymástól egyre függetlenebbek, mintha mindenki a saját belső világába zárult volna. Így támoynognak ki a színpad elejére. A fakuló fény egyre inkább csak a figurák kontúrjait emeli ki, végül a reflektorok újra leeresz-keznek vállmagasságba a táncosok háta mögött, akik árnyékban sejlő alakokká lesznek, és megmerevednek groteszk mozdulataik egyikében. Előadás közben egymás tükrében alakították saját személyiségüket, most, mint az előadás elején, a közönséggel állnak szemközt. Bennük tükröződünk, vagy ők bennünk.

Közeledések és távolodások, igyekezet a közös és a személyes összehangolására, kibontakozás, megmutatkozni vágyás, bezárulás, élőlények egymással és egymás ellenében megfogalmazódó törekvése az önmeghatározásra. A Duda Éva Társulat fennállásának tizedik évfordulójára készült intenzív előadás saját létezésé legbelsőbb mozgásainak kivetítésén keresztül fogalmazta meg minden emberi közösség működésének alaphelyzeteit. A körülbelül ötvenperces előadást mintha hosszú, átélt, adott témákra kitalált, rögtönzött, aztán folyamatosan csiszolt tréninggyakorlatok során alakította volna ki a csoport, meghagyva az improvizációk lehetőségét is. A bemutató során végig érezni lehetett az együtt gondolkodó alkotók erős közösségét.

Kovács Gáborján

Mindezt mélyen bűgő, elektronikus zene kíséri, melybe időnként zavaró elektronikus csattogások szólnak bele. A táncosok elkezdik mozgásaikkal birtokolni a teret. Egyéni mozgások, egymás felé indulnak, akrobatikus mozdulatokkal töltik ki a színpadot, rövid ideig együtt mozgó, aztán szétváló párok alakulnak, távolodnak egymástól, két-három-négyes csoportokban szinkronmozgást végző spontán szerveződő csoportok, folyamatos lendület, változás, újra nekikezdés jellemzi az előadásnak ezt a szakaszát. A táncosok egymással is kapcsolatot létesítenek, hol egymásra találásnak, hol harcnak tűnik egy-egy ilyen találkozás, de minden gyors egymásutániságban változik. A zene is változik. Még mindig gépzene szól, de ez zeneibb, lágyabb, klasszikus harmóniák is megszólalnak benne.

Harang üt. Mindenki a földre hull. A tánc a földön folytatódik. Egyszerre rándulnak, csavarodnak görcsbe, gördülnek arrébb, míg végül össze nem találkoznak egy halomban. A halomból összetartó csoport lesz, a kifelé sodródókat vagy törekvőket szoborszerű pózokba merevedve megtartják, mintha élőképeket, szoborcsoportokat formáznának. Egy szál gitár lírai, minimálzenei szólója kezdődik. A csoport egy darabig együtt mozog, igyekeznek csoportban maradni, aztán széthull egy három- és két kétfős csoporttá. Ekkor újra mély géphang szól. Az egyik lány-lány páros a színpad háttérben marad, alig észrevehetően mozognak, a fiú-lány páros az előtérben bonyolódik egymással, össze-összegabalyodnak, de mintha a távolodás lehetőségét keresnék, ám a fő hangsúly nem rajtuk, hanem a két fiú

Ez a mottója a Pannon Várszínház idei rendezvénysorozatának. „A lét elviselhetetlen könnyűsége” – mondhatnám vidoran. De nem tehetem, mert a vírus elérte, hogy komolyan vegyük: óvatosabban váltunk jegyet nagyobb létszámú rendezvényekre; maszkban ülünk a nézőtérben; a Szegedi Kortárs Balett újra közönségdíjas, „telt házas” előadásán csak minden második széken ülhetünk; és a „sztrímelés” szó (így magyarul) biztos bekerül majd *A magyar helyesírás szabályai* 13. kiadásába.

A létezés eufóriája

XXII. Országos és Nemzetközi Összművészeti Találkozó. Pannon Várszínház, 2020. szeptember 6–10.

Ilyen körülmények között különösen fontos, hogy a nehéz helyzetbe került színházi és táncos szakma mellett közönsége (a Veszprém Tv nézőivel együtt 4200-an látták az előadásokat) és támogatói kitartsanak. Nekik, a rendezvényt kétszer megszervezni kényszerülő stábnak, valamint a művészeknek – akik sokszor a fennmaradásért küzdve készültek fel a fesztiválra – mondott köszönetet a színház igazgatója, Vándorfi László fesztiválzáró beszédében.

Krámer György az idén is izgalmas, a zsűri által is magas színvonalúnak ítélt produkciókat hívott meg, és – a kísérő rendezvényekkel együtt – olyan bőséges volt a kínálat, hogy lehetetlen volt mindenhova eljutni: voltak filmvetítések, a „Köszönjük, Magyarországra” pályázat által támogatott produkciók, valamint tematikusan a programhoz kapcsolódó kiállítások, például „A fiúk a lányokkal táncolnak reggelig” című fotókiállítás a Laczkó Dezső Múzeumban.

Gáspár Gábor (Gégé) a kezdetektől fényképezi a fesztivál előadásait. Nem szimplán dokumentumfotókat készít: a kompozícióban, a plánokban, a technikák, a témák, látószögek kiválasztásában tetten érhető személyes érintettsége, látásmódja. Optikája keresi a tökéletes tartást, a kidolgozott, egyedi mozdulatokat-geszusokat, vagy azokat, amelyek izgalmasan szabályos szeleteket hasítanak ki a térből. Gyönyörködik bennük. A mozdulatokban, nem a testekben. A nyilvánvaló meztelenség helyett a megfajten-dő arcot választja. Fekete háttérből kezek, lábak, önkínzásig tökéletesített pozíciók: a tartásban manifesztálódott maximalizmus. Pillanatokba sűrített mozdulatsorok, a mozdulatlan szelídített idő. A mesterségbeli tudás iránti tisztelet, a kreatív ötletek ünneplése. Lőrinc Katalin elképesztő állóspárgája. Frenák-táncosok kötélén, állványzaton. Lendület. Átszellemült jelenlet: a pillanat megélése, belsővé válása. A szenvedély szívébe markoló, zsigerekig ható transzállapota Horváth Csaba és Ladányi Andrea gyönyörűséges fotóján (személyes kedvencem). A sötét háttérből fénykörvonalakkal kimetszett két táncos szürreális látomássá olvadó mozdulatai (másik kedvencem). A jól megválasztott színes vagy fekete-fehér technikák: a drapéria anyagának lila költészetté nemesülése; a felfelé nyújtózkodó kezek fölött a kompozíciós egyensúlyt megteremtő füst gomolygása. Impresszionista képeket idéző montázs egymásba mosódó pasztellszínei; majd ellenpontként: pop-art bőrkanapé és műanyag rózsák ríkitó élénkpirosa. A táncfolyamból kimerevített, karakterábrázolásig pontos portrék, például Ladányi Andrea festékkel teleszört, összpontosításba mélyülő arca, (kéz)tartása. A meztelen test elmosódott háttérből kiélesedő arc. Még hosszan sorolhatnám, de inkább mindenki nézze meg személyesen, november 30-ig még látható a kiállítás.

Maguk az előadások jellemző keresztmetszetét adják a hazai kortáránc-törekvéseknek, és kirajzolni látszanak bizonyos tendenciákat. A legszembetűnőbb, hogy egyre több társulat működik kísérletező, alkotó műhelyként: a klasszikus balett, de még a klasszikus modern iskolák mozgásrendszerét is maguk mögött hagyva a megtanulható mozdulatok biztonságos végességét a bizonytalanabb, de a szabadság korlátlanágát ígérő kísérletezés végtelenségével cserélik fel. Emellett a megírt-betanult koreográfiák helyett a táncosok maguk is formálják a nyitott, változásra-megújulásra kész táncnyelvet, teret engedve az improvizációnak; majd az így kialakult szekvenciákat, jeleneteket strukturálják (egyéb szcenikai elemekkel, mint a zene és a világítás) egységes kompozícióvá. Ez persze nem jelenti azt, hogy a néző könnyen megfejthető, követhető előadást kap: a koreográfu-

sok, úgy tűnik, szent borzadással zárkoznak el a történettel „összszecsírított” (Kosztolányi) produkciók létrehozásától. Ebben a posztdramatikus táncszínházi struktúrában mozaikos szerkezetű, egymáshoz lazán kapcsolódó jelenetekből építkező, mozgásmotívumokból összefűzött, főleg hangulatokat, atmoszférát, érzeteket közvetítő, olykor enigmatikusan többértelmű vagy az értelmezésnek kifejezetten ellenálló, izgalmas előadások születnek. Mindez nem növeli a kortárs tánc közönségének létszámát, hiszen a kőszínházi előadások egyértelműségébe (bár vannak kivételek) belekényelmesedett néző nem szívesen lép ki a komfortzónájából, hogy jegyet vegyen egy előadásra, amely túlzottan megterheli a szürkeállományát.

Ami (újra?) jellemző tendencia, hogy az előadásokban sok a „tánc”. John Ashford, az Aerowaves (ernyőszervezet az európai kortárs tánc népszerűsítésére) létrehozója idézi fel egy interjúban, hogy az utóbbi tíz évben (Európában, Magyarországon kevésbé) „jó ideig ódivatúnak számított, ha az ember ténylegesen táncot akart látni” („Ez tánc, mivel táncos képzettségem van. Ha csak állok egy asztal mögött, és beszélek, az akkor is táncelőadás.”)⁽¹⁾ A táncosok szakmai tudása szintén fontos kritérium, de a klasszikus vagy modern iskolák tanult mozgásrendszerének (teljes) dekonstrukciójával. Vagyis kellene a sokszor akrobatikus készségek, a jelenlet, az energia, de nem kellene például a balettosan „szép” mozdulatok.

Tematikusan több előadás kapcsolódott a bezártság-korlátozottság, a dominanciaharc, az érvényesülésért folytatott küzdelem kérdéscímjéhez. Mindjárt az első napon két egymást követő, a kortárs tánc nagyon különböző felfogását képviselő darab: a Szegedi Kortárs Balett *Bernarda Alba háza* és a Frenák Pál Társulat *Cage* című produkciója; emellett mindkettőben meghatározó szcenikai megoldás a díszlet.

A *Bernarda* díszlete átlátszó plexiház, benne a fénytechnikai eljárások izgalmas tereket hoznak létre. Juronics Tamás elmondása szerint a táncdramaturgia nem a Lorca-dráma cselekményét követi, inkább a bezártság fülledt, elfojtott vágyaktól terhelt atmoszférájának, az egymásnak feszülő szándékok kiváltotta harcoknak a megjelenítése a darab. Azért a dráma egyes elemei felismerhetők: az anya tánca indítja a cselekményt; Pepe Romano, a csábító is megjelenik egy inkább érzelmes-akrobatikus, mint szenvedélyes jelenet erejéig (Manuel de Falla lendületes, főleg fúvósokra és vonósokra hangszerelt zenéje itt egészen elomló, romantikus-filmzeneszerű); a legidősebb és a legfiatalabb lány alakja is megidéződik, különösen az utóbbi tragikus harca a kiszabadulásért. A fekete ruhás lányok ezen túl nem egyénítettek. A sokszor kórusszerűen, imponáló táncudással előadott, modern tánc(balett)-kontakt-néptáncos alapú koreográfia a plexifal támasz-kontaktfelületként való használatával kiegészítve jellegzetesen juronicsos világot hoz létre. Úgy tűnik, a fesztiválon ez a táncnyelv távolodott el legkevésbé a modern tánc és koreográfia klasszikus értelmezésétől. Erős előadás, melyben a fekete ruhák, a kontaktosan lekerekített-tompított mozdulatok, a balettosan szép tartások, a forgások, a mozgáskórusok a bezártság költészetté stilizált lírai látomásait teremtik meg, amely csak az irodalmi téma kontextusában van mai világunkra vonatkoztatva; a díszlet pedig az értelmezést erősíti. Szép zárlat, ahogy a megvilágítás láthatóvá teszi az érintésektől maszatossá homályosodott házfalat.

Frenák ketrecében is sokszor menekülnének a szereplők körkörös mozdulatokba (leszűkített térben ez a test ösztönös re-

agálása? a tér látszólagos kitérítése, egy negyedik mozgásdimenzió?, de a mozdulat vége mindig valami ütődés-csapódás-földre zuhanás. Az előadás meghatározó eleme a díszlet, amely egyrészt egyedi táncnyelvet eredményez (bár vannak jellegzetesen „frenákos” megoldások); másrészt asszociációs folyamatokat indít el a nézőben, aki saját értelmezési keretén belül – tehát élettapasztalata, világlátása, ismeretei alapján – fordítja le a látottakat. Ezt a folyamatot Frenák eklektikusan válogatott zenéjével (néha szövegekkel) és jelmezekkel segíti.

A Cage díszlete, a ketrec többértelmű jelkép: szabadság és korlátozás, kint és bent, bűn és bűnhődés, kínoz és áldozat dichotómiáiban értelmezhető. Első (konkrét) szintjén a táncosok számára legyőzendő akadály, a mozgás ellen hat, mint a gravitáció, fizikai teljesítőképességük próbára tétele; ugyanakkor a kísérletezés szabadsága és izgalmja. Erre az alapra épülhetnek rá a lehetséges értelmezési rétegek: társadalmi és személyes lehetőségeink ketrece; a számunkra felkínált élettér; káfkai élethelyzet: az ön- és világertelmezés kitüntetett pillanata, mint Gregor Samsa átváltozása. Győztes vagyok vagy lúzer? Elkövető vagy áldozat? Kínzó vagy kínozott? Vagy mindkettő? Vergődve-csapódva, egymásra utalva és egymás ellen, besározódva, birkózva (vagy ölelkezve, mint Jeles András jelenetében – a határok elmosódnak).

Am a Cage-ben mintha a korábbiaknál több lenne az önreflexív utalás: az egyszerre csodált és megvetett, érzékeny és nonkonform, tabudöntőgető művész. Vagy inkább: a művész a szórakoztatóiparban? Eladható árucikk? Szép egy szinten levőségek: Purcell, Janis Joplin és a betelefonálóshow (ha jól hallottam – jó lenne megnézni még egyszer); a (kortárs)tánc-művész: egy befogadói aktivitást igénylő műfaj művelője egy élvezetorientált korban. Hol a határ a valódi minőség és a percemberek világa között? Meddig kell elmenni, hogy átlépjük a figyelem ingerküszöbét? (Shakespeare drámáinak a kivégzések véres családi matiné-műsoraival kellett felvenni a versenyt. Meg Marlowe népszerű darabjaival. Ami nagyjából ugyanaz.)

Az indítás: a női ruhában áriát imitáló táncos (játékmester?) mintegy magára húzza a ketrecet; az önként vállalt jellemző akusza Frenák darabjainak: hiszen kiférnének a rácson, és van egy nyílás. Élhetnének kockázat nélkül: futhatnának körbe, korcsolyázhatnának önfeledten (lám, vannak kevésbé veszélyes mozgás-létfarmák is), vagy kiabálhatnának kívülről befelé. De a ketrec vonz: testben-lélemben meztelenül, sebezhetően belevetjük magu-

kat, mert ez a feltétele annak, ami vonzó benne: a lehetetlen megkísértésének adrenalinépző izgalmja; a szenvedésből kikínlódtott minőség; a show, a figyelem élvezete; a különlegesség státusza. „Hiába menekülsz, hiába futsz, a sorsod elől futni úgyse tudsz” – szól ironikusan a slágerszöveg; a halálfejes felsőt viselő táncos vergődése közben pedig a Purcell-ária: „Remember me”. Nyomot hagyni, legyőzni az elmúlást; játszani, élvezni, kipróbálni, tágítani a személyiség határait és döntögetni a korlátokat. Értünk, nézőkért is. Azzal a kíméletlen odaadással, ahogy Donald O'Connor az *Ének az esőben* „Make them laugh” betéttáncában. A piros ruhás férfi minket figyel a végén, miközben a széthullott ketrec helyett ő forog tovább: beleépült, magában hordozza, viszi tovább.

Lendület, kirobbanó energiák, dinamikus mozgás, már-már akrobatikus ügyesség, a táncmozdulatok újraértelmezése működteti a 10. jubileumát ünneplő Duda Éva Társulat *Mirror* című előadását is, amely tematikájában is kapcsolódik a Cage-hez. Egyrészt közös élettérbe összezárt emberek dominanciaharcát jeleníti meg: a státusz- és pozícióharcok csak pillanatnyi nyugalmat engedélyező küzdelmeit. Másrészt ebben is sok az önreflexív, saját művészlétükre, a társulat történetére utaló elem (így a tavalyi darabból az „igen-nem” játék). A keret, az indítás: a felhúzott lámpasor fényében, gomolygó színpadi füstben jönnek be a táncosok, finoman tülekedve, harcolva a közönség figyelméért; majd a zárlat, ahogy előrejönnek a rivaldára, szinte görcsösen hajlongva és a pózokat igazgatva; végül az elhalványuló világitás mozdulatlan árnyakká változtatja őket, mintha csak a fényben élhetnének. Nagy váltás az *Utópia* után, amelyben a koreográfus életkorban és szakmai háttérben vegyes összetételű szereplőkkel dolgozott: mintha útkeresés közben, tapasztalatokkal gazdagodva a (megfiatalodott, megújult) társulat visszatért volna arra az útra, ahonnan elindult.

Egy egészen más irányba tartó elágazásra jutott el a 25. évében ért Bozsik Yvette Társulat *HA DŐ – Hullámmozgás* című előadásával egy hároméves folyamatot lezárva, amelyben Tadashi Endo butoh táncos-koreográfussal dolgoztak. A néző alapélménye az időérzék elvesztése: a szokatlanul lassú tempó, a ritmusváltások hatására kizökkenni látszik az idő (olyan hatást kelt, mint Arvo Pärt *Trisagionja*). Lassan életre kelő emberszobrokról pergő homok (az idő ősi jelképe); hosszasan vonuló árnyak. (Égi)háború elől menekülő emberek. Halottak. Leereszkedő rács: rabság, bezártság, korlátozottság. A rács felemelkedik. (Kár, hogy nem találtak elegánsabb megoldást.) Újabb vonulás. Néma kiáltások. A tengeren hanyódo lélekvesztőben emberek. Összegömbölyödnek, mintegy a háttérben kivetített tenger hullámaivá válnak. Visszatérnek a természet körforgásába. A képen idős japán férfi (nő? – maga az idős mester, kár, hogy tudjuk). Fehér dróthaja összefogva, fekete kimonószerű ruhában – maga az őstermészet. Ember-természet-négy elem; születés-halál, közte vándorlás, keresés; a szenvedés mint az emberi lét alapélménye. Azt olvastam, tíz év kell ahhoz, hogy valaki butoh táncossá váljon. Vajon továbbmegy a társulat az úton, amíg egészen felvállalják ezt az – európai ember számára szokatlan – stílust?

És bár én is azt szeretem, ha egy táncelőadásban sok tánc van, az általam látott Imre Zoltán-programos produkciók közül számomra a legizgalmasabb (miután túljutottam a közönséggyalázásnak is beillő hosszú csend okozta traumán az elején) az *After ever after* volt (Oberfrank Réka, Horváth Nóra). A női szerepeket körüljáró, steril-fehér térbe helyezett darab tele van kreatív ötletekkel: a mosogató-zajzene és a nyújtófamazsorett mint önkifejezési lehetőségek; a bő férfikabátként lötyögő férfiszerep; a vérről öntözött kaktusz; a szépségverseny-póz reszkető lábbal és az uborkapakolás két hokedlin kifeszítve – az elvárásoknak való megfelelés kínjai; a kielégítetlen vágyak mint lihegő padlóúrolás vagy terpeszlés a nyitott szekrényen (az arányérzék, hogy csak akkor nyúl bele a cipőért, amikor már leszállt róla); a mosogató alól elővarázsolt meglepilufi, és még sorolhatnám.

Végezetül: John Ashford a fent említett interjúban mondja: „Mert ha a kortárs tánc jól végzi a dolgát, akkor ez egy nehéz műfaj (...) És végeredményben kevés ember lesz, aki megérti. Őket kell meggyőzni, hogy hozzák el a barátaikat is.” Tehát: jövőre mindenki hozzon magával még egy embert!

Fürj Katalin

¹ Megyeri Léna: A kortárs tánc sosem lesz ünnepelt műfaj, *Színház*, 2020. február (36–39. o.) 37. o. http://szinhaz.net/wp-content/uploads/2020/05/WEB_2020_02_SZINHАЗ_BELIV.pdf

Áfrány Gábor fotóesszéje Gáspár Gábor kiállításáról

A betörő és a többiek

Molnár Ferenc: *A doktor úr*. Rendező: Szele Dávid. A Pannon Várszínház bemutatója. Hangvilla, 2020. szeptember 11.

Huszadik jubileumi évadához érkezett a Pannon Várszínház, s talán az elmúlt hónapokban a legnagyobb megpróbáltatásokon ment át a társulat a járványhelyzet miatt. Az idei évadot a tavasszal elmaradt bemutatóval kezdték. Molnár Ferenc *A doktor úr* című bohózatát láthatta a publikum. Molnár Ferenc a múlt század elejétől egészen napjainkig az egyik legnépszerűbb színpadi szerző. Vigjátékai, bohózatai ismertebbek, mint regényei, egyéb írásai – talán *A Pál utcai fiúk* című regényét kivéve. *A doktor úr* Molnár első színpadi műve. 1902-ben mutatta be először az akkori Víg-színház. Későbbi színpadi művei sikeresebbek voltak, többet játszották őket szerte a világban. *A doktor úr* is némi feledés után került újra a színházak repertoárjára.

A művet a szerző eredetileg három felvonásban írta meg. Az eredeti előadás háromórás, két szünettel, mély humorral, izgalmas fordulatokkal. Molnár Ferenc színdarabjaira jellemző a humor, a szerelmi történetek izgalmas, titkos eseményeinek és az erkölcsös polgári élet fonákságainak pellengérré állítása. Ebben az első színpadi művében is már jelen vannak ezek a jellemzők. Nem tudom, mi inspirálta a veszprémi előadás rendezőjét, Szele Dávidot, hogy ezt a vígjátékot vigye színre. Jelentősen meghúzta a szöveggönyvet, két felvonásba sűrítve az eseményeket. De szerencsére a humor, a szerelmi események fordulatai és a nagyravágyó ember esetlenségének kifigurázása így is jelen volt. Két főszereplő körül zajlottak az események. A sokat akaró, becsületes ügyvéd körül, aki mindenre képes a sikerért, a népszerűségért, és a betörő körül, aki már sokszor ült börtönben. De az ügyvéd, aki az ő védelméről is gondoskodott, minden alkalommal sikeresen megvédte a hosszabb büntetésektől. Mellesleg meg is gazdagodott dr. Sárkány József ügyvéd úr Puzsér betörő sorozatos tetteiből. Dr. Sárkány – védence tanácsára – egy napra teljesen megváltozott. Népszerűségének fokozására minden tetre hajlandó volt, elfogadta Puzsér úr hozzá nem méltó ötleteit. Mert bizony fontos volt régen is és most is, hogy „a kormánypárti és az ellenzéki lapok írjanak az emberről”, mindegy, hogy mit, csak jelen legyen a neve a köztudatban.

Kissé vontatottan indult az előadás. A nyitó képben egy régi osztálytárs, Cseresznyés (Magyar János) túl harsányan mondta el jövetelének célját, s ez a harsányság az előadás végén lévő jelenetében sem szelídült, pedig nem indokolta semmi. Ez jellemezte sokszor az ügyvéd úr

(Keresztesi László) játékát is, pedig nem az erőteljes hang ad mindig nyomatékot a szónak. A díszlet (Kovács Yvette Alida tervei) kiválóan szolgálták a cselekményt. Az egyszerűen berendezett nappali szobában csak egy íróasztal utalt az otthoni munkavégzésre. Ugye ez ismerős napjainkban? Hódít a home office. A tágas szoba remek nagy tért biztosított a mozgáshoz. A kanapé pedig több funkciót is betöltött, és rejtette magába a titkokat: a fiatalok, Lenke és Bertalan (Egri Zsófia és Ifju Martin) szerelmének kibontakozását, a nevelőnő Marosiné (Oravec Edit) esetlenségét és zavarát. Jó búvóhely is volt az a kanapé az ügyvéd feleségének (Pap Livia) és hódolójának, Csatónak (Szele Dávid), az esetlen rendőrségi fogalmazónak is. Hol menedék, hol érzelmi játék színtere lehetett. Bonyolódtak lassan a szálak. Az ügyvéd segédje elcsábítani készült a fiatal lányt, a nevelőnő az erkölcsökre vigyázott, miközben az ügyvéd úr álruhában járta a várost. Nem sejtette, hogy párja flörtöl a kissé egzaltált Csatóval. Közben Puzsér (Molnár Ervin), ez a minden hájjal megkent betörő éppen az ügyvéd lakását készül kirabolni. A történet adott, a humor ott lebeg a mondatok között, de az előadásnak igazi lendületet Molnár Ervin játéka adott, aki fürdik szerepében. Jó gesztusokkal, könnyed, laza mozdulatokkal viszi előre a cselekményt. Nagyszerűen mozgatja a szereplőket, akik éppen körülötte vannak. Összibilincselődik általa a jó és a rossz, az igaz és a hamis. Elfogadjuk vele együtt, hogy egy gépi hang mondja ki az igazságot, mert ma már abba is bele kell törődni, hogy a gépek irányítanak minket. A végére aztán rendeződnek a szálak, helyére kerül minden és mindenki. A nagyravágyás megbosszulja magát. Rájön az ember, hogy egy „becsületes” betörőt is meg lehet szeretni, s az igazságért öncélúan harcolókat pedig csak szánni lehet. Az előadás az első felvonás néha vonatott, akadozó játéka után a második felvonásban felpörög. A színészi játék kiteljesedik. Nagyszerű volt a nevelőnő esetlensége. A feleség könnyed, vidám mozdulatai, cinkos mosoly jól ellensúlyozta a rendőrfogalmazó néha túl maníros játékát. Az öntelt ügyvéd merev mozgása és deklamáló beszédstílusa is természetesebbé vált, mire a fejére olvasták a világ összes gondját. Nem meglepő a szerzői fordulat, hogy a szerepét kiválóan megformáló betörő lesz az igazságosztó. Az ő lendülete inspirálja mindvégig a többi szereplő játékát is. Az egyszerű hétköznapi ruhák (Pap Livia tervei) jól segítik a mozgást.

„Sic itur ad astra” – szóonkolta az ügyvéd a latin mondást. Hát ahhoz, hogy a csillagokig eljussunk, egy kicsit azért több kell. Ha nem is nyújtott katarzist és megtisztuló érzéseket az előadás, egy könnyed, vidám kikapcsolódás részesei lehetünk. A munka megtértült, a nézők végül is jól szórakoztak.

Molnár Erzsébet

A Nap ötödik házában

Mesterem nyomán – A Veszprémi Művész Céh kiállítása. Balatonfüred, Kisfaludy Galéria. 2020. szeptember 12. – október 31.

Az asztrológia örömet ígér, amikor a festő, a művész a „Nap ötödik házában jár”. A művész saját boldogságára alkot, és játékába belevonja a műkedvelőt, a connoisseurt és a művészettörténészt.

A Kisfaludy Galéria kiállítási koncepciója – Kulcsár Ágnes céhmester kezdeményezésére – : a művészek egy tematikában, egy előkép, egy mester ihletésében született alkotással jelentkeztek. Új darabok friss ambícióval, s régebbiek, melyek előképi implikációi most tudatosá váltak. Dohnál Szonja művészeti menedzser, muzeológus megnyitójában méltatta a kiállított műveket, melyek „a figuratívtól az absztraktig felölelik a művészettörténet szinte teljes spektrumát”. A veszprémi művészársaság, a Céh alkotóinak kellemes hangulatú kiállítása a *Mesterem nyomán*.

Egyik formája annak, amikor a művész önmagát szórakoztatja, ha parafrázisokat készít.

A Veszprémi Művész Céh karizmatikus mestere, Fábían László *A végtelen újrafelosztása I–II.* (P. Mondrian nyomán, 2020) című két festményen a fekete háttérből előragyogó geometrikus formák anyagi valójrjét a képtér centrumából induló sfumatóval modulálja. Piet Mondrian (1872–1944) képarchitektúrái egy desztillált, tisztán racionális képi világ, a neoplaszticizmus jelenségei. Fábían László művészetében e geometrikus formák (szimbolikus) földrajzi helyek szinonimái. Talán a Palatinuson járunk, a Casa di Li- viában és a Casa di Augustóban, pompeji stílusú ókori freskók szemlélésében.

A kiállításon belül külön egységet képeznek a Botticelli-parafrázisok; Marosi Diána *A vendég* (Beato Angelico, 2020) című festményén Botticelli (1445–1510) plasztikusan érzékelhetővé tett angyalait a quattrocento finomságával árnyalja. A hárfaszerűen kibontakozó, élénk kolo- rit, az impresszionisztikus modellálás a kiállítás egy domináns darabjává avatja a magánáhítra invitáló, szép kompozíciót. *Seaside Story* (In Memoriam Botticelli, 2020), B. Hegedűs Piros üvegtondója japonizáló „Hokuszai-hullámokból” felbukkanó Vénusszal. *Botticelli emlékére* (2018), Kulcsár Ágnes növényi szimbolikával átszőtt festménye Gross Arnold (1929–2015) grafikai stilisztikájára hangolva képviseli saját festői világát.

Zongor Gábor, „a kommunikatív festészet és ironikus grafika új dimenziójának megteremtője”-ként aposztrofált művész *Hieronymus Bosch kalitkái, A kulcs, A lakat* (2020) című temperaképei elmés Bosch-adaptációk. A *Magica pila* (Caravaggio nyomán, 2015) című alkotás

Toth György László egyfajta szemérme- sebb megfogalmazású versengése Birkás Ákos (1941–2018) – Lucian Freud (1922–2011) ihlette – festménysorozatával. Baky Péter a reneszánsz nagymestereinek művészetanatómiai hagyományait követő Barcsay Jenő (1900–1988) grafikasoro- zatba illeszkedő művét – *Ablakban ülő (Tisztelet Barcsay mesternek, 2020)* – sa- játságos erotikával árnyalja, keretbe fog- lalva Barcsay konstruktív elemeivel.

Az arles-i műteremszoba rusztikus széke összetört, a napraforgók elszárad- tak, a távlatok bezárultak Kallai Sándor *Vincent, drága Vincent* (2005) című fest- ményén. A Paul Gauguinnel (1848–1903) történet nézeteltérés, a vágyott művészeti szimbiózis meghiúsulása felelti fájdalma- ban Van Gogh (1853–1890) szenvedélyes erői kivetülnek. Bálint Endre (1914–1986) kései szürrealizmusa itatja át Jáger István *Zsenyvei triptichon I–III.* (Bálint Endre nyomán, é.n.) című vegyes technikájú igé- nyes kompozícióját. Az éjszakát idéző sötét tónusú festmények, álom- és emlékképtő- redékek sajátágos narratívát képeznek. *Eltévedt paradicsom* (René Magritte nyo- mán, 2020), Csontos Katalin egyes tech- nikájú tollrajza Magritte-motívumokból építkezik.

Gaál Ágnes 16 pannóból álló mon- tázsszerű, a lírai absztrakció körébe tar- tozó képciklusát Mattis-Teutsch János (1884–1960) modorát követve festette. Hegyeshalmi László művésztanáira em- lékezik *Narancsvörös árnyékban* (Bartha László és Újhelyi Gábor emlékére, 2019) című akrilfestményével. Vízszintes mér- tási síkokból építkező expresszív alkotása tükrözi a német konkrét és színmező-fes- tészetben megtalált művészidentitását, melynek egyik prominens alkotója Ulrich Erben (1940).

William S. Borroughs II. (1914–1997) és tragikus sorsú fia mint az amerikai beat- nemzedék enfant terrible-jei megterem- tették önnön életük árnyait, amint erre Fenyvesi Ottó *Life is a Killer* (William Bor- oughs, 2019) című kollázsával emlékeztet. A kortárs szubkultúra, a hipsterek – kései, vagy inkább átértelmezett – szociológi- ai jelenségére a magyar társadalomban és majdani lenyomataira reflektál Géczy János *Kounellis* (2020) című dekollázsa.

Boda Balázs *Idő* (Fragonard – Pol- lock, é.n.) című festménye többszörös utalás a művészettörténeten átvonuló idő folytonosságára. Az itáliai reneszánsz mes- terek témáját Fragonard (1732–1806) fi- nom rokokó modorában festette meg, az ovális kompozíció keretezésében Jackson Pollock (1912–1956) action painting kor- szakáig jutott el.

A kiállításon 37 művész, grafikus, festő és szobrász, individuális nyelvezetét megtaláló alkotó invitál a szép őszi időben fűszeres műélvezetere.

Huber Lilla Mária

Torony- dimenziók

Városalom. Tungli Zsuzsanna alkotásai a Szilágyi László Utcagalériában. 2020. július

Kacsaringós mézeskalács útvesztők csa- logatnak a piros tornyocskák városába, miközben irkafirka ablakok mögött rejtőz- kődő lusta, ámde kíváncsi macskák tarják szemmel minden lépted – „Tudom ám, merre jársz!!!”

Apró emberkék teszik dolgukat a kanyargós utcácskák fordulataiban. Van, mikor mindenki hirtelen eltűnik, s népte- lenné válnak a meghitt kis közök, terek s utak, aztán, mintegy vezényszóra bukkan- nak fel rejtélyes lakóik, s rólad tudomást sem véve biztos léptekkel indulnak bele az alkonyba, meseszerű kaleidoszkóp-vilá- gukba.

Kicsit eszembe jut Na’ Conxypán is, bár ez teljesen más, de ugyanúgy el tudsz veszni benne, ha felveszed a miniatűr to- ronyvároskák ritmusát, melyeket Tungli Zsuzsanna tár eléink. Az a benyomásom, hogy roppantul élvezheti, mikor ezeken a képeken dolgozik; élvezheti, hogy része le- het eme önnön kreálta álomvilágnak, mely valójában őáltala válik láthatóvá, az ő ke- zeit választotta eszközül, hogy megnyil- vánuljon s elcsábítson bennünket egy vég nélküli sétára a csigacsavaros, folyton vál- tozni látszó dimenziók végtelen szférájába.

Képei elsőnek népi hímzésekre em- lékeztetnek, majd búcsúban vásárolt mé- zeskalács szívve, de felötlik bennem Alice Csodaországban is.

Régmúlt gyerekkort idéznek ezek az alkotások, végtelen nyarakat, megelevene- dett mesekönyveket. Abszolút szimbiózis- ban vannak Veszprémmel, eme mediterrán hangulatú városka vár körüli lejtős utcái- val, hátsó udvaraival, macskák által kop- tatott macskaköves sétányaival – melyek remélem, nem fognak eltűnni sosem.

Harangszó, mely tánra perdít, jobb- kedvre derít, elvarázsolt kastélyatmoszfé- ra, aprólékos vonalkavalkád a hófehér papíron... Elnézve e grafikákat, belemerül- ve azoknak látványába, azt kérded: vajon MIK történhetnek a titkos kis falak mö- gött, merre tart a kis figura ott balra; mitől les az a cica ott oly bölcsen, mint aki bele- lát a szívéd mélyébe?

Eme aprólékosan kidolgozott képka- valkádok kontrasztként hatnak a Szilágyi László Utcagaléria robusztus és (szerintem kissé túl) szürke falain, főleg ha még is- merjük is Lackó munkásságát is, mely pont az ellentéte eme nőies vonalveze- tésnek – ám éppen emiatt pikáns kiegé- szítő fűszerként hatnak, mint mikor egy exkluzív menüt megbolondítunk némi kis ellentétes ízzel, például a sósat némi édessel, vagy épp ellenkezőleg, az édesbe teszünk némi sósat. Az utcafrontról leér- ve, elmerülvén mindennapi gondolataid- ba, hirtelen felrúznak ezek a képek, s arra

készítetnek, hagyd a problémáidat legalább egy kis időre hátra, s merülj el egy teljesen más világba, mely újra láttatja veled a szé- pet, s megmosolyogtat eme rohanó vilá- gunk közepette. Megtorpansz, mint mikor egy szép virág tárja eld magát, és talán mosollyal arcodon folytatod utadat.

Végül is: ez a művészet értelme!

Szilágyi Éva Zoé

Járvány idején

Iskolakultúra 2020. 9. szám.
www.iskolakultura.hu

Napjaink egyik legaktuálisabb kérdése a járvány hatása az oktatásra: mostanában kezdenek megjelenni azok a tudományos igényű írások, melyek az első tapasztalata- kat feldolgozzák. Egyelőre csak a digitális oktatás pedagógiai vetületéről van szó, az emberi pszichére tett hatások számbavé- teléhez még valószínűleg több időre lesz szükség.

Az Iskolakultúra 2020/9. száma te- matikus blokk keretében foglalkozik a kérdéssel, ami a szerkesztők szándéka sze- rint a későbbiekben is folytatódni fog. Az iskolákban tavasszal bevezetett digitális munkarend gyökeres, még nem belátható változásokat hozott – a jelenségkör leírá- sára számos kifejezés született, a szóhasz- nálat szimptomatikus. Erről is ír az első szerző, Jakab György, aki szerint a digitá- lis átállás fogalma félrevezető, hiszen azt sugallja, hogy az egyik, offline világból a másik, online dimenzióba való átmenet egyszerű határátlépésként értelmezhető, ami csak döntés kérdése volt, és egyik pil- lanatról a másikra végbement. Ezért java- solja a digitális transzformáció kifejezés használatát, ami inkább kifejezi a hosszú átalakulás folyamat jellegét. A változás hir- telen sokkot jelentett, ami eltérő tapasza- latokat eredményezett tanár, diák és szülő számára – állapítja meg Fekete Mariann a következő írásban –, talán legfontosabb következményként láthatóvá tette a peda- gógus munkáját, vitát generálva az isko- la szerepeiről. Fekete Tamás és Porkoláb Ádám kérdőíves kutatása alapján a külön- leges helyzetre pozitív és negatív reakció egyaránt megfigyelhető volt az oktatás sze- replői, illetve a tágabb társadalom részéről, a toleranciától, segítségnyújtástól az elszí- getelődésig és passzivitásig széles a skála ezen a téren.

Ma már többet tudunk erről a hely- zetről és az emberi viselkedésformákról, s reméljük, tapasztalatainkat hasznosítani tudjuk összel. Ehhez elengedhetetlen a ha- sonló vizsgálatok elvégzése és publikálása, a problémás pontok tematizálása, az utol- só tanulmányból idézve: „Fontos dolognak tartjuk, hogy a karanténpedagógiáról szóló szakirodalom mondjon valami használha- tót a külvárosi, nehéz sorsú diákok taná- rainak is. Csak néhány példát illesztenénk ide, teljesen természetesnek vesszük, hogy mindenki tudná folytatni a saját pedagógiai

praxisából. Milyen megoldást nyújthatunk, amikor bizonyos szülők a következő havi internetet sem tudják kifizetni? Reális példa az is, amikor az egyik diák levelet írt, melyben közölte, hogy elfogyott a mobilinternetje április 24-én, így abban a hónapban már nem tud részt venni az órákon és feladatot beadni.” Sok-sok kérdés megválaszolása áll még előttünk ezen a téren is.

Somogyvári Lajos

Fogyatkoznak a bárholok

Géczi János: *Szűz a gyermekkel, Szent Annával és egy számmárral.* Kalligram, 2020

Géczi Jánosnak jobban áll a líra. Bár számos regényt írt, eddigi leghangosabb irodalmi sikere, a Vadnarancsok is a prózához köthető, mégis, a vers az ő műfaja. Kevésbé van hely és alkalom az okosírásra, megcsillantani a természettudományos ismereteinek kimeríthetetlen részleteit, nyelvészkedni a mondattal és a szavakkal, mintegy megszemélyesítve azokat, amire bizony Géczi hajlamos. Ebben a kötetben alig akad ezekre példa.

„Az anyag megvan. A mondat elrontotta.”

A Szűz a gyermekkel, Szent Annával és egy számmárral című kötet számomra Géczi új arcát mutatja meg. A szerző, mármint a hűsvér ember gesztusrendszerében évtizedek óta megfigyelhető a rendszeres, rövid ideig tartó szemösszehúzás, a koncentráló, sok jót nem sejtő tekintet, amitől az ornyereg fölött bevésődnek a homlokba a ráncok. Ez a mélyre hatolási szándék, ez a rögzült gesztus mögötti megértési kísérlet, ez az elemi tanácstalanság most itt van a versekben.

Géczi János semmi mást nem akar évtizedek óta, mint szavakat találni, keresni, aztán mondani és mondani. Elmondani, leírni, ha nem leírni, akkor egy tépett plakáttal kifejezni. Ülni a papír fölött, és könyvet írni, egyáltalán, könyvekkel kibélelt szobában, könyvekből szerzett ismeretekkel felvértezve dolgozni a mondatokon. Géczinek a legfőbb menedéke volt ez, a hatalmas szövegpiramis építgetése, már-már sűrölvá a grafománt. Ez-úttal azonban másról van szó, ezek a versek (az előző két verskötet nyomvonalát követve) lecsatlakoznak erről a vonalról.

Géczi egyrészt az irodalomban nem ismeretlen és egyben megoldhatatlannak tűnő dilemmával birkózik: maga a birtokolt eszköz, a jelentést hordozó nyelv, a bársonyosra kibélelt menedéket nyújtó szavak kiüresednek, nem elég pontosak. A nyelv által az eredeti közlendő mindenképp torzul.

Másrészt itt a versek mögött valami végzetesen drámai áll. Márpedig a trauma mindig jót tesz a szövegeknek.

„Hogy van, ki jobbnak bizonyul, nem tudtam hinni, de akarni se.”

Nyilván személyes emberi tragédia is húzódik a versek mögött, talán egy szerelem el-

vesztése, a világhoz való kapcsolódási pontok tompulása, talán a kikerülhetetlen hiábavalóság, nem derül ki pontosan, de nem is fontos ez. Van valami személyesen túli, aminek a létezését érzékeli a szerző, és ehhez az érzékeléshez akar minél közelebb jutni. Van a versekben és ebben az érzékelésben valami feloldhatatlan szomorúság és tanácstalanság, ahová a nyelv nem hatolhat le, így a nyelv már nem lehet menedék, csak egy eszköz, jobb híján eszköz, amiről tudjuk, tudja (Géczi), hogy alkalmatlan a vállalásra.

A legszebb versek az első ciklusban olvashatók, különösen az évszámokkal jelöltek között. Itt Géczi védtelem. „A múltból kihulani nem lehet” – írja. A következő ciklusokban már az antik görög és római kultúrkörhöz, majd a biblikus témákhoz fordul, az egyes szám első személyt egyre többen lakják be. Egy-egy szó új gúnya – ahogy írja. Kerületi, közelíti, méregeti, tagadja, szapulja, magyarázatokat keres, és persze önreflektál.

„Mi a szörny és mi a cet benne?”

„Angyal, ha dögkeselyű vagy, lesd a dögöt.”

Akárhogy is, a szöveg mégis maga a titok, ami ugyan nem olvasható ki belőle szavak formájában, sőt éppen a mondatok azok, amik elrejtik a lényegét, mégis ott van benne a mélység, amiről valahogy szólni kell.

Géczi azt vallja, hogy a szavak a mi obeliszkjeink, ők tartják az eget. De mintha eljutna oda, hogy itt nem kérdések és nem válaszok vannak, hogy a kérdés és rá a válasz csak egyfajta megértés lehet, de a megértés elfedi az értelmet.

Martinovics Tibor

A vas mítosza

Kilián László: *A vas mítosza – Niomé II.* Kalota Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó. Budapest, 2020. Bemutató: Utas és holdvilág Antikvárium, 2020. augusztus 28.

A fa mítosza után ez Kilián László *Niomé-trilógiá*nak tervezett, mítoszébresztő (mítoszteremtő?) művének második kötete. A könyvet a szerző egy – *Csörték és játshmák* címmel meghirdetett – performansz keretében mutatta be augusztus 28-án a veszprémi Utas és holdvilág Antikvárium előtti terazon, a Művészetek Háza és Molnár Sándor antikvárius szervezésében.

A performansz játék, ami konkrét cselekvéseken keresztül próbálja a művészi metaforát – jelen esetben eszmei-irodalmi művet – közelebb vinni, befogadásra ajánlani a közönségnek. Laza szerkezetű, járulék műnem, önmagában nem definiálható, szerteágazó, önkényes könyvnyedséggel használja föl a művészetek (zene, színház, képzőművészet, irodalom) eszközeit, egyfajta, jelen időben fogant improvizáció képzetét keltő „demokratiкус spektakulummá” összerakva ezeket. Szabad és szabadosan szétrajzó kommu-

nikáció. Fölmentést ad a kánonok számonkérése alól. Hiszen nem magáról szól, nincs eszmei-esztétikai üzenete. Nem ad válaszokat, de felszerkenti a válaszok iránti kíváncsiságot. Eszköze a vállalt diletantizmus. Ez által fölmenti szereplőjét a szerepjátszás bárminő szakmai kötelme és követelménye alól.

Mindezek ellenére – vagy ezek folytán – átsüt rajta az a sejtetés, amit Hamvas Béla a játék lényegéről ír, miszerint „a játék a legnagyobb misztérium: a szellem gyöngédsége”.

Ezt (is) érezhettük Kilián László produkciójának részvevőiként.

A *Csörték és játshmák* zenés nyitánnyal kezdődik. Telemann barokk zeneszerző fúvósokra írott, pár perces művének lejátszása után színre lép Szerző-Előadó-Játékmeister, kezében „fegyverrel”, tetőtől talpig párbajtőröző szerelékben. Sisakját leemelve, a sportág szabályai szerint üdvözlí a partnert, jelen esetben a közönséget. Következik a prológ: a mítoszról olvas föl, beavatás céljával, pár mondatnyi értekezést.

Ettől rugaszkodik cselekezésbe a történés: a bemutatandó mű, *A vas mítosza* néhány fejezete részleteinek bemutatásával. De nem akárhogyan, hanem egy interaktív játék, egy sakkjátszma közös lebonyolításának keretei között. Közben kérdezz-felelek módszerrel megfejtődik (vagy nem) a mű néhány régies, tájnyelvi vagy többértelmű kifejezése, s a mellék cselekményvonalon kialakul egy újság-papír-kivágásokból összeragasztott „papírrelief”. Szerző, feladatai végeztével, beledöfi a versenypárbajtört egy virágcserepbe, jelezve, hogy mind a csörte, mind a játzsma véget ért.

Kellemes-játékosan telt el a majdnem egy óra.

Am most, amikor már a könyv egy fejezetén – nem kis intellektuális erőfeszítéssel – átcsörtettem, fölvetődött a kérdés: vajon adott-e, a szellem gyöngéd megérintésén túl, ez a valóban kellemesen családias játék a mind nyelvi, mind szerkezeti, mind eszmei-filozófiai zártságú mű birtokba vételéhez segítő – meg- és feloldó – kódot?

Vélekedésem szerint csak kismértékben – amennyiben fölkelthette a könyv iránti érdeklődést –, hiszen *A vas mítosza*, az irodalmi mű egyértelműen egy más minőségű, más eszme-halmazállapotú, nemesebb közeghez tartozik.

Tömöry Péter

Séták Veszprémben

Múltba tekintő séták 5. A sétát vezette Pátkai Ádám régész (Laczkó Dezső Múzeum) és Sebő József író, tanár, a Veszprém Megyei Irodalomtörténeti Társaság elnöke. 2020. augusztus 30.

Múltba tekintő séták 6. A sétát vezette: Márkusné Vörös Hajnalka. 2020. szeptember 20.

Az Árpád-kori Veszprémben

A vártól a veszprémvölgyi apácakolostorig tartó augusztusi séta az Árpád-kori Veszprém képét igérte. A várkapu előtt gyülekező jókora csapat pedig azt bizonyította, lesz kiknek mesélni.

Aki mesélt, Sebő József volt, a Veszprém Megyei Irodalmi Társaság elnöke. Veszprém irodalmi hagyányaiból válogatott, a honfoglalás kori legendáktól, történetektől napjainkig. Kezdve Anonymus Gesta Hungarorumától Cholnoky Jenő földrajztudós őszinte kérdéséig (Kopár, szeles vidékről van szó, kinek jutott eszébe ide várost építeni?), vagy egy másikig, amire még nem született válasz: hol is esett meg az István–Koppány csata? Egyet lehetett érteni Sebő Józseffel: Veszprém városának jelentőségét az irodalom, a művészetek írják le. Igen ám, de jön a muzeológus, Pátkai Ádám, aki leletek, okiratok segítségével próbálja a puzzle-t egy séges képpé alakítani. Felelt például arra a kérdésre, ha annak idején tényleg négybe vágták a lázadó Koppányt, hol is állhatott az a veszprémi várkapu, ahova az ide szánt testrészt kiszögezték? A belső vár kapuja lehetett a kiválasztott pont. A belső vár fala pedig ott állt, ahol a helyét a Vár utcában fehér kövekkel rakták ki.

Az építő, harcos vagy éppen nyelv-művelő, művelt és nagyon gazdag veszprémi püspökök a vár képné is sokat változtattak; az apró házas kis utcák helyébe így alakult ki a mai, palotákkal szegélyezett egyetlen utca, a korabeli történelem megismeréséhez pedig sokat adott az a jelenkori munkálat, amikor kiépítették az öt méter széles közműalagutat.

Utóbb minden kiderül, ezt példázta ez a múltba tekintő séta is. Hallottunk arról, hogy 1833-ban az a Kopátsy József püspök építtette a piarista templomot, aki maga kőművessegédként kezdte, de utóbb a lojalitásából – és a pénzből – arra is telt, hogy maga fejeztesse be az esztergomi bazilika kupoláját. Legfontosabb középkori emlékeink közé tartozik a veszprémi bazilika, a 972–996 között épült Szent György-kápolna, miként a 13. században kétemeletesnek épült Gizella-kápolna is. A veszprémi vár, amely végvári és egyházi funkciót egyként betöltött, hatalmi törekvésekről, akaratról és tehetségről me-

sél, meg némi emberi gyarlóságról, ahogy az látszik a Padányi Márton püspök által építtetett nagypréposti ház feliratán. Az irodalmi források nemes darabja Gutheil Jenő kanonok *Az Árpád-kori Veszprém* kötete, ő adta közre Szent Margit szentté avatásának eredeti tanúkihallgatási jegyzőkönyvét is. Sebő tanár úr idézett belőle, például Margit, IV. Béla veszprémi kolostorban is nevelt lánya annyira szigorúan vette apácasorsát, hogy nemcsak sanyargatta magát, de fogadalma szerint bokán felül testét nem érhette víz.

Fürdőink és gyógyhelyeink

„Amikor legutóbbi múltba tekintő sétánkról meséltem, ami a *Veszprém fürdői és gyógyhelyei* címet viselte, ismerősöm viszszakérdezett: Voltak Veszprémnek fürdői? Nos igen, gazdag a veszprémi fürdőtörténet” – hallottuk Márkusné Vörös Hajnalka főlevéltárostól, a VMH Egyesület titkárától, amikor az összegyűlt jókora érdeklődő tömeget köszöntötte a Komakút téren. Ahhoz, hogy valahol fürdő és/vagy gyógyhely létesüljön, három dolog kell: víz, igény a fürdőre és tőkeerő, hogy legyen miből fenntartani, fejleszteni a létesítményt. Veszprémben volt, van víz; a Séden folyik, annyi, hogy egykor egyszerre 14 malom dolgozott, amelyekből három ma is működőképes. Kopátsy György egykori gőz- és kádfürdőjét, ami a Komakút vizére települt, 1859–1892 között látogatták. A hatalmas épületben öt terem gőz- és kádfürdőiből (ezek valójában hatalmas fadézsák voltak) lehetett választani, ám mivel a kúthoz jártak itatni a káptalan állatait is, a két tevékenység nem fért össze egymással, a fürdő szűnt meg. Sokáig működött a későbbi közfürdő az akkori Piactéren (mai Óváros tér). Valaki a csoportból megjegyezte, hogy amikor a hetvenes években egyetemista volt, és a kollégiumban nem volt víz, ők a közfürdőbe kaptak jegyet. Rózsaszín falú, szomszédainál szerényebb megjelenésű kétemeletes épületről van szó, egyszer talán meg lehet nézni, mi maradt a közfürdőből. Vannak veszprémiek, akik emlékeznek a város kedvenc fürdőjére, a csodálatos kilátású Csomay-strandra, amit a Völgyi-lát és hat forrás táplált a vizével. Közülük három ma is „él”, a megéltőmedencéből kis tó lett, a másik három medence helyén kialakított park kedvelt sétahely. Az említett forrásokból végül a malomárokba jutott a víz, hogy a Fenyves utcai szakaszon több malmot is hajtson.

Ahol megálltunk, a Malomkert vendéglátóhely épületeinél Márkusné Vörös Hajnalka veszprémi különlegességre hívta fel a figyelmet. Itt, a Séd közelében épült a püspöki pihenőház, nem messze tőle pedig a veszprémi zsidóság rituális fürdője. Megnéztük a helyet, ahol a Tumler-malom működött, ahonnan Tumler Henrik fiával, Györggyel malomerővel hajtott vízemelőt készített, és így juttatott vizet a várba. Kis lépcsőmászás, majd le a Patak térre, ami még a múlt század elején is merőben más képet mutatott. Jókora piactér volt itt, a Gizella Hotel épülete hajdan vám- és törvénykezési helyként szolgált, boltjaiban mindenfélét lehetett kapni. Szemben vele

vendéglátóhely várta az utazókat, a túladalon pedig sokáig üzemelt a Deák-strand. Tímárműhely, kékfestő műhely, malmok, fürdőházak (például a káptalani fürdő ott, ahol a későbbi Vízvezetéki Gépház jött létre) települtek a Sédnek a Csatár-hegy felől siető ágára is, a tehetős veszprémiek pedig a Villa Medici területén korábban álló Teleky-kertben, fürdőben, étteremben múltatták az időt.

Örsi Ágnes

Krámer György kérdez

Dióssy László–Maróti Rezső–Porga Gyula. Utas és holdvilág Antikvárium, 2020. szeptember 29.

Molnár Sándor, az Utas és holdvilág Antikvárium tulajdonosa, valamint Krámer György koreográfus közös ötletéből származnak a beszélgetőesték, a *„Krámer György kérdez”* sorozat. Tavaly szeptemberben debütáltak ők ketten, és a szellemi élményre éhes veszprémiek legutóbb is azt bizonyították, hogy jöhet hideg idő vagy vírus, kíváncsiak arra, mi történik az antikváriumpódiumon?

Izgalmas estét ígért a meghívottak köre, hiszen a hivatalban lévő polgármestert és városvezetőben három elődjét invitálták egy asztalhoz, megbeszélni közös dolgaikat. Az elődök közül ketten el is jöttek, hogy Porga Gyulával és a kérdező Krámer Györggyel elevenítsék fel közös évtizedeinket a rendszerváltás előtt és azóta. Aki figyelt, rádöbbenhetett arra, hogy milyen civilizált hely is Veszprém, nem hiába a királynék városa. Időrendben Maróti Rezső, Dióssy László és Porga Gyula egészen hasonló hitvallással kezelték a szerepet, amibe őket így vagy úgy a közakarat emelte. A veszprémi polgár, aki szerencsésként az antikvárium egy üres székét foglalhatta el, vagy a vírusjárvány miatt a bolt előtt ült a kivetítőnél, mindenképpen gazdagodott. Olyanok ugyan kevesen vehettek részt, akik mindhárom vendég városvezetési gyakorlatát megtapasztalhatták, ám az összkép akkor is érdekesnek bizonyult, ha csak egy-egy évtizedet „morzsoltak” el eddig felnőttként Veszprémben. A rendkívül sokoldalú Maróti Rezső elmesélte a felső pártvezetéssel rivott harcait a veszprémi víz szükségéses rekonstrukciója érdekében. Dióssy László a vár alatti utcák rehabilitációját említette sikerként – bár megjegyezte, kár, hogy még mindig vannak foghíjak. Porga Gyula legnagyobb közös sikerként az Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerését említette, hozzátéve, hogy a veszprémi ünneplés nem lesz esettanulmány, erőlködve létrehozott fejlesztések halmaza, amiket majd nagyon nehéz lesz a hétköznapokban működtetni. Veszprém és a Bakony-Balaton térség arra

kapott esélyt, hogy közösségként fejlődjön, lehetőségeiből kihozza a legjobbat, és azt vendégeinek be is mutassa – ha már egyszer a cím elnyerésével bekerültünk az EKF-városok rangos társaságába.

Az eredmények mellett szóba kerültek a kudarcok is; mindhármán sajnálattal beszéltek a tipikus magyar mentalitásról: városvezetőként akármilyen sikeres éveket tudhat maga mögött valaki, ha a következő választáson nem ő lesz a nyertes, bukott embernek számít. Ezzel merőben ellentétes a nyugati gyakorlat; a közösséget végzett munkát nem csak a sorsválasz-

tó döntés ismerik el a városlakók. Az egymáshoz intézett kérdésekre adott válaszokból, a nyitva hagyott mondatok befejezéséből a hallgatóság tapasztalhatta, milyen humorral, aprólékos tudással rendelkezik a három meghívott vendég. Természetesen nem maradhatott el az Európa Kulturális Fővárosa projekt állásáról való eszmecsere sem. Kiderült, hogy Porga Gyula, mint a vendégváros Veszprém polgármestere, a vasútállomás és környéke állapotát tartja a legaggasztóbbnak, viszont vigasz az, hogy városunk a Modern városok programban is érintett, így van remény arra, hogy 2023-

ban a vonattal érkező vendég is azt láthatja majd, hogy szép, jó helyre érkezett. Szerinte Veszprémben valóra válnak az álmok, hiszen minden, ami a városban megvalósult, itt született, nem kellett ötletszinten sem importálni semmit. Itt sikerült megkérdezni a polgármestert arról, hogy milyen jövő vár a Veszprém értékes örökségét számon tartó kiadványokra, például a *Veszprémi Szemlére* vagy a *Séd* folyóiratra? Tetszett a válasz, hogy mindegyik számíthat a támogatásra – az eddigi szinten.

Örsi Ágnes

Elkezdődött 2023

Filmpiknik. Veszprém–Balatonfüred, 2020. szeptember 3–5.

Számunkra egy kicsit elkezdődött 2023 – fogalmazta meg a szervezők nevében Navracsics Tibor, az EKF program kormánybiztosa az első Veszprém–Balaton Filmpiknik megnyitóján a Szentháromság téren, a Valan című nyitófilm előtt. Igen, a veszprémieknek is elkezdődött kicsit 2023, és ígéretesen jól kezdődött!

A *Filmpiknik* iránti érdeklődés jól mutatta, hogy a magyar film és nézője szerencsésen találkozott össze Veszprémben – és valószínűleg Balatonfüreden is. Jó ötletnek bizonyult Balatonfüred hozzákapcsolása az eseményhez, megerősíthették ezt az ideérkező filmes vendégek csakúgy, figyelem irányítása a közönségüket nehezebben találó műfajokra (kisjátékfilm, dokumentum stb.), és nem utolsósorban fórum biztosítása a filmes szakmának, de legfőképp szakma és közönség találkozásának megteremtése – fogalmazta meg több ízben is Can Togay, a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projekt művészeti és kreatív igazgatója. A megnyitón Porga Gyula polgármester felidézte, hogy 1971-től 1990-ig Veszprém volt a népszerű tévétalálkozó helyszíne, így szakmai előzménye is van az eseménynek.

Filmpiknik: izlelgetjük, kóstolgatjuk a kifejezést. Izgalmas, játékos, blikkfangos – használatban van még egyáltalán ez a kifejezés? –, kicsit elfedi, hogy a rendezvény fajsúlyosabb, mint a neve után gondolnánk. A fesztivál célja a magyar film kapcsolatának javítása a nézőkkel, figyelem irányítása a közönségüket nehezebben találó műfajokra (kisjátékfilm, dokumentum stb.), és nem utolsósorban fórum biztosítása a filmes szakmának, de legfőképp szakma és közönség találkozásának megteremtése – fogalmazta meg több ízben is Can Togay, a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projekt művészeti és kreatív igazgatója. A megnyitón Porga Gyula polgármester felidézte, hogy 1971-től 1990-ig Veszprém volt a népszerű tévétalálkozó helyszíne, így szakmai előzménye is van az eseménynek.

Mikor kezembe vettem a VOX magazin szeptemberi számát, és a *Filmpiknik* kétoldalas hirdetésével találkoztam, azt gondoltam: nagyszerű, így is kell. Ha nagyszabású rendezvény készül, hírül kell adni országnak-világnak. Elsősorban nyilván a helyi nézőkre épít az esemény, de ahogy majd 2023-ban kell, úgy már most is gondoltak – nagyon helyesen – a propaganda országos kiterjesztésére. Volt egyórás beszélgetés a Kossuth rádióban, és több országos tévé és rádió hullámhosszán is találkozhattunk a rövid reklámokkal. Még a *Ridikül* magazinból is az ismerős mályva(?) színű hirdetés mosolygott vissza! Készült a látható filmekből összevágott reklámanyag, volt persze szponzorált hirdetés is a vetítések előtt, és reklámspot rádiókban. Született honlap (filmpiknik.hu), korrekt, akadálymentesített, ám kicsit még szűkszavú, kevésbé informatív. A „Rólunk” ablakban csupán pár mondat szól arról, hogy a *Filmpiknik* az EKF projekt első sajtó rendezvénye. Jó lett volna itt megismerkedni a főszerzőkkel, Muszatics Péterrel, Can Togayjal, a stábtaggokkal. A befogadás persze enélkül is megtörtént, első perctől látható volt, hogy a város örömmel fogadta az eseményt! A helyi média is minden szinten felsorakozott: sajtó, televízió, rádió, internetes portálok, mindenhol értesülhettünk a készülődő programokról. Voltak azért apró gikszerék, ha csak nem szándékos „gerillaakció” volt a helyi rádió spotjában a *Vad erdők, vad bércek* filmcím mulatságos elszólása vad bérencekre. Azért ezt érdemes lett volna javítani! Hangsúlyosan jelent meg az esemény a helyi sajtóban is, bár két esetben is a programfüzet-től eltérően közönségtalálkozóval hirdettek olyan vetítést (A ta-

nítványok, *Vad erdők, vad bércek*), ahol nem követte beszélgetés a bemutatót. A műsorfüzetet jó volt kézbe venni, forgatni, jól használható, értékes kiegészítőnek bizonyult.

Tetszett, hogy a szervezők választottak „arcot” (László Panna színésznő) és házigazdát Till Attila személyében a rendezvényhez. Tilla mindig főnyeremény, bár könnyed, szórakoztató oldala mellett kevesebben ismerik elmélyült, felelősen gondolkodó filmes személyiségét. Ezért talán érdemes lett volna jobban kihasználni ittletét, és beszélgetni vele filmjeiről (akár vetíteni is bármelyiket)!

A Magyar Mozgóképzemlére az alkotók 114 2019-ben készült filmet neveztek (de jó még leírni is, hogy ennyi film elkészült egy év alatt, volt köztük animációs, kisjátékfilm, dokumentum-, ismeretterjesztő, nagyjátékfilm és tévésorozat). Az előzsűrik 50 munkát választottak a versenybe, s a 2020-ban díjazott alkotások zömét láthattuk is a *Filmpiknik* programjában, kiegészítve felújított, régebbi magyar sikerekkel, fontos filmekkel. (Balatonfüreden volt is egy beszélgetés régi filmek digitális megújítását végző szakemberrel.) Helyet kaptak a válogatásban gyermekeknek szóló filmek, dokumentum- és ismeretterjesztő filmek, rövidfilmek és animációk a nagyjátékfilmek mellett. Nagyon csábító volt a kínálat! Ezzel együtt Veszprémben nem láthattuk Rófusz Ferenc díjazott animációját, *Az utolsó vacsorát*, és a filmkritikusok által legjobb dokumentumfilmnek tartott *Lili* című filmet sem. Óhatatlan, hogy egy időben több helyen is szívesen lettünk volna, de a fesztiválok már csak ilyenek: dömpingben követik egymást a jobbnál jobb események. Ebből fakadt az a probléma is, hogy rendre kevésnek bizonyult az idő a közönségtalálkozó beszélgetésekre, mert jött a következő vetítés. Talán érdemes lenne meggondolni a későbbiekben, hogy az érdeklődőket egy másik terembe invitálva kicsit tovább, mélyebben lehessen beszélgetni a látottakról. Kevés idő maradt a *FOMO* után, Szabó Réka nemzetközi figyelmet is kiérdemlő (*A létezés eufóriája*) munkájával kapcsolatban is bőven lett volna miről beszélgetni. A térségünkben, helyi szereplők sokaságával forgatott *Magdolna* film bemutatójára teljesen megtelt a Hangvilla nézőtere, de a végén csupán egy „élő stáblista” színpadi felvonulására maradt idő. Szeptember 4-én pedig nem tűnt szerencsésnek két – nagy érdeklődésre számot tartó – film (*Akik maradtak*, *FOMO*) közönségtalálkozóval hirdetett, szinte egyidejű vetítése.

Sorjázta az események, de kihasználatlan maradt a szombat délelőtt. A *János vitéz* mellett milyen jó lett volna a késő éjszakra kerülő filmeket (például *Guerilla*, *Apró mesék*) vagy a csütörtök délután – sokaknak munkaidőben – az Expresszóban vetített kisjátékfilmeket s a *Piedonét* újra műsorra tűzni ekkor! Nagyon meglátott a nézőszám a 22.30-as vagy 23 órai kezdés is. Ez az időszá-

nem túl közönségbarát. Térben is szét lehetett volna húzni a programsorozatot: még több veszprémi helyszínt – és ezáltal még több érdeklődőt – bevonni az eseménybe. Talán lehetett volna vetítés – közönségtalálkozóval – az Agórában. Nem árt, ha a vendégségbe érkező filmek is többet látnak Veszprémből. Vagy a megyei könyvtár és földszinti galériája, a színház, a múzeum: biztosan szívesen otthont adtak volna egy fotókiállításnak vagy filmes alkotó, filmes szaklap bemutatkozásának! Ahogy jó ötlet volt a *FOMO* megtekintése után a kerekasztal-beszélgetés a Pannon Egyetemen az Északi Szomszédok Nyugdíjas Szövetkezet szabadegyetemén.

Nem lehetett panaszunk a technikára, a helyszínekre, a hang és fény rendben volt, élvezetes volt a Szentháromság téren igazi „nagy vásznon” nézni a filmeket! (Az Expresszóra nem jutottam el, más helyszínre csábítottak a filmek, és egy kis covidos félelem is bujkált bennem a fiatalok esti szórakozóhelye kapcsán.) Rendszerben voltak a külsőségek, az egységes arculat, volt fényfésítés a várban és vörös szőnyeg a Hangvilla előtt. Fontos elemek az összképben.

A vendéglátásra is gondoltak a szervezők: hangulatosra, egyedire sikerült az Óváros tér arcát formálni; mindazok, akik a vetítések után egy jó borozgatásra, beszélgetésre vágytak, találhattak maguknak kedvükre való helyszínt. Mindhárom nap koncertek színesítették a programot.

A *Veszprém–Balaton Filmpiknik* szervezése profi munka volt, amit a nyolcezer látogatói statisztika is igazol. Természetesen a nézőszám alakulásában az ingyenesség is nagy hangsúllyal szerepel. Veszprém filmbarátai ismét megmutatták, hogy sokan vannak, komoly elvárásokkal, jó filmes ízléssel várják a nekik szóló eseményeket. Érdemes számolni velük! Bizonyára a szervező stáb is sok tapasztalattal gazdagodott, mi nézők pedig jó szívvel emlékezünk az első magyar *Filmpiknikre*.

Káel Csaba filmügyi kormánybiztos a producerek és forgalmazók balatonfüredi konferenciáján záróbeszédében úgy fogalmazott: „szeretnénk, ha a *Filmpiknik*nek köszönhetően Veszprémben egy magyar Cannes születne!”

Farkasné Molnár Csilla

Magdolna

Magdolna (játékfilm). Rendező: Buvári Tamás. Operatőr: Tóth Zsolt.

A zenéjét Szirtes Edina Mókus szerezte. A gyermek Magdolnát Buvári Villó, a fiatal Magdolnát Nagy Katica alakítja. A filmet a Szeretfilm közösség készítette és forgalmazza.

Filmpiknik. Hangvilla, 2020. szeptember 4.

Bódi Mária Magdolna 1921-ben született Szigligeten. Rövid életét Veszprém megyében, a Balaton közelében élte, legutolsó lakhelye Litéren volt, ott halt meg 1944. március 23-án. 1945-ben az akkori veszprémi püspök, Mindszenty József kezdeményezte a Szentszéknél Bódi Mária Magdolna szentté avatását, de az akkori jegyzőkönyvek elkallódtak. 1990-ben Szendi József püspök indította újra Bódi Mária Magdolna szentté avatásának ügyét.

Bódi Mária Magdolna uradalmi cselédek közt élt, szegény sorú szülei nevelték két fiútestvérrel együtt. Hamar elköteleződött Krisztus követése mellett, jó képességű gyermekként autodidakta módon, a köveskáli tanító és a szentbékállai plébános segítségével tanulta a teológiát. Korán, saját elhatározásból tevékenyen is segítette a környezetében élő, nála is nehezebb sorsú embereket, később fűzfőgyártelepi munkáslányként vallásos életre tanította a vele együtt dolgozó lányokat, a háború idején ápolóként is tevékenykedett. Bár szép arcú, jó természetű lányként számtalan udvarlója akadt, szüzességi fogadalmat tett. A háborús körülmények között nehezen megoldható problémának tűnt, hogy kolostorba vonuljon, mert édesapja, aki hivatalos magyar papírok nélkül élő külföldi menekült volt, nem vehette feleségül Magdolna édesanyját, így ő törvénytelen gyermeknek számított. Bódi Mária Mag-

dolna, talán lehet úgy fogalmazni, hasonlóan Lisieux-i Kis Szent Terézhez, a hétköznapi egyszerűség szent életét élte.

Buvári Tamás *Magdolna* című filmje két életszakasz folyamatos váltogatásával villant fel képeket Bódi Mária életéből. Utolsó napjai történései közben emlékszik vissza gyerekkori emlékeire. Ezekből az emlékekből ismerhetjük meg Magdolna „csodatételeit”, például az első jelenetben, ahogy ébredés után, mosakodás közben a lavórban kavargó víz láttán megérzi, hogy a közelben valaki éppen fel akarja akasztani magát. Látjuk a tizenéves lányt, amikor persellyel adományt gyűjt egy gyermeknek, akit szülei halála után nagyszülei nevelnek olyan szegény körülmények közt, hogy nincs pénzük unokájuk felöltöztetésére. Biztató szavakat hallunk a kislány szájából, mellyel a kétségbeesett felnőtteket is meg tudja nyugtatni. Az érettebb Magdolna a front közelében a

gyárba menekült emberekben tartja a lelket, tevékenyen segít a betegek ápolásában, szülő asszonyt nyugtatgat, szervezi az újszülött megkeresztelését, kitartásra buzdítja az elkeseredetteket.

A fekete-fehér film erőteljes, szép képi világában inkább csak felsejlenek az események, néha utalásszerűen látjuk a főszereplő életének legfontosabb pillanatait. A képek gyakran jól komponált fényképekhez hasonlítanak, fontos a táj és a lerobbant épületek. Kéves jelzéssel, egyszerű eszközökkel, a paraszti élet kellékeivel (balta, vágott fa, szoba berendezése, szekér, ló, kasza) átélhetővé, rögtön érthetővé válik a környezet. Ebben a környezetben a keresztény hit jelképei jelennek meg, szépen jelzik, hogy az egyszerű emberek hétköznapi tevékenységei közt ezek a jelképek mennyire az élet legfontosabb tartozékai voltak. Rögtön a film elején kis kivágott képben egy aratást mutató archív filmrészlet mintha maga is a fényképszerűsége utalna, azt a szándékot érezzük, hogy a film realitásra törekszik – legalábbis a környezet bemutatása tekintetében –, egyfajta dokumentarizmusra. A búza (élő kenyér – a keresztény vallás egyik legfőbb jelképe) később majd egy zsákból folyik, a szekeres nem veszi észre. Magdolna tenyerével fogja fel a kipergő szemeket, majd figyelmezteti a parasztot a sérült zsákra. A kezével megmentett gabonát egy barlangban élő, ágból babákat készítő különös embernek adja, cserébe a babakért, amiket majd továbbajándékozik. De a búza, az élet, a krisztusi feláldozott élet képzetkörének felidézéséhez tartozik az a jelenet is, amikor szegény gyerekeknek enni visz, és megéri a kenyeret, amit átad nekik.

A második archív felvétel egy szüreti jelenetet mutat, és egy kisgyermeket szüleiivel. A szülő is fontos a keresztény szimbolikában, Jézus példabeszédeiben is szerepel, az életet jelenti, majd az utolsó vacsora fontos cselekedetében, ahogy a kenyeret testeként adja a tanítványoknak, a bort vérekként ajánlja értük – nekik.

Rögtön megragadja a képzeletet az első jelenet kezdetén az ablakokon beáramló fény. A néző ekkor még nem tudhatja, hogy ez ritka csoda, figyelemfelkeltő pillanat, hiszen a későbbiekben a sötét tónusok uralkodnak majd.

A szimbólumok közül a víz is hangsúlyos helyzetekben jelenik meg. Először a lavórban lesz fontos a jelenléte, nemcsak a reggeli tisztálkodás (megtisztulás), hanem az első csoda révén is, itt jelenik meg a víz fodrozódásában a látomás, amiből Magdolna tudja, hogy valaki bajban van. Úgy tűnik, a környezete már megszokta ezeket a figyelmeztetéseket, mert nem vitakoznak a kislánnyal, hanem rögtön indulnak, hogy megállítsák az öngyilkost. Később a kútból kell hozni a vizet, amihez a háború idején, állandó robbanások közt, ágyúdőrejben, a biztonságot nyújtó menedékhelyről kell kimenni, hogy legyen mivel csillapítani a szomjúságot és mosni a sebesülteket. Magdolnában van csak elég bátorság ahhoz, hogy ezt megtegye.

Megjelenik a lilium is (a középkori szentek jelképei közt a szüzesség szimbóluma) – a gyermek Magdolna viszi a kezében, egy ideig a vállára vetve. Többször is látjuk a keresztet, különböző helyzetekben, legbeszédesebben talán akkor, amikor a háború idején Magdolna meglátogatja megkeseredett nagynénjét, akinek hitevesztését kalappal letakart feszület jelzi. Ugyanígy a templom is fontos helyszín a filmben. Látjuk kívülről is, amikor a gyermek Magdolna egyedül körbejárja, majd később a szülei is megkerüli, de látjuk belülről is, amikor az iskolai színjáték bemutatójának utolsó jelenetét nézzük végig.

Hangsúlyos szerepet játszik a filmben a Balaton-felvidéki táj. A gyermek Magdolna életét gyakran ebben a tájban mutatja be a rendező. Ehhez képest romos gyárépületeket és kopár, még ki nem zöldült kora tavaszi udvart látunk, amikor Magdolna, halá-

la előtt, visszatér a szüleihez. A szép tájat láthatjuk még egyszer, megnyugvasként Magdolna halála és kislánykori látomása után.

A film atmoszférája alapvetően nyomasztó. Mintha a rendező végig ebben a hangulatban akarna tartani minket, hogy jobban örüljünk, amikor kisüt a nap (ha jól emlékszem, egyszer láttam napsütötte tájat, ebben gyalogolt örömmel a gyermek Magdolna), és a szereplők nagyon ritkán mosolyognak. Ezt a borongós, kicsit ijedt hangulatot a remek zene is jól szolgálja. Egyszerű eszközökkel szólal meg, néha egyetlen hangszeren, és annyira természetesen illeszkedik a képekhez, hogy megkomponálnak tűnően élnek együtt vele az emberi munka hangjai, a természeti zajok, a madárdal, de még a háború ijesztő robbanásai, moraja is.

Ha csak a film képi világát nézem, a szentek életét elbeszélő középkori freskók jutnak eszembe, ahol egyetlen felületen egymás mellé festik a szent életének legfontosabb jeleneteit. Méretével is uralkodik a szent alakja a többi, kisebbként megjelenített szereplő között. Elképzelhetőnek tartom, hogy ez tudatos rendezői törekvés volt. Viszont ha összehasonlítom a freskókat a szentek életét lebilincselően, gyakran bájos naivsággal elmesélő legendákkal, a film nem képi eszközeinél már nem érzem ilyen erősnek a párhuzamot. A jól komponált képek is fárasztóvá válnak egy idő után, ha nincs érezhető ritmusváltás. Hiába voltak jól indokolható idősíkváltások, a tempó alig változott, a filmet utolsó harmadában már vonatottan éreztem. Nem szeretek film közben megijedni, de itt kimondottan örültem a három hirtelen hangos robbanásnak (meg is ijedtem), mert kizökkentett a nagyon egyforma hangulatból.

A vonatottságot nagymértékben a szereplők hasonló beszédmodora okozta. A legtöbben rövid, nem életszerű szövegeket mondtak, egyfajta riadt komolysággal, sokszor alig lehetett hallani őket. A fantasztikus, jó értelemben vett látomásos képességbe nem illeszkedtek bele szervesen. Hiányzott a színészvezetés. Pedig szerethető szereplők voltak, igazán fontosnak tartom, hogy helybéli, Veszprém környéki gyerekek, fiatalok megismerhetik a filmkészítés rejtélyeit, hogy amatőrök kapnak kicsi, de fontos pillanatokat egy ilyen nagyigényű alkotásban, de a színészi munka tekintetében mintha magukra maradtak volna.

Ettől a riadt komolyságtól Magdolna alakja is szürke maradt, pedig Buvári Villó és Nagy Katica személyisége is elhitethetővé tette volna a hétköznapi megszépítő lány alakját, de így nem derült ki számomra a különlegessége, a visszaemlékezésben leírt tettrekészsége, jó kedélye. Talán a többi szereplő dicséretei, még csípős megjegyzései is megaranyozhatták volna, de a tanító és a pap megszólalásai is inkább esetlenek, papírízűek voltak, amikor dicsérték.

Ettől eltekintve hálás voltam Buvári Tamásnak, hogy Bódi Mária Magdolna életének megidézésére nem a hollywoodi látványos filmnyelvet választotta (mint az utóbbi időkben készült, túlzásaik miatt nehezen nézhető, szentekről szóló filmek alkotói teszik), hogy nem akarta mindenáron bombasztikusan vizualizálni a csodát – ezért válik igazán erőssé a film befejezésénél egy részét a szinte banális egyszerűségében sokkoló gyilkosság, ami ennyire lecsupaszítva dokumentum hűségűnek tűnik, másrészt hogy ezután visszaugrunk az időben, és a film zárásaként jelenik meg az egyetlen vízió, amikor Magdolna kislányként, éjszakai ima közben, mintha a Getsemáne-kertben lenne, meglátja majdani önmagát a keresztben. Még fájóbbá teszi ezt a pillanatot, hogy megértjük: Magdolnának a látomás után közlő vértanúságának tudatában kellett élnie az életét.

Kovács Gáborján

Legyen egy bármely szempontból megragadó személyiségű emlős, egy vagy több, az intimitásig 0–24 órában rejtve bekamerázott élettér, megfigyelés messziről – levegőből, víz alatt, télen, tavasszal, ősszel, nyáron –, legyen egy globális narratíva, amelybe szépen beilleszthetőek a mellékszereplők, a kis és nagy drámák, az élet és a halál.

Csúcsragadozók

Vad erdők, vad bércek – A fantom nyomában.

Rendező: Mosonyi Szabolcs.

Filmpiknik. Hangvilla,

2020. szeptember 5.

Az eddig mondottak szólhatnának kizárólag az emberről, „a mások életé”-ről – kicsiben és nagyban. Mennyivel barátságosabb, ha a GoPro kamera, a drón, a tele- és makroobjektív, a video-scope, a stream kamerarendszerek a bolygón még – és egyelőre – élő állatokra, növényekre és sem állat, sem növény társainkra (például a nyálkagombára) figyelnek, és érdekességeket, korábban soha nem látott pillanatokat, új ismereteket, üdítően ember nélküli tereket és történeteket keresnek, szórakoztatva és tanítva azokat, akik nézik mindezt. A természetfilm persze az emberről (is) szól: a kíváncsiságáról, kitartásáról, sziszifuszi munkájáról, technikaörömről, kaland- és sikervágyáról, felfedező lelkesedéséről és egójáról. És az esetek nagy többségében a főlénnyel, amellyel megragadja, szerkeszti és értelmezi tárgyát.

A magyar természetfilm múltja és jelene kivételesen gazdag, tele van invencióval, kutatással, sokszínű szaktudással és találmányokkal, varázslással, poézissel, elkötelezett, szenvedélyes alkotókkal, „vérrel, verítékekkel és gyötrellemmel” (Györfy Iván) és számos díjazott, újító, külföldön is elismert, sokszor szinte a semmiből, minimális finanszírozással készült filmmel. Az első egész estés színes természetfilm is magyar: a *Vadvízország*, Homoki-Nagy István 1951-es rendezése. Akit érdekel egy felhangos összefoglalás, nézze meg *A természetfilm magyar találmány?* című Lerner János-alkotást.

Mosonyi Szabolcs és Bagladi Erika koncepciózus, már most gazdag életművet felmutató, elsősorban ismeretterjesztéssel, természetvédelmi projektekkel foglalkozó sikeres természetfilmek. Jó érzékkel folytattak egy megkezdett utat (*Vad Magyarország: A vizek birodalma*; rendező: Török Zoltán, operatőr: Mosonyi Szabolcs), nagyvonalú eleganciával mutatják be hazánk karakteresen különböző tájait s azok honos lényeit (*Vad Szigetköz – A szárazföldi delta, Vad Kunság – a Puszta rejtett élete; Vad Balaton*) sokéves forgatási folyamatok eredményeként, méltón, gyakran nagy vásznon, a moziban. A sorozat legutóbbi – valószínűleg utolsó – része a *Filmpiknik*en bemutatott, a 2020-as szemlén a legjobb ismeretterjesztő film díját elnyerő *Vad erdők, vad bércek – A fantom nyomában*. E testvérfilmek valóban sok szempontból rokonok. Általában van narrátor, aki barátságos, határozott nyugalomával uralja a láthatót és hallható, érzelmileg „biztonságban tartja” a nézőket, folyamatos tanító értelmezését a hétévesek is nagyjából megérthetik. Bevált megoldás az is, hogy egy kiemelt, jólesően antropomorfizálható faj a „főszereplő” (a hód, az aranysakál vagy a hiúz), kisebb-nagyobb „sztorik” születnek, meghatározó az ősi érzetű zene zengése, sírása, zúgása, pengése (Mátyás Attila Merkaba), az évszakok linearítása mint kohéziós eszköz és folyamatára működik, nyilvánvalóságok, képi és motívikus közhelyek és mehökkentő, friss vagy éppen gyönyörű részletek, ínycs, izgalmas technikai megoldások váltakoznak. A *Vad erdők, vad bércek*

továbblépett a fikció felé, címe játékfilmes műfajokat – kalandfilmet, thrillert – idéz, a dramaturgia akciójelenetek késleltetésére épül, a szerzői nézőpontok, a lassú kameramozgás, a zene hangsúlyai a fantomhoz visznek közel, az ő megjelenését készítik elő, aki ugyan inkognitóját már a fülszövegeknek, előzeteseknek és a plakátoknak köszönhetően elvesztette, azonban lényének titokzatosossága túléli a filmet. A stílus közben vissza-visszavált az ismerős természetfilmes beszédmódra, s az élőhely számos lakójának élete kínál kalandos vagy hétköznapi kérdéseket, témákat: miért néznek ki a körszájú ingolák együtt úgy, mint egy fura polip? Hogyan és miért háborúznak a kisasszony szitakötők? Miképp zajlik a gombák kreatív szaporodása? Kicsi létere ki ugrik 4–5 métert, és ki pacsmagol túlhan?

A sorozat már említett részei vagy Mosonyiéék egy másik alkotása, a *Tiltott zóna – harctéren a vadvilág* az alapvető hasonlóságok ellenére mintha árnyaltabban, nagyobb szabadságfokkal beszélne. Korábbi testvéreihez képest a *Vad erdők, vad bércek* talán nagyon is lekerült, közönségbarát, „lélegzetelállító képekkel” teli látványos film, amely mintha túl magabiztosan sugallná, hogy a nem emberi lények – bármik, bárkik is ők – élete kizárólag a születésről, táplálkozásról, szaporodásról és halálról szól. Szívesen elhagynám a narrátort (nem Varga Gábor teljesítményének szólna), hogy csak a képek beszéljenek hangokkal, zörejekkel. Talán bonyolultabb lenne a lenyomata, tükröződése a bonyolultnak.

Kárpát-medencei világunk egyik relatív csúcsragadozója tehát visszatért az Északi-középhegység erdeibe, a vadonba, melynek minden négyzetcentiméterén ott van – az ember.

Vonderviszné Kapor Ágnes

Balatonfüred lesz a magyar Cannes?

A filmügyi kormánybiztos szerint Balatonfüred ideális helyszíne lehet a magyar filmpremiereknek, és akár egy cannes-i szerepet is betölthet a jövőben. Káel Csaba szökési kísérletnek tartja a *Filmpiknik*et, hogy elhozzák Budapestre azokat a legfrissebb magyar filmeket vidékre, amik rólunk, az életünkről szólnak.

Kertmozi volt a Tagore sétányon. Telt házzal vetítették a balatoni helyszíneken rögzített Bujtor-klasszikust, *A Pogány Madonnát*, amit megelőzött egy huszonegy perces dokumentumfilm Balatonfüredről. Az 1985-ös felvétel kellemes hangulatú, vidám pillanatokat és a város jellegzetes épületeit, tereit rögzítették: vitorlások szántották a vizet, úttörőzenekar vonult az utcán, bort kóstoltak a pincében, és kihirdették az Anna-bál szépét. Tóth Barnabás *Akik maradtak* című filmje – ami nemcsak a legjobb játékfilmnek járó Magyar Filmdíjat kapta meg, hanem az Oscar-díj tizes szűkített listájába is belefért – szintén szabadterre került, a Balaton Moziban pedig a *FOMO* vitte a primet, annak a László Pannának a főszereplésével, aki a *Filmpiknik* arca is volt egyben.

A veszprémi és füredi helyszíneken összesen negyven magyar filmet vetítettek. Egy részük mindkét városban jelen volt, míg másokat csak egy-egy helyszínen lehetett elcsípni. A rétegfilmnek számító *A báró hazatér* című dokumentumfilmet például csak Füreden játszották, ráadásul este tizenegykor, mégis jutott rá nézői figyelem. Breier Ádám alkotása egyszerre volt portré és költői dokumentumfilm, ami nemcsak a világhírű író, Krasznahorkai László életművére, de az emlékezés folyamatára és a film készítésének körülményeire is játékos módon reflektált.

A magyar tengerről szóló, az ötvenes évek hangulatát idéző filmválogatást is hol máshol mutathatták volna be, mint a Balaton partján. A Filmarchívum komoly gyűjteményt őriz azokból a filmfelvételekből, amelyek a Balaton változatos arcát, városainak sokszínűségét és halászatának látványos sajátosságait örökítették meg. Az alkotások műfaja legalább annyira változatos, mint maga a téma. A ritkán látott propagandafilmekből érdekes kép rajzolódott ki a magyar tömegüdülés fejlődéséről, az ismerős helyszínek és a régi strandszerek pedig sokakban felejthetetlen emlékeket ébreszthettek.

A Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum jóvoltából egy 1961-es történelmi dráma mozipremierje is a *Filmpiknik* füredi helyszínre került: a digitálisan restaurált *Katonazenét* először 2020. szeptember 4-én láthatta a Balaton Mozi közönsége. Az egyik legelső színes, szélesvásznú magyar filmet Marton Endre rendezte, az operatőre pedig az a Hildebrand István volt, akit az előzetes

tervek szerint a bemutató előtt köszöntöttek volna, ám a 91 éves operatőr nem tudott részt venni a füredi vetítésen. A Kossuth-díjas művész nevéhez köthetők többek között olyan klasszikusok, mint *A kőszívű ember fiai*, az *Egy magyar nábob*, a *Kárpáthy Zoltán*, a *Psyché* vagy *A pogány Madonna*.

Szintén csak Füreden volt látható a *Szép csendben* című film. Az elsőfilmes Nagy Zoltán érzékeny drámája nem a megszokott módon dolgozta fel a szexuális zaklatás témáját, ugyanis vádirat helyett kérdéseket tett fel, valóban szépen, csendesen.

A Tagore sétányon tartott záró vetítés előtt Káel Csaba úgy fogalmazott: fontos bejelentés előtt állnak, ugyanis előrehaladott tárgyalásokat folytatnak Veszprémmel és Füreddel. Nagyon szeretnék, hogy a filmek jelenléte megmaradjon ebben a régióban, Füred pedig egyfajta cannes-i szerepet töltsen be a jövőben.

Mórocz Anikó

Jó egy hete minden reggel, ahogy a busz felkapaszkodik velünk a Hangvilla előtti dombra, mindkét kisfiam ugyanazzal az izgalmal jelenti be fennhangon, s tekintet nélkül az efféle rendbontáshoz egyébként nem szokott, álmosan pislogó utazóközönségre: „Anya, anya, nézd csak, ott az a hely, ahol a mesék életre kelnek!”

Fenntarthatóságtól a kufli-kupacig, kortárstól a folklórig

XVII. Meseesztivál a Kabóca Bábszínház szervezésében.

Séd, 2020. 3. sz., 40. old.

Köztudomású tény, hogy a 4–6 év közti gyerekek olykor igen sommás összeggérekre ragadtatják magukat, ezúttal viszont úgy hiszem, éppen fején találták a szöveget. Hiszen a bábjáték a mesemondás olyan valóságosabb formája, amelyben a báb mintegy plusz közvetítő eszközként a gyermeki fantáziavilág felé, még inkább azt segíti, hogy a gyermek maga is belehelyezkedhessen az adott mese univerzumába. A Kabóca Bábszínház szervezésében megrendezett XVII. Veszprémi Meseesztivál pedig éppen ezt a misztériumot vitte ki az utcára a nagyközönség elé.

Már maga a helyszín is igazi mesevilágot idézett meg az „építkezési játéktér” mellett, a hatalmas, színes körforgókkal s a fákról lógó, polipszerű lények szélfúttá szalagkarjaival is, melyek között Az Óriás mesék gólyalás főhőse szintén otthonosan lépkedhetett, jökedvre derítve minden arra járó. A szervezés egyik legfőbb erénye éppen az volt, hogy nem preferáltak egyetlen csoportot, s a programok legtöbbje egyformán nyújtott jó szórakozást a közönség apraja mellett még a nagyjának is. Kifejezetten az utca sokféle népének szánt előadás például a Tintaló Társulás *Horgászni tilos* című, több értelemben is szellemes darabja, melynek egyetlen bevallott célja a nevetetés – és amelyet, tegyük rögtön hozzá, ezúttal is maradéktalanul elért. Ugyanebbe a korhatár

nélküli kategóriába sorolható a *Volt egyszer egy...* című egyszemélyes produkció, mely olyan magas művészi igényességet képvisel nem csupán a színészi játék, de vizuális élmény tekintetében is, hogy gyermeket-felnőttet egyaránt magával ragad. Megint más típusú, ám hasonlóan látványos előadás a *Perdül* című kortárstánc produkció, melynek előadója egyetlen szál piros rózsát – mintegy a női lét princípiumát – személyesítve meg, a zene és a tánc szimbolikus nyelven meséli el saját, időtlen történetét.

De más tekintetben is rendkívül színes mesevilág tárult a közönség elé; mintha a szervezők feltett szándékuk szerint is egyszerre akartak volna teret adni a lehető legtöbb alkotói trendnek. A *Mimó és Csipek az erdőben* című mesejáték hősei például rögtön a fenntartható gondolkodás alapértékeit sajátították el a gyerekekkel. Nem kizárt, hogy több szülő is hálás szívvel gondolt vissza arra a patakklakó potykára, amelyik a „zuhanyozás vs. kádban fürdés” örök és drámaian súlyos vitatémáját tisztán lelkiismereti kérdéssé változtatta át minden, napi szintű elkoszolódásra hajlamos lurkó fejében.

Újabb, teljességgel tanulságmentes övezetet jelentett szombat délelőtt a kuflik és varázsgombák lakta, valóban kissé pszichedelikus történeteket felvonultató, elhagyatott rét világa. Dániel András nagy sikerű gyerekkönyvsorozatának történeteit eleve sokkal inkább tarthatnánk a hagyományos varázsmesék paródiájának, melyekben nincsenek igazi veszélyek vagy megoldásra váró

feladatok, csupán elbagatellizált próbatételek és kókler segítők, no meg a bájosan oktondi kuflik, akik egy-egy „kalandos nap” végén éppúgy visszaheverednek a saját kupacukra, mint ahogy egyébként is pont ugyanezt tették volna. A történetek egyedi humorának – a fergeteges nyelvi poénok és szójátékok, valamint a gyakran teljesen értelmezhetetlen mellékszereplők megszólalásai mellett – éppen ez a súlytalanság; az általános érvényű ok-sai következmény nélkülség a forrása. Színpadra vinni egy ilyen komplex világot eleve nem veszélytelen vállalkozás – hát még, ha az ember olyan kritikus közönséget választ magának, mint az óvodáskorú gyerekek. Hiszen az ő fejükben már az eddigi feldolgozások (könyv – mozi – diafilm) műfaji különbségeiből adódó apróbb szöveg- és cselekményszintű eltérések is feloldhatatlan ellentmondásokat generáltak volna – ha ez a fajta közönség egyáltalán eltűrné az ellentmondásokat. Valójában viszont még egy hajlott korú filológusnak is becsületére válna az a fajta konzervens szigor és vehemencia, amellyel egy 5–6 éves gyerek például az általa egyedül hitelesnek tekintett szövegváltozatot követeli meg minden aktuális mesélőtől. Ez tehát az, ami miatt a szatmárnémeti Brighella Bábszínház társulata minden elismerést megérdemel. Hiszen amellyel, hogy előadásukban a közismert kufli hagyományok a színpadon is karakterisztikusan érvényesültek, a dimenziók megnövekedett számát kihasználva a közön-

séggel való természetes interakciók az apróbb változtatásokat is tökéletesen legitimizálták.

A haszontalan kufliágok mellől természetesen nem maradhattak el a hagyományos népmesei tanulságok sem. Noha az eredeti programtervben szereplő, Benedek Elek meséi által ihletett *A buták versenye* helyett végül egy kicsit kevésbé didaktikus jellegű előadást, a *Terülj, terülj asztalkám!*-at láthatta a közönség, ám tréfásan okító s örök érvényű népi bölcsességekből ebben sem volt hiány. A vasárnap emellett még egy igazi vásári bábjáték típusú előadást is tartogatott, melynek kissé összetettebb „színház a színházban” cselekményszerkezete szerint a *Sárkányölő Sebestyén* meséjét előadó, mesebeli vándormutatványos házaspár saját mesebeli bábszínházába is bepillantást nyerhettünk. A vásári-komédia-hangulat csúcspontját a Tűmadarac elnevezésű zsonglőr csapat pazarul látványos bemutatója adta, amely egyben a fesztivál záróprogramja is volt.

Így történt tehát, hogy a Hangvilla előtti domboldal valóban a csodák birodalmává változott át szeptember utolsó előtti hétvégéjére, s bizony csak sajnálhatjuk, hogy amint a mesékben általában, ez a csoda is csupán három napig tartott. Ugyanezen okból viszont jogosan reméljük, hogy esztendő múltán újra megismétlődik majd...

Lovizer Lilla

Termésköveink

Miocén I. Az utolsó tenger Magyarországon

A termésköveinkről szóló sorozatot a Kárpát-medence egyik legmeghatározóbb korszakával, a miocénkorral folytatjuk. Fontos tisztázni, hogy jelen írásunkban a kora és középső miocénban lerakódott üledékekkel és ősföldrajzzal foglalkozunk; a késő miocénban már egy egészen más környezet alakult ki.

Séd, 2019. 6. sz., 14. old.

Séd, 2020. 1. sz., 3. old.

Az előző fejezetre néhány gondolat erejéig térjünk vissza. Az egyik, hogy 2010-ben bezárt az utolsó mélyművelésű bauxit- és szénbánya Bakonyoszlopon. A bánya 2012-ben újranyitott és üzemel, sőt, bányatúrákat is tartanak civileknek. A másik gondolat, hogy az eocén – egy elütésnek köszönhetően – nem 23 millió évvel ezelőttig, hanem 33 (pontosabban 33,9) millió évvel ezelőttig tartott.

Az eocén kort az oligocén követte (33,9–23 m. év). Ebben az időben a Bakonyban szárazföldi üledékképződés zajlott, aminek köszönhetően az eocén korú üledékek többsége lepusztult, és hatalmas mennyiségű kavics rakódott le (Csatkai Formáció). Ezt az üledéket több helyen is bányásszák. Az oligocénnel zárult a paleogén, és kezdetét vette a neogén földtörténeti időszak, ami 23,03–2,5 millió év között magába foglalta a miocén (23,03–5,3 m. év) és a pliocén kort (5,3–2,5 m. év).

Ősföldrajz

A Kárpát-medence nem volt mindig ilyen, mint amilyennek most látjuk. Jelenlegi arculatát több, egymással pár-

huzamosan zajló tektonikai esemény alakította, amihez több tízmillió évre volt szükség.

Az eocénban kezdődik el ugyanis az alpi hegységképződés, amelytől északra kialakult az oligocéntól a miocén végéig létező Paratethys-tenger. Ezzel egy időben, ahogy az európai lemez az afrikai lemez alá tolódott, kialakult a Kárpát-medence egységes alzata. A miocénban elkezdődött a Kárpátok hegláncjának kiemelkedése, ami folyamatos pusztulással is járt. Az óriási mennyiségű törmelékét a nagyobb folyók a medencébe szállították, ahol a középső miocénig tengeri, a késő miocéntól pedig tavi üledékképződés folyt Magyarország területén.

Héjtöredékektől hemzsego kőből faragták az anygát

Érdekesség, hogy a Makói-árokban és a Békési-medencében több mint 6000 méter vastagságú neogén üledéket tártak fel!

Középső-Paratethys és a mangrovemocsarak

A Bakonyban nagyon változatos miocén üledékek találhatók, melyek olykor hemzsegek a tengeri (Devecser, Bánd, Herend, Várpalota) vagy csökkentsős-vízi (Zánka, Várpalota, Herend) csigáktól, kagylóktól, cápa fogaktól, de ebben a fejezetben elsősorban a kora és középső miocénban képződött üledékeket mutatjuk be.

A kora miocén végére az addig folyóvízi és csökkentsősvízi üledékképződést felváltja a sekélytengeri, partközeli tengeri üledékképződés. Ebből a környezetből a Bántapusztai Formációba tartozó homokkő bizonyult igen jó minőségű építőkönek, amelyet a Várpalota melletti bántapusztai medencében bányásztak a „római kőfejtőben”. Azért lett kedvelt építőkö, mert fagyálló és kiválóan lehet faragni. Kókay József elmondása alapján a bánya használata minden bizonnyal nem nyúlik vissza a római időkig, valószínűleg a tőle néhány kilométerre fekvő római gát miatt kaphatta a nevét a bánya. Erre a kőre – nem véletlenül – több egyház is alapozott. Hogy miért nem véletlenül? Mert ez a bánya régen az egyház birtokában volt. Ezért lehetséges az, hogy a zirci ciszterci apátság bejáratánál levő oszlopok vagy a veszprémi érseki palota lábazata és lépcsői, a veszprémi Szent Mihály-bazilika lábazata, a Szentháromság-szobor nagyobb része és a várkút kávája is ebből a kőből készült.

A középső miocénban a Bakony legnagyobb része szárazulat volt, aminek a partvidékét nagy folyótorkolatok, csökkentsősvízi mangroveerdők, sekély- és mélyebbvízi tengeröblök kísérték. Ezeket a környezeteket elsősorban a kőzetek és a bennük található ősmaradványok (puhatestűek, egysejtűek, pollenek) alapján különböztették el. A mangroveerdőkből kisebb barnakőszén- (Hidasi Barnakőszén Formáció) és lignittelepek képződtek Herend–Szentgál és Várpalota (Bántapuszta) környékén, melyek tudományos feldolgozásával mélyrehatóan az utóbbi évtizedekben Kókay József foglalkozott. Ezeknek a telepeknek egy részét már kibányászták (például Herend, bányató, más néven horgásztó), de Várpalota környékén még a föld alatt. Ezeken a területeken sok csökkentsős-vízi és tengeri élőlény maradványait is lehet gyűjteni.

Bántapusztán, a „római kőbányától” nem messze található még a szintén tengeri környezetben képződött, tengeri sünös – Pecten kagylós mészkő (Fóti Formáció). Ez a kőzet kevésbé fagyálló, ezért nem terjedt el az alkalmazása az építőiparban.

A bántapusztai lelőhelyek honvédségi területen találhatóak, ezért látogatásuk engedély nélkül tilos. Ha valaki középső miocén csigákat, kagylókat szeretne gyűjteni, érdemes elmenni a herendi bányatóhoz, mert a tavat határoló falban sok puhatestű-maradványt és – szerencsével – gipszrészát is lehet találni a szenes rétegekben.

Bakonyi óriásfogú

A 2020-as év bármennyire is a Covid-19 járványról szól, mindenképpen meg kell emlékeznünk a 160 éve született Laczkó Dezsőről, akinek nem utolsósorban rengeteg híres ősmaradványt, geológiai felfedezést, geológiai gyűjteményt és kitarító munkájának gyümölcseként még egy múzeumot is köszönhetünk. A múzeum geológiai gyűjteményét ugyan már több alkalommal is megemlégtük, de most sem mehetünk el szóltanul mellette. Ugyanis Magyarországon 2020-ban a *Carcharodon megalodon*, más néven óriásfogú cápa lett az év ősmaradványa. És ez most hogyan kapcsolódik a miocén építőkövekhez? Ez az őskori csúcsragadozó éppen a miocéntól a pliocénig élt, tehát még akár láthattunk is volna néhányat a „bakonyi” tengerparton ücsörögve.

1955-ben a nyirádi Horváth Ferenc az építkezéséhez egy kevés kavicsot hozott a házához, amiben egy 8 centimétert meghaladó cápa fogat talált. Az eredeti lelőhelyet ugyan nem ismerte, de úgy gondolta, hogy így is egy rendkívüli leletet talált, ezért odaajándékozta a múzeumnak. Ezt a lelőhelyet néhány éve sikerült azonosítani, ahonnan azóta több példány is előkerült, de azok sem méretben, sem pedig épségben nem tudták megközelíteni a gyűjteményi példányt.

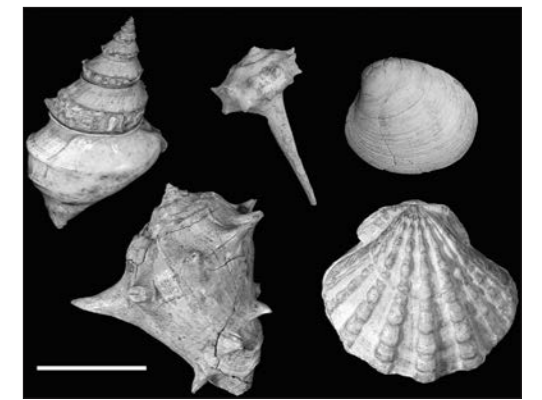
A kihalt óscápa vitatott tudományos rendszertani helye miatt legyen elég annyi, hogy a porcos halak osztályának heringcápa alkatúak rendjébe tartozik. Az állat hossza elérhette a 18 métert, és az ehhez tartozó becsült testsúlya a 48–50 tonnát. Az átlagos méretük viszont messze ez alatt volt. Ez a méret, legalábbis a hosszát tekintve, nagyjából azonos egy lila csuklós buszával, de ha a tömegüket hasonlítjuk össze, egy hasonló járgány legnagyobb összömege sem haladta meg a cápa becsült tömegének felét!

Megjelenése nagyjából úgy írható le, mint egy ábráscet méretű tömzsi fehér cápa. Miután porcos vázú halról van szó, ezért csak csigolyái és fogai maradtak fenn. Nevét a hatalmas fogairól kapta, ami nem véletlen, hiszen az eddigi legnagyobb fogának magassága 180 mm. Jóval kevesebb csigolyája ismert, hátcsigolyáinak átmérője 100–230 mm között változott. Szinte az egész világról ismertek a leletei. Időbeli elterjedése a miocéntól a pliocénig tartott.

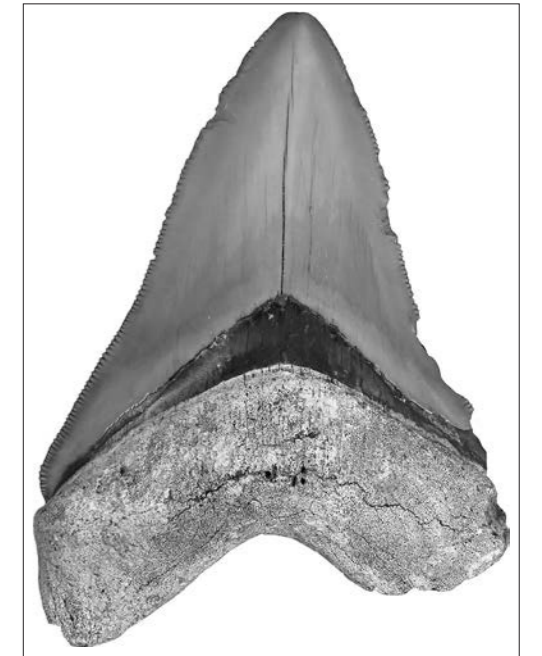
Katona Lajos

Bryozoa- (mohaállatka-) telep a veszprémi érseki palota lábazatában. Méretarány 1 cm

Középső miocén puhatestűek a Bakonyból. Méretarány 4 cm

Carcharodon megalodon (óriásfogú cápa) foga Nyirádról. A fog magassága 8,3 cm

Megkővesedett fatorzs a bántapusztai lignitbánya meddőhányójáról. A törzs szélessége 85 cm

Cardium-féle héjtöredék a Szentháromság-szobor falában. Méretarány 1 cm

Fotók: Katona Lajos Tamás, a példányok az MTM Bakonyi Természettudományi Múzeum geológiai gyűjteményében találhatóak.

Koránom, egyedül kitalálok.

Fuott koromban aludt korott
ettől illatos a hűvös
aki előttem itt jött láttam
a világhozban vánnirótt

a várlat immár végleges lett
nóban lehatlan pouladár
nerettelek már csak kereslek

Fabodében is négy keréken
utartatott a városokba
becsapott felni népem
kinek nincs se földje se apja

Botár Attila kézírata (év nélkül, az örökösök tulajdona)